

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 81.

Tisdagen den 12 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 6 innevarande juni förda protokollen.

§ 2.

Herr talmannen tillkännagav, att enligt överenskommelse mellan kamrarnas talmän gemensamma voteringar komme att äga rum vid morgondagens plenum angående de voteringspropositioner, som då vore av kamrarna godkända.

§ 3.

Föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial, nr 37, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 27, angående Kungl. Maj:ts proposition, nr 262, med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförelörden.

§ 4.

Statsutskottets härefter föredragna utlåtanden nr 202—205 bordlades åter.

§ 5.

Vid föredragning härför statsutskottets memorial, nr 206, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående provisoriska löneregleringar för viss till lantförsvaret och marinen hörande personal blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkänd.

§ 6.

Bevillningsutskottets betänkande nr 66, som nu föredrogs, lades ånyo på bordet.

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 81.

§ 7.

Vidare föredrogs lagutskottets memorial, nr 69, angående beviljande för innevarande års riksdag av visst belopp till särskild ersättning åt sekreteraren hos lagutskottet; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 8.

Härefter föredrogs, men blevo åter bordlagda lagutskottets memorial nr 70 och andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 18.

§ 9.

Ang. utvidgning av flottans station i Stockholm m. m.

Vid härfpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av flottans station i Stockholm m. m., jämte i ämnet väckta motioner begärdes ordet av

d. d. 12 juni
 Chefen för sjöförsvarsdepartementet herr statsrådet Hans Ericson, som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke underlåta att livligt beklaga, att statsutskottet ansett sig icke ha tid att behandla det här föreliggande viktiga ärendet. Var och en, som satt sig något närmare in i detsamma, måste finna, att något måste göras och göras snart, ty flottstationen här i Stockholm är icke i stånd att fullgöra sina åligganden. Dess resurser äro alldeles otillräckliga. Jag tror icke, att någon privatman skulle sköta sina affärer så som staten här gör. Verkstäderna äro otillräckliga och otidsenliga. Utrymmet är alldeles otillräckligt för fartygen. Krigsberedskapen blir efter-satt. En hel del arbeten, som måste utföras vid detta varv, ha icke kunnat utföras där, utan måste överlämnas till privata verkstäder; arbetena ha därigenom blivit icke allenast dyrare utan därjämte ofta icke kunnat utföras inom rimlig tid. Underhållsanslaget kommer under sådana förhållanden icke att räcka till. Jag vill också nämna, att den omläggning, som så småningom sker till förmån för undervattens- och torpedvapnen, kommer att ställa långt större krav på varvet än förut. Någon docka finnes ännu icke för stora fartyg.

Svar av herr Beptrom om avslag på propo- sitionen
 Huru skall detta ordnas och inom vilken tid? I tjugu års tid ha utredningar nästan oavbrutet pågått i syfte att på ett tillfredsställande sätt ordna denna fråga. Varje förslag, som framkommit, har mötts av häftigt motstånd från än det ena och än det andra hållet. Under tiden har nästan ingenting gjorts för att förbättra den nuvarande stationen med den påföljd att denna station blivit relativt allt mindre i stånd att fullgöra sina åligganden. Erfarenheten från mobiliseringstiden är synnerligen beklaglig, och ännu värre hade det givetvis blivit, ifall stationen satts på hårdare prov. Jag för min del tror, att man bör lägga icke enbart ideella utan även reella synpunkter på denna fråga. Det går icke att finna en lösning, som tillfredsställer alla. Mot varje förslag kunna invändningar göras, men förslagen

ha också sina goda sidor, och för min del tror jag, att det nu föreliggande förslaget icke har enbart dåliga sidor.

Jag måste också uttala ett beklagande av att utskottet icke ansett sig nu kunna bevilja medel till en torpedinskjutningsstation. Den frågan är alldeles oberoende av flottstationens läge, ty förslaget innebär, att torpedinskjutningsstationen skall läggas på samma plats, var helst flottstationen kommer att ligga. Det är ganska märkvärdigt att undan för undan anskaffa torpedfartyg, för vilka fordras en mängd torpeder men icke samtidigt bereda möjligheten att inskjuta dessa nya och långskjutande torpeder.

Såsom frågan emellertid nu ligger, torde från min sida icke annat vara än att uttala den förhoppningen, att när frågan ånyo förelägges riksdagen, den då måtte bringas till en tillfredsställande lösning, ty jag vill ha sagt, att detta ärende icke utan våda kan längre uppskjutas.

Vidare yttrade

Herr B y s t r ö m: Herr talman, mina herrar! Först nu några ord med anledning av vad herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet nyss yttrat. Jag vill då börja med säga, att jag tror, att statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet, vilken det än må bliva, den nuvarande eller en kommande, skall behöva hålla tal ungefär som detta, så länge från det hållet ett förslag framlägges, som enligt min tanke är så olämpligt som det nu framlagda förslaget, ty ett omlämpligare är det väl ändå knappast möjligt att kunna komma fram med till Sveriges riksdag. Det är visserligen det billigaste av de fem omnämnda förslagen, men det är ock det minst tillfredsställande. Billig und schlecht. Herr statsrådet beklagade, att utskottet icke ingått i behandling av ärendet utan avstyrkt det — åtminstone för närvarande. Jag å min sida vill uttala min tillfredsställelse med att utskottet gjort detta, och jag skulle känt mig ännu mera tillfredsställd, om utskottet ej blott följt första delen i mitt yrkande utan också i någon mån velat tillmötesgå den andra avdelningen av min motion. Jag yrkar nämligen på nytt kungl. förslag om annan plats i Stockholms skärgård för förläggningen av flottstationen. Jag skulle hava önskat, att utskottet hade också uttalat sig för att flottstationen måtte förläggas på någon annan plats i Stockholms skärgård än inne i vår vackra huvudstad.

Det är flera synpunkter, som kunna härvidlag framhållas. Då jag i den dubbla egenskapen av såväl riksdagsman som Stockholms stads medborgare har att se denna fråga icke allenast ur rikssynpunkt utan också ur huvudstadssynpunkt, må det vara mig tillåtet, herr talman, att få yttra några ord även ur denna Stockholmsynpunkt.

Det kan väl till att börja med icke vara lämpligt att flera ytterligare byggnader belamra dessa vackra holmar, Skeppsholmen och Kastellholmen. De äro nu ifrågasatta att så småningom bebyggas.

Det är visserligen sagt i den kungl. propositionen, att man »så vitt möjligt är» skall undvika att belamra dem med allt för många

Ang. utvidgning av flottans station i Stockholm m. m.
(Forts.)

Ang. utvidg-
ning av
flottans station
i Stockholm
m. m.
(Forts.)

byggnader, men detta »så vitt möjligt är» är ett mycket tänjbart begrepp. Man vet ju icke så bestämt, vad framtiden har att säga i det hänseendet. Men det vet man, att snart sagt alla etablissement och även flottstationer ha tendens att växa och utvidga sig. Så har det varit hittills, oh så torde det bli för lång tid framåt. Det är därför icke sagt, att vad som för tillfället kan anses vara tillfredsställande i byggnadsväg, också är tillfredsställande efter åtskilliga årtionden eller ännu längre fram i tiden.

Jag menar också, att vi måste se frågan ur estetiska synpunkter. Vi få icke belamra dessa holmar på ett sådant sätt, att det skulle bidra till att minska stadens skönhet. Jag tror även, att det kan vara riksdagens i dess helhet plikt att tänka alldeles särskilt på sitt lands huvudstad. Och vad Sverige angår så hava vi ju en huvudstad, som anses vara en den vackraste i världen. Denna dess skönhet må det vara en plikt för alla att söka bevara så länge som möjligt. Jag tänker mig detta också med hänsyn till allt vatten, som omger oss, vare sig det är strömmar eller andra vattenfält. Det kan icke vara vare sig lämpligt eller vackert att inskränka dessa på sätt, förslaget hotar att göra. Man må ock tänka något på en stadsbefolknings hälsa. Den behöver både vatten och luft. Floder och parker äro ådror och lungor hos en stad, och vi böra även värda dessa väl. Man tänke sig den föreslagna banken, och det hinder den skulle kunna utgöra för vattnets hälsosamma rörelser.

Jag skulle kunna erinra om uttalanden från mycket auktoritativa män i denna fråga, men jag vill icke upptaga tiden med detta. Jag vill blott erinra om ett uttalande, som professorn friherre Gustaf Cederström gjort i detta ärende.

Vad vidare angår själva hamnförhållandena i Stockholms stad kan det icke heller vara lämpligt att göra inskränkningar på dessa, som äro tränga nog förut. Man ser ju, huru fartygen och båtarna ha det svårt att få in ens fören till kajen än mindre att lägga till på det sätt, som skulle vara bekvämast för lastning och lossning. Att då inskränka dessa utrymmen på ett sätt, som här föreslagits, kan omöjligt vara försvarbart. Jag tycker också, att det verkar högst ledsamt, när man läser följande rader i den kungl. propositionen, som naturligtvis stöder sig på kommittébetänkandet. Där heter det i den avdelningen, där det gäller byte och köp av områden med Stockholms stad, följande: »Härtill kommer ytterligare en summa av 1.000,000 kronor, utgörande ersättning för den genom av kommittén föreslagen avstängning av farleden mellan Skeppsholmen och Galärvarvet vållade försämringen av stadens hamnförhållanden, att kontant betalas i vissa årliga poster, sedan avstängningen av farleden blivit verkställd.» Det är som synes fråga om ett visst avstängande av denna viktiga farled för Stockholms stad och en anordning på det otillfredsställande sätt, som här är föreslaget. Och att tänka sig att Stockholms stad, som ännu har någon möjlighet att hålla sin reglerande hand häröver, skulle sälja denna rätt för en lumpen miljon kronor, ja, det vore, kan man säga, att sälja en förstfödslorätt för en grynvälling.

Det kan ju anläggas även andra synpunkter med hänsyn till hamnförhållandena och stadens skönhet, men jag skall inte uppehålla mig längre därvid.

Ang. utvidgning av flottans station i Stockholm m. m.
(Forts.)

Jag vill vidröra ett par andra sidor av denna sak. Om en flottstation nu skall anläggas, så måste den väl anläggas så, att den blir till största möjliga militära nytta, eller, som det heter här i en mig tillsänd skrift: »Flottstationsstriden. Militära tankar, riksdagens herrar ledamöter värdsamt tillägnade av officerare vid flottan, infanteriet, fortifikationen och kustartilleriet»: »de framlagda förslagen måste bedömas efter sin gagnelighet i krig, varje annan måttstock är förkastlig.» Man må säga, att detta förslag att lägga flottstationen i Stockholms hjärta måste ur denna synpunkt vara ett tveegat svärd.

För det första måste det innebära en fara för Stockholms stad att lägga eller fortfarande hava stationen här. Med nutidens krigsteknik och särskilt med flygvapnets utveckling, måste det vara så. Vi veta ju, hur de kunna fara över alla områden, dessa krigets förskräckliga örnar, och här och där värpa exploderande järnagg. Att då lägga denna flottstation, mot vilken naturligtvis dessa fientliga flygare, om de skulle komma, skulle rikta sina anfall, mitt i centrum av huvudstaden och mitt ibland våra dyrbaraste byggnader, såsom det kungliga slottet, riksdagshuset, nationalmuseum, nordiska museet, flera på minnen rika kyrkor, och andra dyrbara allmänna eller enskilda byggnader, kan detta verkligen vara klokt? Jag måste förvåna mig över, att något sådant ens kunnat sättas i fråga, vare sig utav kommittén av 1916 eller av Kungl. Maj:ts regering.

Men det är icke endast så, att jag anser det vara en fara för Stockholms stad, utan jag menar också att det måste innebära en fara för själva försvarssaken. Om man går tillbaka till den diskussion, som fördes i denna fråga här i riksdagen för några år sedan, och läser om vilka försvarsåtgärder som ansågos behövligen för att skydda denna flottbas, ifall den förlades i hjärtat av Stockholms stad, kan man väl ändå bliva tveksam, huruvida det även ur denna synpunkt kan vara lämpligt att lägga stationen här i Stockholm.

Jag vill här åter åberopa såväl skriften »Flottstationsstriden» som en annan skrift: »I Flottstationsfrågan», som innehåller ett referat över ett protestmöte mot det nu framlagda flottstationsförslaget. Mötet hölls i Auditorium i Stockholm, och där gjordes beaktansvärda uttalanden av översten frih. C. Rosenblad, kanslirådet Albert Lindhagen, överintendenten R. Bergh, doktor G. Uppmark, arkitekten R. Östberg m. fl.

Man må komma ihåg, att alla myndigheter eller så gott som alla ha avstyrkt förslaget, med blott något undantag eller kanske blott ett undantag, och det tror jag visserligen är en mycket aktad och lärd man, men jag tror, att man kan på honom här tillämpa Festusorden: »Mycken lärdom har gjort dig rasande.» Det måste vara något sådant, som här föreligger, då vederbörande kunnat komma med ett så rasande förslag, som detta är, till lösande av flottstationsfrågan.

Ang. utvidg-
ning av
flottans station
i Stockholm
m. m.
(Forts.)

Jag vill också säga ett ord till mina goda vänner stockholmarna, och det är, att jag tycker, att underhandlarna i detta fall icke skött sin sak som de bort, och jag är övertygad, att om frågan varit aktuell vid ett stadsfullmäktigval i Stockholm, skulle ytterst få röster ha avgivits på dem, som ginge med på att flottstationen skulle läggas i Stockholms stads hjärta. Man kan nämligen kalla Skeppsholmen för stadens hjärta. Den har till och med sådant utseende och den ligger så gott som i dess mitt.

Nu kan det ju vara möjligt, att frågan genom att uppskjutas blir i ekonomiskt avseende svårare att lösa, men riksdagen har ju nyss behandlat expropriationslagen, och denna torde väl kunna tillämpas här, så att det ekonomiska spørsmålet icke behöver bliva mera svårlöst genom ett uppskov, vare sig då det gäller Stockholmsförslaget eller om man skulle tänka sig flottstationen förlagd på något annat ställe.

Beträffande de ekonomiska synpunkterna vill jag icke närmare ingå på dem, då jag icke anser mig kompetent att göra det, men så mycket bör man väl kunna säga, att då man gör jämförelser mellan de andra föreslagna platserna och Stockholms stad, så finner man många haltande synpunkter uti det kungl. förslaget såväl som i kommitténs förslag. Man må t. ex. besinna, hur litet det föreslagna Stockholmsområdet är och hur mycket mer omfattande de andra äro. Så mäter exempelvis Stockholmsområdet endast 280,000 kvadratmeter, under det att t. ex. Södergarnsområdet skulle omfatta 690,000 kvadratmeter. Vad beträffar kajlängden är det nästan enahanda förhållande, den är en tredjedel längre vid Södergarn. Ifråga om byggnaderna är det väl också enahanda, då man tänkt sig kunna bygga så mycket på de andra platserna, mot vad man skulle kunna göra eller behöva göra i Stockholm, där man tänkt sig att till viss del hyra bostäder i stället. Börjar man närmare gå in på dessa synpunkter, kan jag icke förstå, att den beräkning, som kommittén här gjort och som Kungl. Maj:t har stött sig på, kan anses hållbar, och jag tänker, att mellan den summa på 33 miljoner, som beräknas för Stockholmsförslaget och de 76 miljonerna för t. ex. Torsbyfjärdsförslaget finnas många trappsteg och att många jämkningar kunna göras till fördel för de synpunkter, som representeras av mig och mina meningsfränder i denna fråga.

Då man läser vad överingenjör Sal. Vinberg sagt i ett föredrag om de ekonomiska beräkningarna eller ser vad civilingenjör Nils J. Ljungzell skrivit i denna fråga, så känner man sig ganska oviss om det nu framlagda flottstationskostnadsförslaget.

Herr talman, jag vill, innan jag slutar, också ha sagt, att för att Stockholms stad skall kunna undvika vad jag anser vara en fara för staden, nämligen att flottstationen lägges vid Skeppsholmen, tror jag, att staden också måste bereda sig på att få vidkännas ekonomiska uppoffringar för att få frågan löst på ett tillfredsställande sätt.

Jag har, herr talman, velat till den kraft och verkan det hava kan med det sagda avge en liten protest mot det förslag, som fram-

lagts av Kungl. Maj:t, och uttala min tillfredsställelse över att utskottet avstyrkt detta förslag, åtminstone för tillfället, på samma gång som jag beklagar, att utskottet icke velat tillstyrka även den senare delen av min motion. Som frågan nu ligger, vill jag icke göra något yrkande.

Ang. utvid-
ning av
flottans station
i Stockholm
m. m.
(Forts.)

Herr E. A. Nilsson i Örebro: Jag begärde ordet närmast i anledning av det yttrande, som vi nyss ha hört från statsrådsbanken. I anledning av detta yttrande vill jag endast ha uttalat, att om ärendet icke nästa år kommer på riksdagens bord förrän omkring 15 dagar före riksdagens normala avslutningstid, och statsutskottet skulle ha kvar arbetsmaterial i ungefär samma omfattning, som det hade i år vid den tiden, då befarar jag, herr statsråd, att det kommer att bli ytterligare ett avslag på detta ärende. Således vill jag därmed ha sagt, att Kungl. Maj:t får nog vara så vänlig och taga sin del av ansvaret för att det blir ett avslag detta år.

Rörande den näst föregående talarens anförande vill jag säga, att det förefaller mig, att hans krav, att utskottet skulle ansluta sig till hans motion utan prövning av ärendet, är väl ändå nästan orimligt, och jag undrar, om icke på den ärade talaren kan tillämpas just vad han anförde om den myckna lärdomens inverkan på det sunda omdömet, ty jag vill säga, att så övertygande är ingalunda den bevisföring, som han har presterat för sina yrkanden. Det är ju särdeles olämpligt att just nu upptaga en realdebatt i detta ärende med den ärade talaren, och det vill jag inte göra, jag vill endast säga, att inga protestmöten i ärendet komma enligt min uppfattning att på något sätt inverka på statsutskottets lugna och sakliga prövning av ärendet, när det en gång föreligger. De sakliga erinringar, som kunnat göras mot förslaget, komma givetvis att upptagas till bedömning och överbägande, men det vill jag hava sagt, att alla dylika överdrifter i de avgivna protesterna, som onekligen förefinnas, främja icke den sak, som man därmed tror sig förfäktat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr L ü b e c k: Herr talman, mina herrar! Det hade för mig som stockholmare varit synnerligen angenämt, om jag i denna fråga kunnat låta mitt varma intresse för Stockholm taga sig lika ensidiga uttryck, som herr Byström gjorde i det anförande, han här nyss höll. Detta är mig emellertid icke möjligt, bland annat av det skälet, att jag i egenskap av representant för statsmakterna haft att i en kommitté deltaga i ett utredningsarbete, där ett huvudmoment i frågan mycket snart blev en förhandling med särskilda delegerade för Stockholms stad, vilka för sin del ansågo, att, i den mån det kunde inverka på saken, stadens intressen icke krävde några ekonomiska uppoffringar i större omfattning, än som ingår i avtalet under den form, att Stockholms stad skulle för ganska betydande belopp, nämligen 5 miljoner kronor, lösa till sig det s. k. Kaknäsområdet, men icke få disponera detsamma förrän efter tjugو år. Dessa

Ang. utvidg-
ning av
flottans station
i Stockholm
m. m.
(Forts.)

delegerade ha, och jag vill påstå med all rätt, haft en annan syn på Stockholms hamns utvecklingsfråga än den, som herr Byström givit uttryck åt. Han klandrade här skarpt den avstängning av Nybroviken eller rättare sagt den omläggning av infarten till Nybroviken, för vilken Stockholms stads delegerade betingat staden en ersättning av 1 miljon kronor. Jag skall nu icke närmare ingå på den saken, men måste likväl framhålla, att de förmenta svårigheterna för Stockholms hamn äro de minst vägande, jag hört andragas i argumenteringen uti flottstationsfrågan. En egendomlig synpunkt på hamnfrågan kom till uttryck redan i herr Byströms anförande vid remissdebatten om detta ärende, då han nämligen gjorde gällande, att Kaknäsförslaget vore det, som man helst skulle se genomfört. Men redan vid denna remissdebatt tillät jag mig säga, att detta i själva verket var det förslag, som man ur Stockholmssynpunkt minst borde önska.

Såsom frågan nu emellertid ligger, är det två moment som särskilt tränga sig fram i förgrunden. Det ena är den frågan, huru ett avtal mellan staten och Stockholms stad skall kunna komma till stånd på ett tillfredsställande sätt. Det andra momentet är, att frågan icke må bli för länge uppskjuten och att möjligheten för en av alla såsom god betecknad lösning må kunna hållas öppen till ett följande år, då frågan ånyo lägges fram. Men man får icke underskatta de svårigheter, som framträda, när det gäller att få detta avtal mellan staten och Stockholms stad till stånd. Det är, såsom herrarna väl veta och nu här för övrigt fått höra genom herr Byströms anförande nyss, ett par, ja, kanske flera tiotal miljoner kronor, som det differerar på i rena kapitalutlägg, och hur man sedan än må räkna, att dessa kunna tänkas bli på ett räntebärande sätt utnyttjade, skulle det dock gälla för staten att kombinera flottstationsfrågan med en affärsverksamhet, i viss mån egnahemsverksamhet, men även annan affärsverksamhet måhända, som kan bli en följd av, att man flyttar ut flottstationen. Detta är en svårighet, som måste övervinnas, och där Stockholms stads goda medverkan är en nödvändig förutsättning.

Man får icke heller alldeles bortse ifrån det faktum, att på det nuvarande flottstationsområdet ligga byggnader, som representera ett värde på åtskilliga miljoner kronor, kanske närmande sig ett tiotal miljoner, och det är tydligt att man icke utan vidare kan stryka ett streck över detta värde. Det område, som staten nu utnyttjar för flottstationen, har i flottstationskommitténs värdering, vilken jag icke egentligen sett mötas med någon gensaga från något håll, upptagits till ett nuvärde av 14 miljoner kronor, vilket värde man vid ett successivt utnyttjande av området måste tänka sig motsvara något mellan 21 och 26 miljoner kronor efter de olika värderingar som gjorts. Detta är också en faktor, som det är av största vikt att taga hänsyn till.

Jag vill emellertid vid detta tillfälle, när frågan för denna gång lägges å sido, hava sagt, att om från Stockholms stads sida skulle komma fram ett verkligt positivt intresse och ett effektivt förslag

för uppgörelse med staten i syfte att flytta ut flottstationen, och jag vill hoppas att så även må ske, så anser och tror jag, att det från statens sida icke skall läggas någon trång ekonomisk synpunkt på saken och att det alltså icke skall behöva bli så, att det från Stockholms stad begäres ett erbjudande helt täckande den ekonomiska differens, som kan föreligga mellan de olika förslagen, utan att ett verkligt erbjudande från Stockholms stads sida uti denna fråga skall röna ett skäligt tillmötesgående ifrån staten. Jag hyser i det avseendet samma uppfattning som herr Byström, i det att jag nämligen anser, att stadens ansråk på, att staten skall såvitt möjligt tillgodose huvudstadens intressen måste skjutas fram ganska långt i detta fall.

Ang. utvidgning av flottans station i Stockholm m. m.
(Forts.)

Jag vill, som sagt, då frågan nu lägges å sido för denna gång, även uttala den bestämda förhoppningen, att den måtte komma tillbaka nästa år. Redan den omständigheten, att den proposition, som vi endera dagen få före till behandling beträffande vissa anslag till flottans station, vilka anslag av alla tydligen betecknas såsom oundgängligen nödvändiga eller av ett trängande behov påkallade, nu skjutits undan med hänvisning till, att flottstationsfrågan ännu icke vunnit sin lösning, torde vittna tillräckligt om, att denna fråga icke får uppskjutas längre än till nästa år.

Jag vill också till slut uttala den förhoppningen, att det må visa sig möjligt för Kungl. Maj:t att hålla de olika förslag, som nu kommit fram i flottstationskommitténs utredning, öppna, till dess att frågan kan få en definitiv lösning.

Herr Lindhagen: Statsutskottets förevarande utlåtande är ju av en mycket svävande och man kan säga otillfredsställande beskaffenhet. Men man förstår, att utskottets hemställan om avslag å den proposition, varom här är fråga, grundar sig på den omständigheten, att bakom utskottets utlåtande döljer sig en del mycket olika meningar, varför det har varit svårigheter att på denna korta tid få någon fason på denna splittring i uppfattningarna. Det är detta, som gjort, att man här gripit till det nödfallsskålet, att man icke alls på någon hand har hunnit att behandla denna sak, och man har sålunda på detta sätt fått ett enhälligt utskott. Jag klandrar nu icke utskottet för den skull, utan är glad över, att denna sak åtminstone för i år stoppats.

Anledningen till, att jag begärde ordet, var emellertid den, att ett par talare här uppdragit vissa riktlinjer för framtiden. Jag vill härvid då särskilt taga fasta på herr krigsministerns önskan, att man på denna sak måtte anlägga ideella synpunkter, ty det betonade han ju särskilt. Jag skall tillåta mig att göra en uppräknig av dylika ideella synpunkter, vilket herr statsrådet för sin del icke gjorde. Hans ideella synpunkt syntes för övrigt endast vara den, att riksdagen egentligen borde ha antagit detta förslag.

En ideell synpunkt i denna fråga är den, att man bör vänta med densammes avgörande, till dess att världskriget är slut. Jag kan således icke instämma med herr Lübeck liksom ej heller i herr

Ang. utvidg-
ning av
flottans station
i Stockholm
m. m.
(Forts.)

Byströms halvkvädna visa eller herr statsrådets uttryckliga förmaning eller herr Nilsons i Örebro bestämda uppfattning, att saken måtte komma före i god tid nästa år. Jag tycker, att det är en ideell synpunkt att icke onödigtvis kasta penningar i sjön, och vi veta ju icke alls, vilken flottstation eller vilka flottanslag kunna behövas, förrän världskriget är slut.

En annan ideell synpunkt är den, och det måste jag ytterligare betona, att flottstationen icke skall ligga mitt inne i staden, som sålunda blir ett offer för det moderna flygvapnet. Bevarandet av människoliv är nämligen enligt min uppfattning en ideellare synpunkt än rena tekniska krigsberäkningar. Bort således med alla slags flottstationer i tätt bebyggda samhällen, det är min andra ideella synpunkt.

Den tredje ideella synpunkten i detta fall är stadens här framhållna anspråk på, att dess förnämsta skönhetsvärden icke skola efter att under århundraden någorlunda ha kunnat motstå människornas vandalisering nu till sist offras för militarismen, när den står vid slutpunkten av sina utsvävningar.

Den fjärde ideella synpunkten är av historisk och patriotisk natur. Karlskrona anlades ju uteslutande för flottans behov. Utvecklingens orm biter sig ofta i stjärten, som det heter, och jag undrar, om det icke också bör undersökas, huruvida icke den på administrativ väg tillkomna förflyttningen av flottans huvudstation till Stockholm med hänsyn till de under världskriget gjorda erfarenheterna bör upphävas och man i stället bör återgå till den tanke, som höll före, att Karlskrona var den rätta platsen för en flottstation.

En femte ideell synpunkt slutligen är den, att jag hoppas, att kanske till och med herr statsrådet av världskrigets erfarenheter och fredsslutets innehåll kommer till den övertygade eller tvungna uppfattningen, att vi icke behöva någon flottstation alls.

Till sist vill jag göra en erinran mot herr Nilsons i Örebro bestämda och yverborna statsutskottspåstående, att här skall ni icke tro, att vi inom statsutskottet taga hänsyn till någon folkopinion; nej, långt ifrån detta, säger denne ledamot av det demokratiska liberala partiet. Jag tror emellertid, att när hos ett så trögt folk som vårt här uppe i Norden, germaner som vi äro, vana att följa auktoriteter utan att tänka själva, någon gång en opinion kommer fram, har detta nog sina randiga skäl, och då är det nog klokt av makthavarna, även dem i statsutskottet, att lyssna med någon förståelse på denna opinion och dessa protester och icke tillämpa det gamla ordet: så vill jag, så befäller jag, folket har ingenting att säga.

Herr Palmstierna: Herr talman! Det är här ytterligare ett skäl, som icke blivit anført i dagens debatt, men som jag icke kan neka till är av den beskaffenhet, att det i varje fall bör komma fram. Det synes mig, som om det övervägande, vilket, när det gäller militära dispositioner, bör vara det förnämsta, fränsett utrikespolitiska förhållanden i övrigt, skall avse de rent strategiska och dessutom de taktiska momenten. Jag vill för min del alldeles be-

stämt säga, att såsom förhållandena nu ändras i världen även med hänsyn till Sveriges utrikespolitiska orientering och läge, är varken denna eller nästkommande riksdag den rätta tidpunkten att besluta, var tyngdpunkten för vår flotta bör ligga. Därtill kräves med nödvändighet ett ingående strategiskt övervägande, som säkrast kan försiggå, när stabilare förhållanden inträtt. Något avgörande i flottstationsfrågan bör således enligt mitt förmenande icke dessförinnan träffas.

Ang. utvidgning av flottans station i Stockholm m. m.
(Forts.)

För det andra vill jag säga, att det åtminstone för mig är uppenbart, att ur militärtaktisk synpunkt är förläggningen av en flottstation inom huvudstaden i högsta grad olämplig. Skall flottans station ligga så relativt lätt intagbar och kräva bindandet av så stora truppstyrkor, som därav betingas, blir detta till skada för landets försvar i dess helhet.

Dessutom vill jag för det tredje säga, att själva utrustningen av denna station kommer att erbjuda svårigheter, enär icke någon bredspårig järnväg går in till densamma. Jag erinrar mig väl, huru nödvändigt det på sin tid ansågs vara att i Karlskrona anordna en dylik järnväg. Det uppstår således på detta sätt väsentliga nackdelar för hela stationen ur militär och annan synpunkt, och detta måste även väga mycket tungt vid avgörandet av denna fråga.

Det är vidare enligt mitt förmenande uppenbart, att en arbetsplats, sprängd av relativt stort vatten och förlagd på tre holmar med färjförbindelser, icke kan ur arbetsteknisk synpunkt anses vara lämplig.

Jag är för min del emot denna anläggning av de skäl, som jag nu anfört endast såsom komplement till de övriga skäl, vilka i det avseendet här framförts, utan att i övrigt vilja upptaga någon debatt, då ju ärendet icke föreligger till slutligt avgörande. För min del vill jag hemställa, att detta avgörande måtte uppskjutas så länge, att det icke heller kommer före nästa år.

Herr Tengdahl: Herr talman! Jag skall här endast be att få säga liksom ett litet anspråkslöst amen på begravningstalet. Jag vill då först framhålla, att enligt min mening är överenskommelsen mellan statsverket och Stockholms stad behäftad med det felet, att man rört ihop frågor, som sakligt sett icke höra ihop. Skall man komma till någon ny överenskommelse, tycker jag, att man för att få de olika frågorna lättare lösta bör behandla var sak för sig.

Vad beträffar de oerhörda värden, som Skeppsholmen och Kastellholmen skulle representera, ber jag att ånyo få betona vad jag sagt mångfaldiga gånger förut i liknande frågor, att man här rör sig med fingerade värden, och jag tror icke, att det finns någon ursäkt för staten att uppträda såsom tomtjobbare, i alla händelser inte så som det nog finns för städer, som ju åläggas genom byggnadsstadgan för rikets städer att genomföra dyrbara stadsplaner och därför äro tvungna att lägga sig till med stora egendomar samt förr eller senare realisera, vad de vid sina stadsplaneregleringar kunna få över. De äro verkligen ursäktade — i viss mån åtminstone — om de upp-

Ang. utvidg-
ning av
flottans station
i Stockholm
m. m.
Forts.)

träda på ett sätt, som gör, att de i visst folks ögon kunna kallas för tomtjobbare. Men något dylikt har ju icke statsverket att åberopa. Det rör sig här om sätillvida fullkomligt värdelös mark som den väl föga eller intet kostat i inköp. Då kan man begära, att man icke skall fingera upp dessa värden i höjden allt för våldsamt.

Lösningen av frågan om användningen av Skepps- och Kastellholmarna ligger enligt min uppfattning i en samverkan emellan staten och kommunen på basis av, att man skall bevara till allmänhetens fria begagnande vad som av ålder varit till densamma upplåtet, möjligen med något anspråkslöst minus eller kanske något lika anspråkslöst plus — vilketdera det blir, vet jag icke. Det skall där endast finnas låga byggnader, som ligga inbäddade i grönska. Jag vill för min del säga, att jag skall göra vad jag kan för att motionsvis i Stockholms stadsfullmäktige eller på annat sätt verka för att söka etablera en samverkan emellan Stockholms stad och staten i denna riktning. Vill staten icke ha en sådan samverkan, kommer det i alla händelser icke på Stockholms stads samvete.

Vad sedan beträffar frågan om Nybrovikens igenfyllning — för att nu ta ut en särskild detalj — vill jag endast erinra om vad Stockholms stadsarkitekt yttrat i det avseendet. Han har nämligen förklarat, att denna igenfyllning är ett »topografiskt vansinne», vill jag minnas. Så mycket egendomligare är det då, att man från ett mycket högt stående håll inom flottan fått höra det uttalandet, att denna vidunderliga bank, för vars skull statsverket skulle giva Stockholms stad 1 liten miljon kronor på grund av de med densamma förenade olägenheterna för staden, icke alls är någon hjärtesak för flottan. Men varför i all rimlighets namn utmanar man kritiken genom att lägga dit denna bank, om den icke är någon hjärtesak?

Jag skall sluta med att betona vad jag här förut sagt, nämligen att mitt motstånd mot förläggandet av flottstationen till Stockholm baserar sig dels på estetiska skäl, men dels ock så tillvida på en relativ försvarsvänlighet, som jag vill, att flottan — så länge vi skola ha en sådan — liksom andra statsinstitutioner skall ha det bra. Vilket den enligt min mening icke kan få, om flottstationen förlägges mitt i hjärtat av Stockholm.

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet Hans Ericson: Herr talman! Med anledning av den myckna kritik, som framkommit mot det föreliggande förslaget, vill jag nämna, att jag för min del tänkt, att, såsom frågan nu ligger, densamma skulle underställas förnyad utredning, varvid de synpunkter, som framförts, skulle komma till beaktande i den mån det ansåges, att man borde taga hänsyn till desamma.

Jag skall här icke alls inlåta mig på någon saklig diskussion, då ju frågan i alla fall kommer under förnyad prövning, men då herr Palmstierna här säger, att denna fråga icke bör komma fram nästa år heller, utan att man bör fortfarande vänta med avgörandet av, var man skall förlägga flottans huvudkrafter, om de skola ligga

i Karlskrona eller i Stockholm o. s. v., skulle jag vilja fråga honom, om han, med den erfarenhet, vilken han såsom sjöofficer bör äga, verkligen vill taga på sitt ansvar att flottans station i Stockholm skall år efter år alltjämt vara i den bedröfliga belägenhet, vari den nu är, och om han vill ur till exempel ekonomisk synpunkt taga konsekvenserna av att låta stationen vara där den nu är och om han anser sig kunna göra det med hänsyn till möjligheten att vidmakthålla flottans krigsberedskap. Jag kan icke göra det.

Ang. utvidgning av flottans station i Stockholm m. m.
(Forts.)

Herr Byström: Blott ett par ord. Jag begärde ordet med anledning av herr Lübecks anförande, då han här sökte återgiva mitt yttrande vid remissen av flottstationsförslaget på sätt vi här hört. Jag vill här göra den rättelsen, att jag åtminstone med mina ord velat säga, att om flottan antingen skall stanna där den nu är eller läggas till Kaknäs, det var alltså endast om man hade att välja mellan dessa båda saker, så ansåg jag från min synpunkt, att man hellre borde välja Kaknäsförslaget, fastän jag visste, att särskilt frihamnssynpunkterna blivit så starkt markerade just i fråga om Kaknäsförslaget. Jag tror också, att av mitt yttrande till protokollet skall framgå, att så även var min mening. Jag har velat säga detta som en liten korrigerig.

Beträffande vad herr Nilson i Örebro här anförde ber jag att för min del få instämma med herr Lindhagen därutinnan, att även jag tycker, att man icke skall vara alltför döv för de meningar, som uttalas bland folket ute i landet eller i landets huvudstad. Och då det i synnerhet gäller ett så för staden viktigt intresse, som här är fallet, bör man ej ställa sig alltför oförstående till den opinion som förmärkes.

Herr Palmstierna: Herr statsrådet måtte icke ha uppfattat mitt yttrande rätt. Detsamma gick ju ut på, att man skall bedöma denna fråga ur klar militärstrategisk utgångspunkt. Jag har icke talat om någon perpetuell förskjutning av denna fråga, men jag är på det klara med, att vi näppeligen kunna nästa riksdag ha en dylik fix utgångspunkt. Men om så verkligen kommer att bli händelsen, har ju min erinran bortfallit. Jag tror dock knappast, att det skall bli möjligt, och var och en, som vill bedöma denna sak och därvid utgå från den ståndpunkt, som herr statsrådet själv ställt sig på, måste ju dock säga sig, att det är just *de* hänsyn, jag framhållit, som böra vara ytterst avgörande uti denna fråga.

Herr Lindhagen: Jag begärde ordet med anledning av, att herr statsrådet här meddelade oss, att han var sinnad att föranstalta om en förnyad utredning av denna fråga. Jag vill då fästa statsrådets uppmärksamhet på, att denna utredning kommer icke att bli ny, om det ej blir nya ledamöter, som göra densamma. Få vi den gamla kommittén, kommer den att envist, såsom ju fallet är

An. utvidg-
ning av
flottans station
i Stockholm
m. m.
(Forts.)

med människorna, hålla fast vid sitt en gång avgivna förslag och skall icke framlägga något annat. Den första förutsättningen för, att det skall bliva ny utredning, är alltså, att det blir nya män, som få sig densamma anförtrodd.

Anledningen till, att denna fråga nu fallit så fullkomligt, är nog, herr statsråd, den, att det framkomna förslaget har så ofantligt många hakar, att ingen vågar stå för detsamma. Eljest hade det säkerligen liksom så mycken annan militarism gått gladeligen igenom här i kammaren med endast några få röster emot. Men detta är icke herr statsrådets fel, utan det är att tillskriva de s. k. förhållandena och de föreliggande utredningarna. Avskaffa dem allesammans, herr statsråd, så kanske ni också kan få någon större glädje av edert förslag.

Herr Olofsson i Digernäs: Herr Lindhagen uttalade här vad jag egentligen ville säga. Även jag anser, att utredningen av denna fråga är fullständigt försumpad och att de personer, som varit med om att förbereda frågan, ha bundit sig till händer och fötter. Skall en ny utredning ske, bör den bli av helt annan beskaffenhet och göras av helt andra personer än dem, som hittills deltagit i detta ärende och som sålunda äro bundna. Det bör, som sagt, bli helt nya män, ty i annat fall blir utredningen sannerligen icke mycket att lita på.

Herr Lübeck: Gentemot vad herr Palmstierna sade att vi skulle vänta mer än ett år med denna frågas avgörande, vill jag endast erinra herr Palmstierna om att det icke är fråga om att nästa år lägga ned så stora belopp. Det är ju fråga om att i första hand anlägga en docka, vilket, såsom herr Palmstierna väl vet, är absolut nödvändigt. Det har ju uttryckligen i propositionen såväl som tidigare i kommitténs förslag angivits, att man i övrigt skulle efter hand närmare fastställa byggnadsplanen, och man behöver icke från början binda sig för de stora belopp, som det här är fråga om, utan kan rätta sig efter världskrigets s. k. erfarenheter, om nu herr Palmstierna över huvud taget tror, att dessa komma att giva vid handen, att det bör ske några väsentliga förändringar inom en ram, som avser så rent praktiska syften som t. ex. en varvsanläggning.

Till herr Tengdahl skulle jag endast vilja säga, att jag icke tror att herr Tengdahl, som praktisk karl, kan ett ögonblick föreställa sig, att riksdagen skulle vilja stryka ett streck över de 14 miljoner kronor, vartill holmarna och Galärvarvet värderats, och betrakta desamma såsom havande endast ett ideellt värde. Alla de olika kommittéer, som under årens lopp behandlat denna fråga och som varit sammansatta på alla möjliga sätt, ha värderat dessa områden till 21 å 26 miljoner kronor, och flottstationskommittén har vid sina beräkningar kommit till 14 miljoner kronor som nuvärde. Herr Tengdahl kan väl, som sagt, säkerligen icke föreställa sig, att statsmakterna skulle vilja stryka ett streck över detta. Väl må man hoppas, att genom en överenskommelse mellan statsverket och Stockholms stad en sådan

kompromiss skulle kunna åstadkommas, att holmarnas naturskönhet för framtiden garanteras, men att stryka ett streck över de värden, som de ha, skulle absolut omöjliggöra en utflyttning av flottstationen, och det är ju något, som ingen av de herrar, som nu yttrat sig i saken, skulle önska.

Med anledning till sist av vad som här yttrats av ett par talare om, att det nya utredningsarbetet måtte läggas i händerna på andra män, kan jag naturligtvis för min del icke annat än uttala min förhoppning om, att de förutvarande kommittémedlemmarna, som sannerligen icke haft någon så stor glädje av sitt arbete, måtte bliva förskonade från vidare arbete i den vägen. Jag kan endast beklaga och måste med en viss betänksamhet se, att detta krav framkommit från sådant håll, där man, så vitt jag kan förstå, helst skulle se, att ingenting bleve åtgjort i denna salk.

Ang. utvidgning av flottans station i Stockholm m. m.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Jag har måst begära ordet med anledning av den siste talarens yttrande om de värden, som det här är fråga om, och att statsmakterna icke skulle vara benägna för att stryka ett streck över dessa 14 miljoner kronor. Jag tror, att det ligger en sorglig sanning i detta yttrande, att det aldrig kan komma ifråga, att statsmakterna stryka ett streck över något, som kan utmyntas i penningar, det må nu hava huru stort ideellt värde som helst. Nu håller emellertid på att komma fram en uppfattning, som kommer att slåss med näbbar och klor mot all den världsåskådning, som den siste talaren fått inhämta av den omgivning, vari han lever, den uppfattningen nämligen, att det finnes ideella värden, som icke kunna uppskattas i penningar, icke kunna betalas med guld, och dessa värden ligga, så underligt som man än kan tro det vara, kanske allra mest i själva jorden. Förr än människorna lärt sig, att jorden är underlaget för hela vår andliga och materiella kultur och att den även skall tjäna våra andliga lika väl som våra materiella intressen, och förr än detta går upp för statsmakterna, komma de icke att vara någon vis och lycklig regering för ett folk. Min mening är, att dessa två holmar i vår huvudstads mitt, berömda i hela Europa, just på grund av hela situationen äro av så ideellt värde, att de icke kunna uppskattas i penningar. Den, som uppskattar dem till 1 miljon kronor eller 14 miljoner kronor eller 26 miljoner kronor, är alldeles bakom flötet i fråga om var framtidens rätta värden ligga.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordning om avlöning åt värnpliktiga, som fullgöra krigstjänstgöring vid vissa industriella eller andra anläggningar eller fartyg; och biföll kammaren utskottets i nämnda utlåtande gjorda hemställan.

§ 11.

Ang. omorga-
nisation av
väg- och
vattenbygg-
nadskåren.

Vidare föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen under punkt 18 av fjärde huvudtiteln, dels ock i särskild proposition gjorda framställning angående omorganisation av väg- och vattenbyggnadskåren ävensom i ämnet väckt motion.

Därvid yttrade

Herr E. A. Nilson i Örebro: Jag har antecknat en avvikande mening mot utskottets hemställan, och jag har därvid angivit, att jag ansett, att Kungl. Maj:ts proposition borde av utskottet hava tillstyrkts. Jag vill då närmare angiva de skäl, varpå jag grundar denna min ståndpunkt.

Jag har nämligen icke kunnat betrakta detta ärende såsom likställt med det ärende, som kammaren för en stund sedan fattade ställning till. Detta är ett ärende, i vilket riksdagen intog principiell ställning år 1914, och vidare är det ett ärende, som vid utredningen befunnits vara av den största betydelse för vårt försvars organisation, för det tredje är det icke fråga om tvång för någon att tillhöra denna kår och för det fjärde äro kostnaderna för denna organisations genomförande jämförelsevis obetydliga, endast 36,000 kronor. Vid de förhållandena har jag ansett, att utskottet bort kunna ingå i saklig prövning av ärendet och tillstyrka Kungl. Maj:ts framställning. Emellertid vill jag, herr talman, icke framställa något som helst yrkande, då jag klarligen inser det hopplösa i att riksdagen nu skall komma till något positivt beslut.

Herr L ü b e c k: Herr talman! Då jag jämte herr E. A. Nilson deltagit i det utredningsarbete, som lett till det framlagda förslaget, har jag velat yttra ett par ord. Jag hyser med herr Nilson den uppfattningen, att Kungl. Maj:ts förslag hade lämpligen kunnat av riksdagen antagas i år, om frågan hade blivit från Kungl. Maj:ts sida behandlad på sådant sätt, att man fått den allsidiga granskning av saken före förslagets framläggande för riksdagen, som varit önskelig. Jag tror, att förslaget då kommit att stå sig ganska bra, ehuru jag på grund av den diskussion, som förts i ämnet i intresserade kretsar, vill säga, att jag tror, att ett par mindre jämkningar i det av kommittén utarbetade och av Kungl. Maj:t framlagda förslaget skulle vara önskliga.

Emellertid har förslaget remitterats enbart till de militära myndigheterna, och det är dock ett förslag, som i mycket hög grad ingriper på de civila funktionerna hos en stor kår i landet, nämligen samtliga väg- och vattenbyggnadsingenjörerna. Det är ingenjörer, som i sin privata verksamhet äro sysselsatta icke blott i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, dit de i militärt avseende på sätt och vis skulle höra, utan även hos andra styrelser, såsom järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen, som ha sin egen sammanslutning i svenska

teknologföreningens avdelning för väg- och vattenbyggnadskonst, där de alla höra hemma. och jag kan i detta sammanhang nämna även tekniska högskolan. Det hade varit önskligt, att detta på väg- och vattenbyggnadsingenjörernas fredsarbete så djupt ingripande förslag hade underkastats granskning av dessa myndigheter och korporationer. Då så icke skett och från dessa korporationer olika, mycket starkt delade meningar i saken framträda och med hänsyn därtill, att jag anser det absolut nödvändigt, att förslaget bland intresserade kretsar tillvinner sig möjligast allmänt förtroende, för att man skall få fram ett gott resultat, har jag, herr talman, nu icke kunnat intaga någon annan ställning än att vi böra vänta med att antaga detta förslag eller ett liknande till nästa år.

*Ang. omorga-
nisation av
väg- och
vattenbygg-
nadskören.
(Forts.)*

Herr E r i k s s o n i Grängesberg: Herr talman! Jag ber att på det livligaste få understryka den siste ärade talarens uppfattning, att förslaget bör remitteras till civila myndigheterna, d. v. s. till myndigheter, som ha stort behov av ingenjörer. Det är ingen regeringsledamot närvarande, men jag vill dock framhålla, att det bör så ske innan förslaget återkommer till riksdagen för att lämna de civila ingenjörerna tillfälle att yttra sig över förslaget.

Vidare anfördes ej. Kammarern biföll vad utskottet hemställt.

§ 12.

Statsutskottets nu föredragna memorial, nr 197, angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader för år 1918, godkändes.

§ 13.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande avlöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och yttrade därvid

*Ang. ändringar
i avlönings-
reglementet för
statens vatten-
fallsverk m. m.*

Herr J o h a n n s s o n i Trollhättan: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke upptaga många minuter av kammarens tid, ej heller har jag något annat yrkande att framställa än om bifall till statsutskottets utlåtande.

Men det finnes anledning att i samband med detta spörsmål framhålla några synpunkter, som röra särskilt Trollhättan, utan att man därför kan beskylla mig för att anlägga lokala synpunkter. Förhållandet är så, att å de flesta platser, där statens vattenfallsverk driver någon mera betydande verksamhet, erhålla tjänstemännen dyrortstillägg. Härifrån har Trollhättan undantagits, beroende på ett uttalande, som löneregreringskommittén hade i sitt den 26 oktober 1912 avgiva betänkande angående löneregrering för tjänstemän vid statens vattenfallsverk, vilket har följande lydelse: »För sin del har

Ang. ändringar
i avlönings-
reglementet för
statens vatten-
fallsverk m. m.

(Forts.)

kommittén ansett sig böra här uttala, att då kommittén funnit sig böra för personalen vid Trollhättan föreslå de avlöningsförmåner, som innefattas i kommitténs nu föreliggande betänkande, kommittén utgått från den bestämda förutsättningen, att befattningshavare a nämnda ort icke skola komma i åtnjutande av dyrortstillägg i annat fall, än att de allmänna levnadskostnaderna i Trollhättan skulle komma att undergå en starkare stegring, än som motsvaras av den allmänna stegring, som i avseende å dessa levnadskostnader må kunna göra sig gällande inom landet i dess helhet.» Rättvist avvägda löneförmåner inom vattenfallsverken kunna icke göra sig gällande, om man skall taga hänsyn till det av mig citerade uttalandet.

Löneregleringskommittén har väl haft till uppgift att tillse, det enhetliga avlöningsbestämmelser varit rådande inom statens affärsdrivande verk. Enligt min uppfattning borde man först tillse, att enhetliga avlöningsbestämmelser råda inom samma verk, oavsett om verksamheten bedrivs på skilda platser. Vad som i ännu högre grad bör tillses är, att icke olika avlöningsbestämmelser tillämpas inom samma verk och på samma plats, därför att det finnes olika avdelningschefer, då arbetsgivaren är densamme, nämligen staten. Enligt 1909 års uppgifter, som lågo till grund för löneregleringen, voro nog levnadsförhållandena vid Trollhättan något lägre än på övriga platser i fråga, men enligt kungl. socialstyrelsens senaste förslag till dyrortsgruppering är det annorlunda. På grund härav kan man göra gällande, att löneregleringskommitténs uttalade mening nu ej bör utgöra hinder för tjänstemän vid Trollhättan att erhålla dyrortstillägg.

Bland andra skäl, som tala för att levnadsförhållandena ökas betydligt, äro dels det korta avståndet från Göteborg, som är en av rikets allra dyraste orter och som av socialstyrelsen placerats i samma grupp som Stockholm, dels den hastiga industriella utveckling, som pågår och länge har pågått, vilken herrarna nog ha sig bekant genom tidningspressen. Dessa förhållanden göra, att såväl bostäder som tillförseln av livsfrönödenheter icke kan ökas i samma proportion, som varit nödvändig.

Nu är det så, att en hel del platser har dyrortstillägg, och Kungl. Maj:t beviljade det år 1915, men Trollhättan blev undantaget på grund av det uttalande, som jag nyss citerat. Jag har en del siffror, som skulle vara av intresse att meddela, men jag skall icke trötta herrarna med desamma. Jag skall blott taga ett exempel. Om jag jämför en annan plats där statens vattenfallsverk driver verksamhet, nämligen Uppsala, med Trollhättan, så är det billigare på den platsen enligt socialstyrelsens sista utredning, och dessa uppgifter äro tagna 1916 i juni, och man kan vara fullt säker på att med den utveckling, som försiggått, så har Trollhättan ytterligare lämnat en del platser bakom sig. Socialstyrelsen har vid sina beräkningar utgått från en familj, bestående av man, hustru och två barn med en inkomst av 2,000 kronor. Antag att en tjänsteman får 2,000 kronor, när han börjar på en plats, och får 10 % dyrortstillägg, alltså 200 kronor, och 5 % högre bostadstillägg gör 100 kronor, d. v. s. tillsammans 300

kronor. Då ställer sig frågan: vad är orsaken till att när det är billigare att leva på en sådan plats, man skall få 300 kronor merinkomst? Det är vidriga förhållanden, och det visas i den kungl. propositionen, att man icke kunnat besätta en hel del ordinarie befattningar, utan måst nöja sig med extra ordinarie, och en del tjänstemän taga avsked. Det är förhållanden, som icke kunna leda till gagn för vare sig staten eller tjänstemännen.

*Ang. ändringar
i avlönings-
reglementet för
statens vatten-
fallverk m. m.*
(Forts.)

Jag vill taga en annan plats, som erhåller 15 % dyrortstillägg, dock lägst 360 kr samt 5 % högre bostadsersättning som blir tillsammans 460 kr.; och enligt socialstyrelsens senaste utredning är skillnaden i levnadskostnaderna inklusive skatter och hyror jämfört med Trollhättan endast 23 kronor. Med dessa exempel är det konstaterat att tjänstemännen i Trollhättan åtnjuta avsevärt lägre lön än å andra jämförbara platser inom samma verk.

Jag har endast velat passa på detta tillfälle och fastslå dessa förhållanden till protokollet och på samma gång uttala den förhoppningen, att när vattenfallsstyrelsen kommer att föreslå ändring, också Kungl. Maj:t tager hänsyn därtill, så att man vinner rättelse i berörda avseende. Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Vid föredragning härpå av statsutskottets utlåtande, nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbetslöshetens bekämpande ävensom i ämnet väckta motioner erhöles ordet på begäran av

*Ang. arbetslös-
hetens
bekämpande.*

Herr Törnkvist, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få taga kammarens tid i anspråk något ögonblick vid behandlingen av detta ärende och säga några ord om en arbetargrupp, som redan vid världskrigets inträde kom i en synnerligen svår ställning. Herrarna förstå nog, att jag syftar på den stora stenhuggarebefolkningen, som haft sin utkomst genom arbete i bergen. förnämligast i Blekinge, Bohuslän, Halland och delvis även Småland. Genast vid världskrigets utbrott blev i denna industri en så gott som fullständig stoppning, och stenhuggarebefolkningen måste tänka på att skaffa sig sin utkomst inom andra yrken och andra arbetsområden. Detta kom ju så hastigt, så plötsligt, att t. o. m. statsmakterna ansågo sig böra ingripa så gott som genast för att förebygga en alltför svår situation för denna arbetargrupp. Stenindustrien har ju hållits uppe förnämligast genom exporten, och då man icke fick exportera nästan någon sten alls omedelbart efter krigets utbrott, åtminstone icke till de länder, som varit de största köparna, så måste ju firmorna så gott som genast avsevärt inskränka eller helt inställa driften.

De åtgärder, som vidtagits för att hjälpa den stora industribe-

Ang. arbetslöshetens bekämpande.
(Forts.)

folkningen i den svåra ställning, som den kommit uti, skulle man kunna säga förnämligast ha varit inriktade på att komma över en exceptionellt svår tid. Nu har emellertid denna exceptionellt svåra tid för stenindustribefolkningen räckt i närmare tre års tid. och det är tydligt, att de åtgärder, som vidtagits och som inriktats på en övergående period, ha icke kunnat vara tillfyllest under en så lång tid. Det sätt, varpå befolkningen visat sin motståndskraft mot de påfrestningar och svårigheter, som den måst genomleva, är en fullständig tradégi, och man skulle kunna meddela — ehuru jag icke vill upptaga kammarens tid därmed — hjärtslitande och härresande skildringar om deras liv där ute i Bohuslän. De ha så gott som utslutande varit hänvisade till stenindustrien under normala förhållanden. Under krisens första vinter nödgades de att i ytterst många fall till och med slå sönder sina möbler för att hålla kölden ute från sina bostäder. De måste förbruka så gott som allt, som de förut kunnat förskaffa sig, för att kunna bekämpa den första vinterns största svårigheter. Jag vill säga det, att de åtgärder, som vidtogos av statsmakterna och som ingen varmare än stenindustribefolkningen själv kände sig tacksam för, visade sig ha varit icke fullt tillräckliga, och de komma givetvis i fortsättningen att bliva ännu mera otillräckliga, om krisen skall fortgå en längre tid framåt.

Så har ju — och det veta vi alla — denna industri så gott som avfolkats. Det beräknas, att cirka 60 % av stenindustribefolkningen överflyttats till andra yrken. De ha måst utvandra från detta arbetsområde, där de förut vistats, och den återstående delen av stenindustriarbetarna ha sysselsatts med arbete, igångsatt av statsmakterna. Av dessa ha några sysselsatts med skogsplantering och annat skogsarbete, och genom särskilda åtgärder har man lyckats anskaffa arbete åt en begränsad del av stenindustribefolkningen genom stenbeställningar från svenska kommuner, varmed de också varit sysselsatta en del av den sist gångna vintern. Jag vill säga, att de priser, som fastställdes för skogsplantering under ett ganska tidigt skede, måste anses för låga, och om de kunde anses normala i början med hänsyn till att de vidtagits under en exceptionell tid, som tänktes bliva av kort varaktighet, så äro de det icke nu. De beräknades visserligen att räcka under denna tid, men denna exceptionella tid blev lång, och därtill kommer den oerhörda ökningen i omkostnaderna för uppehållet. Den daglön, som de kunna påräkna, kan alltså icke vara tillräcklig. Jag vill med detta göra en hemställan till herr civilministern — och det är förnämligast därför jag begärt ordet — huruvida det icke skulle vara möjligt att vidtaga en reglering på denna punkt beträffande lönerns storlek, så att dessa arbetare åtminstone kunde erhålla ett litet tillskott för att kunna övervinna de ytterligare ökade svårigheterna, såvitt detta över huvud låter sig göra.

Innan jag lämnar denna plats vill jag göra en erinran beträffande en punkt. Det finnes ett uttalande i Kungl. Maj:ts proposition, som måhända kan giva anledning till missförstånd och giva anledning till den tron, att allt är vidtaget, som över huvud kan

vidtagas, och att man särskilt beträffande den sista vintern astadkommit avsevärt mycket. Som herrarna veta, ha de svenska kommunerna gjort stenbeställningar för att kunna sysselsätta en del av industriens arbetare särskilt under vintern, då de icke lämpligen kunna sysselsättas med annat arbete. Dessa stenbeställningar inkommo i en ganska förhoppningsfull omfattning att börja med, men det synes som om kommunerna till den grad missuppfattat läget, att de trott, att huggningen av den sten, som levereras till städerna, skulle vara att anse som ett nödhjulsarbete; men det var ju ingalunda fallet, utan att avsikten var, att arbetslönen för denna sten skulle utgå enligt gällande avtal. När man upptäckte, att det icke var fråga om nödhjulsarbete, så inkommo faktiskt icke de beställningar, som beräknats, utan ett avsevärt mindre antal till stencentralen. De preliminära beställningarna beräknades draga en kostnad av c:a 3 miljoner kronor, men enligt de uppgifter, som lämnats mig, ha faktiskt icke inkommit beställningar för mer än c:a 2 miljoner kronor, och av dessa 2 miljoner kan givetvis icke mer än c:a hälften beräknas utgå till arbetslöner. Det är tydligt, att detta icke kan räcka så långt. Följden har också blivit, att man under vintern endast kunnat sysselsätta en begränsad del av stenhuggeriarbetarna i Bohuslän, Halland och Blekinge. Man har nödgats utföra arbetet blott på centralt belägna arbetsplatser och vad detta betyder förstå herrarna, då i vissa delar av Bohuslän så gott som varenda litet samhälle har sitt stenhuggeri. Blott till dessa centralt belägna arbetsplatser har man kunnat lämna ut något av dessa beställningar och på detta sätt kunnat sysselsätta en del av arbetarna. Vidare skulle jag vilja uppmana vederbörande att så mycket som möjligt — och det har ju gjorts hittills i ganska stor utsträckning — taga i anspråk den sakkunskap, som är alldeles ofrånkomligt nödvändig, då det gäller särskilt en sådan industri som stenindustrien och då man vill hjälpa dem i deras arbete och deras yrke.

Jag skall ännu en gång be att få understryka betydelsen av att de löner, som fastställts för de särskilda arbetena vid krisens början, nyregleras och höjas upp, så att stenhuggeriarbetarna icke nödgas att fortfarande leva i ett fattigunderstödstillstånd under denna fruktansvärt långa kris, utan att hjälpen blir sådan, att risken för denna kår icke blir så stor. Man har redan kommit ganska långt beträffande sådana risker och faror. Det har uttalats från läkarehåll, att om icke särskilda åtgärder vidtagas, komma barnen att löpa stora faror och bliva lidande av det påpressningstillstånd, som de genomlevt under de senare åren. Därtill vill jag också understryka vikten av att, om man till en annan vinter som jag hoppas kommer att söka igångsätta stenindustriarbeten genom beställningar från svenska kommuner, man då också i sådana överenskommelser framhåller behovet av ökning av arbetspriserna för stenhuggeriarbeten.

Det är detta, herr talman, som jag velat framhålla, samtidigt som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 15.

*I fråga
om bestäm-
melserna för
export av malm
från Gränges-
bergs malm-
fält.*

Till avgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 200. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändrade bestämmelser för trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds export av malm från Grängesbergs malmfält ävensom i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 12 maj 1917 avlåten, till statsutskottets förberedande behandling hänvisad proposition, nr 362, hade Kungl. Maj:t under återopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t medgiva sådan ändring i bestämmelserna i 1907 års kontrakt mellan svenska staten, å ena sidan, samt Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, att trafikaktiebolaget berättigades att intill utgången av år 1918, utöver vad bolaget enligt berörda kontrakt ägde exportera, ytterligare exportera en kvantitet av intill 550,000 ton malm från Grängesbergs malmfält, mot det att exporten under åren 1919—1932 inskränktes, så att den icke överstege 425.000 ton årligen.

I sammanhang med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft två motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Asplund*, nr 157, och den andra inom andra kammaren av herr *Stenudd m. fl.*, nr 490, i vilka motioner hemställts, att riksdagen ville i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition bemyndiga Kungl. Maj:t medgiva sådan ändring av bestämmelserna i 1907 års kontrakt mellan svenska staten, å ena sidan, samt Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, att trafikaktiebolaget berättigades att intill utgången av år 1918 utöver vad bolaget enligt berörda kontrakt ägde exportera, ytterligare exportera en kvantitet av intill 550.000 ton malm från Grängesbergs malmfält, varav 350.000 ton borde avräknas på den till 1932 års slut kontrakterade sammanlagda brytningen på sätt Kungl. Maj:t bestämde, samt med villkor, att nämnda bolag medgäve upphävan- det av det i sagda kontrakt av år 1907 samt i det år 1908 mellan sta- ten och samma bolag med anledning av statens inköp av Svappa- vaara m. fl. malmfält upprättade kontraktet stadgade förbudet för staten att före 1932, eventuellt 1937 års utgång bryta eller låta bry- ta järnmalm annat än för järn- och ståltillverkning inom Sverige.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å de av herr *Asplund* och herr *Stenudd m. fl.* väckta motionerna, bemyn- diga Kungl. Maj:t medgiva — — — lika med Kungl. Maj:ts förslag — — — ton årligen.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *Asplund*, som ansett, att utskottet bort hemställa att

riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och de i ämnet väckta motionerna bemyndiga Kungl. Maj:t medgiva sådan ändring i bestämmelserna i 1907 års kontrakt mellan svenska staten, å ena sidan, samt Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, att trafikaktiebolaget berättigades att intill utgången av år 1918, utöver vad bolaget enligt berörda kontrakt ägde exportera, ytterligare exportera en kvantitet av intill 550,000 ton malm från Grängesbergs malmfält, varav 350,000 ton borde, på sätt Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma, avräknas på den för kommande år genom förut gällande avtal bestämda brytningen, mot det att nämnda bolag medgäve staten rätt att utan hinder av det i sagda kontrakt av år 1907 stadgade förbudet för staten att före 1932, eventuellt 1937 års utgång bryta eller låta bryta järnmalm annat än för järn- eller ståltillverkning i Sverige, exportera intill 350,000 ton av den malm, som kunde komma att under 1917 och följande år brytas i Luossavaara, men ej kunde vinna avsättning till svenska järnverk; samt

I fråga om bestämmelserna för export av malm från Grängesbergs malmfält.

(Forts.)

av herrar *E. A. Nilson* i Örebro, *J. Ström*, *Sävström* och *Tengdahl*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnade herr talman en på begäran ordet till

Herr *Stenudd*, som yttrade: Herr talman! Jag beklagar, att ett så för den svenska staten viktigt intresse som det föreliggande skall behandlas och avgöras inför dessa tomt gapande bänkar.

Redan vid behandlingen av frågan om inlandsbanan och tvärbanorna var det en representant på Västernorrlandsbanken, som i en passus fällde det yttrandet, att statsmakterna hade åtskilliga för syndelser på sitt samvete ifråga om sin malmpolitik i övre Norrbotten. Detsamma uttalade även jag, då det var fråga om anläggningen av järnvägen Kalix—Kiruna. Jag skall icke upptaga kammarens tid längre med detta, jag vill endast framhålla, att en av de svåraste försummelse som statsmakterna låtit komma sig till last ifråga om tillvaratagande av statens intressen i Norrbotten var, då statsmakterna, enkannerligen riksdagen, erbjudits att förvärva de rika malmtillgångarna i Kiruna för den jämförelsevis lilla summan av 3 1/2 miljoner kronor. När då statsmakterna efteråt kommo till insikt om sina försummelse, så försökte man i någon mån gottgöra detta i den stora uppgörelse, som skedde med malmbolagen där uppe år 1907. Huruvida och i vad mån man lyckats att i dessa uppgörelser tillgodose såväl statens som den svenska järnförädlingens intressen vill jag icke i detta sammanhang gå in på. Parterna vid denna stora uppgörelse voro: staten såsom jordägare och ägare av kommunikationerna och malmbolaget såsom inmutare. Men här anmälde sig också en tredje part, nämligen den svenska järnhante-

*1 fråga
om bestäm-
melserna för
export av malm
från Gränges-
bergs malm-
fält.*

(Forts.)

ringen, som var angelägen om att dess behov av järnmalm skulle så vitt möjligt tillgodoses. Denna tredje parts, den svenska järnhandlingens, intressen ville man vid denna uppgörelse tillgodose bland annat på sådant sätt, att man inskränkte den årliga brytningen i Grängesberg och genom att Luossavaara och en del andra malmfält överlämnades till staten. Men med detta överlämnade förbands det villkoret, att staten icke skulle få bryta malm från dessa sina malmfält för export, utan skulle detta få ske endast för inhemsk järn- och ståltillverknig. Man kan ju säga, att villkoret var rätt plausibelt, ty järnmalm exporterades från vårt land i tillräckligt stor myckenhet från de övriga malmfälten, varför man borde spara någon del av malmförekomsterna för den inhemska förädlingen. De senaste tio årens undersökningar av dessa statens malmfält ha emellertid visat, att de jämte inom landet användbara malmer innehålla rätt mycket orena kvalitéter, vilka icke med fördel kunna förädlas inom landet. Men det är ju klart, att vid brytning i ett berg, där man går fram med pall eller schakt, kan man icke gå förbi de orena kvalitetterna, utan man måste bryta alltsammans på en gång. Om man således skall kunna åstadkomma en rationell, ekonomiskt bärkraftig brytning, så är det nödvändigt att de orena malmer, som icke med fördel kunna förädlas inom landet, få exporteras. Förbudet mot att exportera dessa sistnämnda malmsorter gör naturligtvis varje ekonomisk och rationell brytning omöjlig. Således kan man säga, att så länge icke dessa orena malmer få exporteras, ligga dessa statens malmfält värdelösa. Man kan också säga, att de kontrakterande bolagen böra anses moraliskt förpliktade att medgiva en sådan ändring av kontraktsvillkoren att fyndigheterna kunna användas för det avsedda ändamålet.

Nu veta vi, att vi inom landet behöva malmer, dels för fosfattillverkningen och dels för tackjärnstillverkningen. Som bekant har redan vid Porjus anlagts ett smältverk för tillverkning av tackjärn dels med hjälp av elektrisk kraft och dels med tillhjälp av mindervärdigt bränsle, exempelvis kolstybb, vilket från bränslehusållningssynpunkt är synnerligen fördelaktigt.

Vi ha visserligen ett järnförädlingsverk i Oxelösund, men detta verk är baserat på stenkol, och med de nuvarande svårigheterna att få in stenkol är icke detta förädlingsverk så mycket värt. Vi veta ju att det inom landet är stor brist på gödningsämnen, vi veta att statsmakterna ha nödgats vidtaga särskilda åtgärder för att till landet införskaffa sådana. Under denna riksdag har denna sak redan tidigare framhållits bland annat i en motion, som frambars av den nuvarande utrikesministern och vilken motion var underskriven av hela andra kammarens högerparti. Det framhölls i den motionen att det var brist på konstgödningsämnen i landet, men att vi hade råvaror för tillverkande av sådana ämnen och att det endast fördrades att staten tillgodogjorde sina egna malmfält för detta ändamål. Riksdagen har också, närmast med anledning av en i februari månad 1917 från Svenska superfosfat- och svavelsyrefabriksaktiebolaget till statens industrikommission inkommen ansökan om erhål-

lande av inhemska råfosfat från statens norrländska malmfyndigheter för omedelbar fosfattillverkning vid bolagets redan färdiga fabriker godkänt ett av jordbruksutskottet gjort uttalande. *att Kungl. Maj:t icke läser underlata att taga under övervägande, huruvida och i vad mån råmenen må kunna från fjärdigheter, varöfver staten äger att bestämma, tillhandahållas för framställning af sådana gödselmedel.*

I fråga om bestämmelserna för export af malm från Grängesbergs malmfält.

(Forts.)

Det enda malmfält, över vilket staten har dispositionsrätt och som ligger så till, att man utan avsevärda kostnader kan tillgripa brytning när som helst, är Luossavaara. Den fosforrikaste delen af detta malmfält ligger nämligen på endast 800 å 1.000 meters avstånd från malmbangården i Kiruna och fordrar för sitt exploaterande endast anläggande av ett stickspår av några hundra meters längd och en rutschbana med lastkaj. Om nödiga åtgärder för utnyttjande av denna tillgång omedelbart företoges, skulle helt visst en mycket stor del av den betänkliga brist på råfosfater, som för närvarande råder i landet, kunna snart nog avhjälpas.

I den med anledning af föreliggande proposition framlagda motionen har jag jämte åtskilliga medmotionärer yrkat, att staten skulle få rätt till fri brytning af sina malmer däruppe, men i den reservation, som vid utskottsbetänkandet har fogats af herr Asplund, har endast yrkats, att staten skulle få rätt till en brytning af 300- å 350,000 ton, vilket ungefär skulle motsvara den mängd, som bolaget skulle få bryta utöfver de 200,000 ton, som i propositionen omnämnts och varemot ingen invändning har gjorts.

Utskottet synes icke ha visat denna sak den uppmärksamhet, som man med all rätt bort anse densamma vara värd. Det förefaller egenomligt, att utskottet, åtminstone såvitt framgår af utlåtandet, icke under hand gjort sig underrättad om huru vederbörande kontrakterande bolag skulle ställa sig till ett sådant förslag, som här har framlagts. Utskottet går i stället till att angiva de skäl, som enligt dess mening skulle vara avgörande för avslag på motionen, och anför därvid att ett bifall till motionen skulle äventyra hela frågans fall. Då ber jag att få framhålla, att bolaget kommer under den närmaste framtiden att exportera från de norrländska malmfälten ungefär 7 miljoner ton malm. Om staten skulle få rätt att bryta i Luossavaara ungefär 300,000 ton om året, varav den största delen skulle användas för inhemska tillverkning och endast den del, som icke med fördel kan förädlas inom landet, skulle exporteras, så skulle den lilla del, som staten komme att exportera, såsom var och en kan inse, utgöra blott några få procent af bolagets hela malmexport och skulle således icke kunna ha någon som helst betydelse för bolagets malm- eller prispolitik.

Jag ber att i detta sammanhang få påpeka en annan omständighet, och det är, att såvitt jag har mig bekant, har bolaget redan träffat uppgörelse om försäljning af den malm, som bolaget har rättighet att exportera, för lång tid framåt, jag tror till 1930 eller således för nästan hela den tid, som bolaget enligt uppgörelsen får behålla malmfälten. Således skulle icke ett bifall till den i motionen

*I fråga
om bestämmelserna för
export av malm
från Gränges-
bergs malmbryt-
fält.*

(Forts.)

föreslagna kontraktsändringen kunna på något sätt ekonomiskt skada bolaget.

Jag vill icke upptaga tiden med att ingå på en närmare prövning av motiven för utskottets utlåtande. Jag vill endast framhålla, att sasom i propositionen meddelas, orsaken till framställningen om dessa 350,000 ton ytterligare export från Grängesberg är, att man vill förekomma att behöva minska arbetarestammen vid Grängesberg med ungefär 300 man under 1918 och 1919. Jag ber att få framhålla, sasom redan skett i motionen, att samma skäl tala med ännu större styrka för den av oss ifrågasatta malmbrytningen i Luossavaara. Det förhåller sig nämligen så, att under kristiden har arbetsstyrkan i Kiruna minskats med, om jag icke missminner mig, 500—600 arbetare. Vilken betydelse denna oerhörda minskning av arbetarestammen har för hela den kommun, där företaget befinner sig, och framförallt för det lilla municipalsamhället däruppe, inser nog envar. Men saken har ännu en sida. Kirunas samhälle är byggt förmåligast av arbetare. De ha lagt ned de få slantar, de kunnat spara, i sina små fastigheter. För närvarande äro ungefär 400 lägenheter däruppe outhyrda. På det sättet blir en stor del av dessa arbetare med möda hopsparade slantar fullkomligt spolierade, om icke åtgärder vidtagas för att i någon mån öka arbetsstyrkan, så att lägenheterna komma till användning och ägarna kunna förränta och avbetala kostnaderna för husens uppförande.

Såsom sagts i reservationen, begärdes ingenting annat än att liksom bolaget skulle få rätt att i förskott uttaga viss mängd malm från Grängesberg, staten skulle få motsvarande rätt att uttaga viss malm mängd från Luossavaara. Jag kan inte finna annat än att det är en synnerligen rimlig begäran.

Beträffande statsutskottets argumentation, att man skulle riskera frågans fall, därest reservationen skulle bifallas, så ber jag att få framhålla, att därest mot all förmodan bolagen skulle visa sådan illojalitet mot staten att icke vilja medgiva den här föreslagna ändringen av kontraktet, då torde Kungl. Maj:t ha i förfoganderättslagen ett tillräckligt effektivt medel för att kunna erhålla den mängd av här ifrågavarande varor, som är behöfvlig för vår folkhushållning.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den av herr Asplund vid betänkandet fogade reservationen.

Härpå anförde

Herr E. A. Nilsson i Örebro: Herr talman, mina herrar! Jag skall till en början endast be att få säga, att det synes mig, att den ärade motionären i första kammaren, herr Asplund — jag ber att den ärade motionären i andra kammaren icke blir missbelåten med mig, därför att jag betraktar första-kammarmotionären såsom huvudmotionär — är besjälad av ett särdeles livligt intresse att främja utnyttjandet av Norrbottens rika naturtillgångar. Jag tror att det måhända först kan komma att bli en något senare tid, som kommer

att uppskatta hans energiska och målmedvetna arbete därför. Sasom ett belysande exempel vill jag endast omtala, att då det för någon tid sedan genom tidningspressen kom till allmänhetens kännedom, att en verkstad i en stad icke långt härifrån, nämligen Södertälje, höll på att stoppa på grund av råvarubrist, främst brist på tackjärn, förmodligen gjuteritackjärn — höll på att stoppa av brist på tackjärn här i järnets hemland — så kom någon dag efteråt motionären och visade mig en annan tidningsnotis, som meddelade, att Porjus' smältverk nu fått sin första sändning gjuteritackjärn färdigt. Jag kan icke här beskriva, hur den ärade motionärens ansikte lyste av glädje. Han såg så glad ut som endast ett barn kan glädjas över den största av gåvor, som räckes åt detsamma. Och varför var han så glad? Jo, det var därför att det var en del av Norrbottens malmberg, som genom kraft ur Norrbottens älvar hade fövandlats till en produkt, som skulle ersätta den, som vi eljest brukade enhålla utifrån. Det var helt enkelt en seger för övre Norrland och en seger, som hade vunnits i fredlig tid. Det var det som utgjorde anledningen till hans så sprudlande glädje.

Huvudtanken i motionärernas här föreliggande förslag och yrkande, som närmare utvecklats av den föregående ärade talaren, är ju den, att staten skulle få fria händer att kunna utnyttja sina egna malmtillgångar. Det kan staten icke göra med mindre än att en hindrande punkt i 1907 års avtal mellan staten och malmfältbolagen ändras. Jag har vid prövning av ärendet funnit, att motionärernas tanke är alldeles riktig, men jag har likaledes funnit, att det *nu* helt enkelt icke låter sig göra att realisera den tanken. Men den framkastade tanken bör enligt min mening fullföljas och vid närmast uppkommande förhandlingar med bolagen bör den målmedvetet realiseras. Under uttalande av min bestämda förväntan att så måtte ske och vidare med ett varmt tack till motionärerna för att de fäst riksdagens uppmärksamhet på saken, måste jag emellertid, sådant ärendet nu föreligger, anhålla om kammarens bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Eriksson* i Grängesberg, *Ström* och *Zetterstrand*.

Herr *Thorsson*: Jag skulle ju kunna fullt och helt instämma med den siste ärade talaren. Jag är lika livligt intresserad som någon annan för att vi skola få denna fråga fram till lösning och till en verklig lösning, varigenom det blir möjligt att vi kunna tillgodogöra oss de naturtillgångar, som finnas däruppe. Men saken ligger icke i detta nu så, att det är statsverket, som kan föreskriva motparten villkor för att få en ökad brytning av 200,000 ton, utan här föreligga ju omständigheter, som tvinga oss att skaffa oss en möjlighet att få malmbrytningen i södra Sverige ökad för tillfället. Under sådana förhållanden har det icke varit möjligt för utskottet att kunna tillstyrka bifall till motionen ens i den form som reservanten nu slutligen har givit den, när han inskränkt sig till att

*I fråga om bestäm-
melserna för
export av malm
från Gränges-
bergs malmb-
fält.*

(Forts.)

*I fråga
om bestämmelserna för
export av malm
från Gränges-
bergs malm-
fält.*

(Forts.)

yrka att samtidigt som statsverket medgiver bolaget rätt att lå bryta i förskott 350,000 ton malm i Grängesberg, statsverket skall kräva en motsvarande rätt däruppe i Norrbotten.

Motionären här i kammaren anmärkte på, att utskottet icke under hand förhört sig, huru bolaget skulle ställa sig till saken. Jag tror icke, att det skulle ha varit tjänligt för hela detta vittgående spörsmåls lösning, om utskottet skulle ha givit sig in på att förhandla med bolagets delegerade eller något av bolagets organ för att få en lösning på denna fråga. Det är uppenbart, att den mängd av arbete, som vilar på utskottet, lägger hinder i vägen för att utskottet skulle kunna gå motionärerna tillmötes på det sättet. Å andra sidan synes mig saken ligga så till, att med anledning av de framställningar, som äro gjorda under detta år i riksdagen och till vilka riksdagen redan lämnat sitt bifall, denna fråga måste upptagas till en ingående prövning och då blir det väl regeringens sak att med stöd av de allmänna uttalanden, som äro gjorda här och i förut fattade riksdagsbeslut, vidtaga nödiga åtgärder för att säkerställa statens intressen.

Det är givet att öppnandet av de nya järnvägsförbindelserna i Norrbotten och öppnandet av de nya industrianläggningarna där samt utvecklingen av konstgödningsindustrien däruppe allt är saker, som samverka till att utvecklingen kommer att gå i den riktning, i vilken motionen åsyftar att få ett avtal till stånd. Emellertid får jag säga, att när saken nu ligger så, att regeringen hemställer om rätt till dessa 200,000 ton malm, så är situationen icke den lämpligaste för oss, som komma och begära en viss fördel, att ställa några villkor för denna fördels ernående.

Jag vill i anledning av herr Stenudds omnämnande av det beklagliga förhållandet, att 600 man blivit arbetslösa i Norrbotten på det djupaste beklaga, att vi råkat i den situationen att vederbörande inskränkt brytningen däruppe, men det skulle bli än värre, om man skulle vara tvungen att inskränka brytningen även i mellersta Sverige och därigenom öka de arbetslösas antal.

Hur jag vägt fram och tillbaka denna sak har jag, herr talman, icke kunnat komma till annat resultat än att giva min anslutning till utskottets utlåtande, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan med allt erkännande av själva innebörden i motionen.

Herr Stenudd: Den siste ärade talaren sade, att saken ligger icke så, att staten här kan föreskriva några villkor. Ja, det är ingen nyhet. Varje gång det gällt en uppgörelse i dessa frågor har saken legat så, att staten icke gärna kunnat föreskriva några villkor. Det är egendomligt, att saken alltid framförts på det sättet, att det är staten, som varit den behövande och bedjande parten, och medkontrahenten, den som helt ridderligt och storsinnat givit efter.

Jag ber att få påpeka att saken sönderfaller i två delar. Den första frågan gäller dessa 200,000 ton, av vilka staten har ett sär-

*I fråga
om bestämmelserna för
export av malm
från Gränges-
bergs malm-
fält.*

(Forts.)

skilt intresse, och i vilken fråga jag och mina medmotionärer icke alls ställt oss avvisande utan medgivit att dessa 200,000 ton få brytas och exporteras utan andra villkor än dem, Kungl. Maj:t finner nödigt föreskriva. Men så återstår frågan om dessa 350,000 ton. Vad är det för intresse för staten, som här föreligger? Jag kan icke finna annat intresse än det, som borde sammanfalla med bolagets intresse att icke en viss del av arbetarestammen i Grängesberg behöfve bli arbetslös. Men vem är det som ordnat saken så, att en del av arbetarestammen i Grängesberg blivit arbetslös? Jo, det är den politik, som vederbörande bolag drivit förut, då bolaget forcerat malmbrytningen och med vetskap om att det efter ett visst antal år måste minska exporten med ungefär hälften dock under dessa år så forcerat brytningen, att det måst anskaffa denna större arbetarestam för att nu kasta ut den på backen med den förklaringen: nu ha vi icke mera åt er att göra. Om bolaget i stället ökat brytningen successivt, år för år, så att under hela den tid bolaget har rätt att exportera malm, ökningen skett i något så när jämnt tempo, så hade aldrig denna situation uppstått, och staten hade icke behövt vara den bedjande parten. Det är det egendomliga, att man alltid förstår att ordna saken så, att det är staten som blir den bedjande parten och således bolaget den som ger efter. Jag kan icke alls inse att saken nu förhåller sig på det viset.

Jag är mycket tacksam mot herr Nilson och ledamöterna i statsutskottet, som ställt i utsikt att den sak, som vi här velat främja, i sinom tid kommer att bli en verklighet, men vad jag ber att få framhålla är, att då vi äro i stort behov av tackjärn här i landet, så stort behov att, såsom kammaren känner till, man nödgats vidtaga särskilda för landet mindre angenäma åtgärder för att skaffa in tackjärn i landet, då vi känna till, att det råder brist på fosfater för gödningsämnen, och när jag så vet, att från Luossavaara kan man leverera malm såväl för fosfat- som för tackjärnstillverkning redan under innevarande år, ja, redan så tidigt att en del av gödesämnens behovet för höstbruket kan täckas från dessa malmfält, så är icke så mycket vunnet, med att man lovar se till att i framtiden saken blir realiserad. Det brådskar med saken, och när icke någon kan påvisa, att bolaget lider den minsta ekonomiska skada av denna lilla tillåtelse för staten att bryta dessa 300,000 ton malm, förstår jag icke, varför icke ledamöterna av statsutskottet kunnat vara med om detta förslag, till vilket jag fortfarande ber att få yrka bifall.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet Carlsson: Herr talman, blott några få ord i anledning av yrkandet om bifall till reservationen. Det är stora nationalekonomiska och sociala frågor, som sammanhänga med denna kungl. proposition. Att förena yrkandet om en ändring i det ursprungliga kontraktet mellan kronan och Grängesbergsbolaget angående brytning av Luossavaara-malm med ett bifall till propositionen, skulle, enligt vad jag tror, äventyra det arrangemang, som med propositionen är avsett att vinnas. Här har av den talare, som yrkat bifall till reservationen, beklagats, att

*I fråga
om bestäm-
melserna för
export av malm
från Gränges-
bergs malm-
fält.
(Forts.)*

det alltid blivit kronans intressen, som blivit tillbakasatta, när en uppgörelse av ifrågavarande slag skolat träffas. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att det villkor i det äldre kontraktet, som han vill ha undanröjt, enligt vad jag tror, av bolaget självt anses vara av stor betydelse för bolaget. Å andra sidan kan icke detta arrangemang, som i propositionen föreslås, anses vara för bolaget av den stora betydelse, att en revision av kontraktet samtidigt skulle kunna genomföras. Därför står frågan om en revision, således en fråga av stor framtida och stadigvarande betydelse för bolaget, mot ett tillfälliga arrangemang, som för statens räkning är av stor betydelse. Man torde därför icke kunna säga, att om propositionen här bifalles, statens intressen ha blivit åsidosatta, oaktat man icke härvid fogat det villkor, som reservanten ifrågasatt.

Herr Sjöberg: Jag begärde endast ordet för att tacka motionärerna för att de fört denna fråga på tal.

Om det skulle uppstå fara för Kiruna samhälle därigenom att arbetarna avskedas, beklagar jag det. Jag har haft tillfälle att se detta samhälle, som ju uppkommit under, man kan nästan säga, amerikanska förhållanden och som haft stora svårigheter förut. Dess inbyggare ha icke kunnat erhålla hypotekslån på sina hus, och bli nu husen värdelösa för dem, som byggt desamma, kan man förstå, att det skall kännas mycket hårt.

Jag har gjort mig underrättad om, att det ingenting annat är att göra än att bifalla utskottets hemställan, men jag är glad över att herr Nilson i Örebro ställt i utsikt, att det framdeles skall vidtagas åtgärder, som kunna lyfta upp frågan i annat läge. Vi ha alla skäl att hålla våra ögon öppna för förhållandena i Norrland, där det är mycket att göra för att rätta till det, som är illa ställt. Sälunda ha vi bland annat att ordna frågan om en järnväg till Svappavaara, vilken jag tror är av stor betydelse och som riksdagen i sinom tid kommer att taga ställning till.

Jag har, herr talman, icke något yrkande, men då jag hyser intresse för denna fråga, ber jag att få hembära mitt tack till motionärerna för att de framburit förslag i saken.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den av herr Asplund avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtande och memorial:

nr 201, i anledning av väckta motioner angående uppförande å riksstat av vissa utgifter m. m.; och

nr 189, angående beviljande för innevarande riksdag av ökat belopp till gratifikationer åt tjänstemän hos statsutskottet;

bevillningsutskottets memorial:

nr 62, angående beviljande av medel till särskild ersättning åt tjänstemän hos bevillningsutskottet;

nr 63, angående ersättning åt av utskottet vid handläggning av vissa ärenden anlidade biträden; och

nr 65, angående förslag till förordning om rätt att vid taxering för inkomst åtnjuta avdrag för erlagd tonnageavgift; samt

jordbruksutskottets memorial, nr 124, angående beviljande för innevarande års riksdag av visst belopp till gratifikationer åt tjänstemän hos jordbruksutskottet.

Vad utskotten i nämnda utlåtande och memorial hemställt bifölls av kammaren.

§ 17.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 90 och 107 regeringsformen.

Ang. ändrad lydelse av §§ 90 och 107 regeringsformen.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 435, hade herr *Månsson m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte såsom vilande antaga följande förslag till ändrad lydelse av §§ 90 och 107 regeringsformen, nämligen:

§ 90.

Till föremål för riksdagens, dess kamrars eller utskotts beslut må icke, uti något annat fall eller på något annat sätt, än grundlagarna bokstavligen föreskriva, göras frågor om ämbets- och tjänstemäns till- och avsättande, regerings- och domaremakternas beslut, resolutioner och utslag, enskilda medborgares och korporationers förhållanden, eller verkställigheten av någon lag, författning eller inrättning.

§ 107.

Skulle konstitutionsutskottet — — — — blivit gjord. (Nuvarande lydelse.)

Frågor uti detta ämne kunna uti riksdagens kamrar väckas och av andra riksdagens utskott än konstitutionsutskottet hos kamrarna andragas men icke av riksdagen avgöras, förrän sistnämnda utskott däröver blivit hört. Under riksdagens överläggningar därom kunna icke Konungens beslut uti mål, som röra enskilda personers eller korporationers rättigheter och angelägenheter, göras till föremål för något beslut av riksdagen.

Ang. ändrad
lydelse av
§§ 90 och 107
regerings-
formen.
(Forts.)

Allt vad riksdagen — — — — — ämbetsbefattning tillkommer. (Nuvarande lydelse.)

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr M å n s s o n: Det är ganska beklagligt, att dessa frågor kommit före i riksdagens sista timme, när det är en så nervös och brådskande stämning, att man över huvud icke kan tänka på att hålla något anförande, varför jag bara skall göra ett par små påpekningar. Jag skall då be att med herr talmannens tillstånd i ett sammanhang i största korthet få beröra de här tre ärendena, som nära höra tillsammans med varandra, så att jag slipper taga ordet igen.

Den första av dessa tre motioner innehåller yrkande om en klarare formulering av §§ 90 och 107 regeringsformen. Jag har i samband därmed väckt en motion om ändring av §§ 101 och 102 regeringsformen samt tillägg till § 68 riksdagsordningen i syfte att få till stånd förändrade bestämmelser rörande riksriättens sammansättning samt att få en landsriätt till stånd, vid vilken domare och åklagare skulle kunna åtalas för ämbetsfel. Slutligen har jag i en motion påyrkat ändringar i § 104 regeringsformen och § 69 riksdagsordningen i syfte att opinionsnämnden skall kunna verka såsom lagstiftarna vid 1909 och 1910 års riksdagar uppenbarligen avsågo, att den skulle verka.

Beträffande först § 90 regeringsformen, är det ju så, att den praxis, som utbildat sig i riksdagen under senare tider, framför allt gått i den riktning, att till och med ett vidrörande av domarmaktens åtgärder och beslut har påtalats. Man må medge, att paragrafen är en smula oklar i sin nuvarande lydelse. Det heter häri: »Under riksdagens, dess kamrars eller utskotts överläggningar och prövning må icke uti något annat fall eller på något annat sätt, än grundlagarna bokstavligen föreskriva, komma frågor om ämbets- och tjänstemäns till- och avsättande, regerings- och domaremakternas beslut, resolutioner och utslag, enskilda medborgares och korporationers förhållanden, eller verkställigheten av någon lag, författning eller inrättning.» Till större delen har denna paragraf i riksdagen icke kunnat tillämpas, ty då skulle hela riksdagsarbetet egentligen lamsläs. Det har därför blivit så, att man fäst sig vid ett enda uttryck i paragrafen, nämligen om »domaremakternas beslut» och tillämpat det. Vad som menas med »överläggningar och prövning» kan man tvista betydligt om. Men vad som gäller för ena fallet bör även gälla för det andra. Det kan aldrig komma i fråga, att icke riksdagen skulle kunna orda om sådant som tjänstemäns till- och avsättande, något som är på tal varenda månad riksdagen är samlad. Vad däremot beträffar den del av paragrafen, som berör domaremakternas beslut, har man sökt att allt rigorösare hålla på

densamma. Nu synas visserligen kommentarer till grundlagen vara värdelösa, eftersom denna skall efter sin ordalydelse tolkas, men om man ser på Hagmans kommentar, förefaller det emellertid, som om han skulle vara av den mening, att här endast vore fråga om avlåtande av skrivelser från riksdagens sida eller andra former för beslut. Nu säger utskottet i sin motivering rörande denna paragraf så här: »Den rigorösare tolkning, som särskilt i § 90 regeringsformen sett ett förbud mot varje omnämnande vid riksdagens överläggningar av i paragrafen omnämnda ämnen, torde emellertid numera vara övergiven, och så som de ifrågavarande grundlagsbestämmelserna i praxis nu tillämpas, synas de icke lägga några obehöriga band på riksdagens överläggningar.» Emellertid ber jag att få dra fram ett par exempel på hur man ser denna sak i den praxis, som utbildat sig inom riksdagen.

*Ang. ändrad
lydelse av
§§ 90 och 107
regerings-
formen.
(Forts.)*

Vid remissdebatten 1917 yttrade herr Ström i första kammaren: »Jag vill icke fresta herr talmannens välvilja och ingå på ett speciellt domslut, som här blivit berört av herr justitieministern. Jag skall endast be att få även jag begagna herr talmannens välvilja i så pass stor utsträckning, att jag tillåter mig säga, att, såvitt jag kan erinra mig, den nuvarande J. O. själv funnit underrättens utslag i detta mål vara felaktigt.» Härav framgår, att herr Ström och de övriga medlemmarna av första kammaren gilla den tolkning av grundlagsparagrafen, som jag förut antytt. Yttrandet föranleddes, som en del av herrarna torde erinra sig, därav att justitieministern gått in på en kritik av eller rättare ett försvar för domen ifråga.

Vid första kammarens debatt om J. O:s ämbetsförvaltning anförde herr Trygger den 1 januari 1917 enligt protokollet nr 14: »Jag skall naturligtvis icke yttra mig om det specialla rättsfall, som den senaste talaren berört, ty det förbjuder § 90 regeringsformen.» Detta är ett högst märkligt uttalande från herr Tryggers mun.

Vid första kammarens debatt om högerns antimilitaristiska lagförslag yttrade herr Alexanderson den 24 maj 1916 enligt protokollet nr 74 sid. 30: »Då jag nämner detta (de s. k. landsförräderimålen), sker det icke för att ett ögonblick beröra frågan, huruvida dessa domar efter gällande lag äro riktiga eller icke.» Även professor Alexanderson kände sig alltså i det här fallet bunden av en tolkning av ifrågavarande paragraf, vilken icke följes, när det gäller andra saker än domstolars utslag, och en tolkning, som för övrigt underkännes av herr Hagman, ehuru som sagt kommentarer till grundlagen icke äro av något värde.

Vid andra kammarens debatt om herr Höglunds behörighet till riksdagsmannaskap den 9 maj 1916 anförde herr Branting enligt protokollet nr 68 sid. 9: »— — — denna dom har inom vidsträckt kretsar av vårt folk stött mot det rättsmedvetande, som hos dem finnes. Jag tror, herr talman, att jag icke genom att uttala detta i detta sammanhang går för mycket in på de bestämmelser, som paragraf 90 i regeringsformen innehåller — — —». Där se vi, att herr Branting också varit ute för denna uppfattning. Han säger vidare på sid. 21: »Jag kan icke finna annat än att när saken ligger som

Ang. ändrad
lydelse av
§§ 90 och 107
regerings-
formen.
(Forts.)

den här gör, när det är fråga om en dom, som är så omtvistlig som denna dom, en dom som samhället ännu icke definitivt genom sina dömande myndigheter — — —». Här avbröts talaren av talmannen, som säger: »Jag får erinra talaren om att man icke får ingå i någon prövning av själva domen.» Här fattade alltså talmannen ett blott omnämnande av domen som en enligt grundlagen förbjuden »prövning».

Under andra kammarens debatt om ändring av § 111 regeringsformen, angående riksdagsmans häktning, den 7 juni 1916 — protokoll nr 93 — sade herr Sandler: »— — — en fällande dom av den egenartade beskaffenhet, att en rättslärdd kunnat om densamma uttala, att domen saknar icke blott enligt mångas mening utan ovillkorligen all grund i Sveriges strafflag — — —». Här avbröts talaren av herr talmannen, som yttrade: »Jag får erinra talaren om att ej ingå i någon prövning av den berörda domens beskaffenhet». Alltså var det här ett blott omnämnande av vad en lagkunnig sagt om domen, som av talmannen betecknades som prövning.

Det må vara nog av exempel. Det synes oss emellertid, att om ifrågavarande paragraf skall följas, bör den tillämpas i sin helhet. Men i så fall skulle riksdagens arbete bliva omöjliggjort. Man måste därför göra klart för sig, om icke samma praxis bör tillämpas beträffande alla paragrafens delar eller om en särskild praxis skall finnas för särskilda fall. Då bör paragrafen skrivas om, och det är ett förtydligande i den riktningen, som vi begärt.

Det andra yrkandet vi framställt skall jag icke närmare gå in på, därför att tiden är för knapp härför. Vi yrka här en förändring av riksrättens sammansättning. Då det blivit stadgat, att chefen för den i huvudstaden förlagda delen av armén och flottan skall tillhöra riksrätten, förstår man innerligt väl, varför en sådan paragraf överhuvud kunnat skrivas. Om man ser på de revolutioner, som inträffat i vårt land, och särskilt de båda sista revolutionerna, 1718—20 och 1809 års revolutioner, märker man hos de män, som satt desamma i scen, i allt deras görande och låtande, att de velat ordna för sig, så att de icke skulle få några efterräkningar och att det icke skulle bli något bakslag. Så vidtog ju Karl XII:s officerare efter revolutionen de mest omfattande åtgärder för att ur livet förpassa människor, som gingo den personliga konungamaktens ärenden. Man höll noggrann bevakning över sådana, som misstänktes för att vara konungsligt sinnade, och många försvunno spårlöst.

Vidare se vi, att i sekreta utskottet släppte man inte in bönderna — och varför? Jo, därför att man trodde, att konungamakten skulle kunna smila till sig mer makt, än grundlagen tillät. Något liknande med anledning av revolutionen innebäres i detta. Man ville försäkra sig om att de höga ämbetsmän, med vilka man var befryndad, besläktad eller bekant, och som man visste hade samma sinnelag som en själv, på så många områden som möjligt skulle ha det avgörande ordet, i händelse det skulle komma till någon dom. Jag ser ur den synpunkten riksrättsparagrafens avfattande. Herrar officerare, som gjorde revolutionen, ville ha sina vänner och bekanta.

sina gunstlingar och släktingar på sin sida för att trygga sig mot efterräkningar. Men de förhållanden, som då existerade, då den paragrafen skrevs, existerar ju alls icke för närvarande, utan det råder ett rakt motsatt förhållande. En ändring av paragrafen skulle därför vara av behovet ganska påkallad.

Ang. ändrad
lydelse av
§§ 90 och 107
regerings-
formen.
(Forts.)

Vi yrka vidare i detta sammanhang inrättande av en landsrätt, angående vars närmare beskaffenhet och uppgift herrarna själva ha tillfälle att bilda sig ett begrepp.

Det tredje av våra yrkanden i detta komplex av motioner går ut på att göra, som jag sade, opinionsnämnden till vad den borde vara. Om vi se t. ex. på det betänkande, som åtföljde grundlagen, så heter det i detta: »Utskottet har funnit att Konungens domsrätt borde utövas av Konungens högsta domstol, vari ledamöterna skulle bliva ständiga ämbetsmän och, för att vara självständiga icke kunna av Konungen avsättas. Denna högsta domaremakts borde dock icke uppresas såsom en oombytlig korporation, till en stat inom staten. Det har således funnits nödigt, icke allenast att de ledamöter därav, som för bevisliga fel kunde tilltalas, skulle efter lag dömas, utan även att riksens ständer skulle kunna ifrån deras ämbeten till ett visst antal vid varje riksdag skilja dem, som genom ålder, sjuklighet eller andra sådana orsaker bleve oförmögna att deras höga kall värdigt uppfylla, eller icke längre bibehölle det allmänna förtroendet. De formaliteter härvid, som utskottet tillstyrkt, synas böra utesluta all verkan av enskild stämpling och agg, och tillika förekomma riksens ständers prövning av särskilda rättegångsären. Man må emellertid ihågkomma, att de högsta domstolens ledamöter, som på detta sätt, genom ett icke motiverat och på inga lagliga bevis grundat om-döme av en riksens ständers nämnd, mista deras ämbeten, böra njuta någon pension, tillräcklig att giva dem en anständig utkomst.»

Här framhålles alltså i detta betänkande högsta domstolen egentligen som en svenska folkets förtroendenämnd, som man inte bara kan avsätta, när någon gång en upprörande, uppenbar partiskhet ägt rum i ett domslut, utan som man jämväl är skyldig att avsätta, när helst sjuklighet, ålder eller bristande förtroende från allmänhetens sida förspörjes, en helt annan anda i paragrafen och betänkandet, som åtföljer denna, än som vi se ge sig utslag i den praktik rörande opinionsnämndens verksamhet, som vi haft tillfälle följa under riksdagarna.

Nu är det icke gärna möjligt att vid denna sena timme av riksdagen över huvud komma till en ordentlig behandling av ärendet. Det är emellertid en sak, som ovillkorligen kommer att ligga till sig och som, om den nu faller, kommer att falla framåt. Jag skall därför be att få nöja mig med detta för denna gång under yrkande av bifall till den under behandling varande motionen.

Herr vice talmannen, som under herr Månssons anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Ang. ändrad
lydelse av
§§ 90 och 107
regerings-
formen.
(Forts.)

Herr Edén, som yttrade: Herr talman! Den ärade motionären har, om jag uppfattat honom rätt, önskat, att vi skulle sammanföra diskussionen om de olika motionerna till ett, och med talmannens tillstånd vill jag därför vid de korta anmärkningar, som jag kommer att göra, röra mig med alla motionerna.

Vad beträffar den första, som avser ändrad lydelse av §§ 90 och 107 regeringsformen, så ger jag motionären rätt däri, att om dessa paragrafer skulle tillämpas efter deras ordalydelse, skulle banden på riksdagens överläggningsfrihet bli olidliga. Men jag tror, att utskottet har rätt i sitt konstaterande, att den rigorösare tolkningen i själva verket är övergiven och att, så som grundlagsbestämmelserna numera i praxis tillämpas, synas de icke lägga obehörigt band på riksdagens överläggningar.

Den ärade talaren anförde en del exempel, som efter hans mening talade för en annan uppfattning. Den första gruppen av dessa exempel tror jag emellertid icke egentligen bevisade något i den riktningen. De inneburo nämligen endast, att en del ledamöter i kamrarna i sina yttranden sagt ifrån, att vad de hade att säga icke stode i strid med 90 § regeringsformen. Detta kan ju blott tjäna som ytterligare belysning av att man verkligen kan säga en hel del i kamrarna om enskilda fall från både domstolars och andra myndigheters verksamhet.

Den andra gruppen av talarens exempel rörde fall, då talman ingripit mot yttranden, som han ansett icke överensstämma med 90 § regeringsformen. Dyligt är mycket grannliga saker att resonera om. Men jag skall gärna erkänna, att det funnits dylika ingripanden, som för mig personligen icke syntes motiverade, och att det sålunda väl kan sägas, att 90 § regeringsformen i enstaka fall även från talmansstolen blivit tolkad så, som den icke borde tolkas. Emellertid tror jag att vi ha rätt att anse, att sådana ingripanden numera höra till undantagen, och att i realiteten kamrarnas överläggningar röra sig ganska fritt ifråga om sådana konkreta exempel angående lagtillämpning, förvaltningen och dylikt, som behövas för att kunna diskutera uppkommande problem. Ur den synpunkten är det, som utskottet anser sig kunna fälla det totalomdömet, att praxis går i den av utskottet angivna riktningen. Och det är min livliga övertygelse, att denna praxis kommer att utvecklas starkare och starkare utan någon grundlagsändring.

Nu kommer emellertid härtill också, att om vi över huvud skulle taga upp § 90 till omarbetning, så komme vi till problem, som äro ytterst vanskliga och som verkligen icke lösas genom den enkla ändring, som motionären föreslagit, utan som skulle kräva, att man gäve sig in på flera olika sidor av riksdagens förhållande till förvaltningen och domarmakten. Vi ha i utskottet enhälligt varit av den meningen, att icke något nu står att vinna på den vägen, utan att det vore lika gott att låta praxis fortsätta att utveckla sig till större frihet för riksdagen, och att man vinner lika mycket på sådant sätt.

Detta angående den första motionen. Vad den andra motionen

beträffar, den som avser omorganisation av riksrätten och därtill skapande av en landsrätt, så skall jag i huvudsak i korthet hänvisa till utskottets motivering. Jag ger även här motionären rätt så tillvida, att de nuvarande bestämmelserna icke äro tillfredsställande. Riksrätten har i den svenska regeringsformen av 1809 utan ringaste tvivel från början varit felkonstruerad, och motionären har så alldeles rätt i att det ämbetsmannaelement, som så fullkomligt behärskar denna riksrätt icke kan anses vara den riktiga besättningen av en domstol, som har att pröva statsrådets ämbetsförvaltning och avgöra om de skola fällas till ansvar i laga form.

*Ang. ändrad
lydelse av
§§ 90 och 107
regerings-
formen.
(Forts.)*

När man nu emellertid icke velat taga upp denna fråga, så beror det verkligen för mig och många med mig väsentligen därpå, att vi äro övertygade om att problemet har en mycket liten praktisk aktualitet. Jag har talat om detta i ett annat sammanhang, vid dechargefrågans behandling under denna riksdag, och jag vidhåller den mening jag då gav uttryck åt. Även här ligger dessutom saken så, att, om vi skulle riva upp dessa bestämmelser — som ej blivit använda på över 50 år och som vi väl hoppas, att vi icke skola behöva använda — så skulle vi komma in i en ändlös rad av tvister ur vilka jag har mycket svårt att se någon utgång. Något praktiskt syfte härmed kan jag ej finna att man skulle tjäna. Jag tror, såsom jag sagt förut, att riksdagens rätt i förhållande till regeringen numera kan i vårt land bevakas genom parlamentariska medel, och att dessa medel både äro mera effektiva och snabbare verkande än de rättsliga.

Den sista motionen angår omorganisation av opinionsnämnden. Rörande denna har motionären citerat ett yttrande, som avgavs av det 1809 fungerande konstitutionsutskottet. Ställningen har emellertid faktiskt ofantligt ändrats sedan dess. Vad som då kunde anses vara av ett starkt behov påkallat — att giva riksdagen möjlighet till uppsikt över den högsta dömande myndigheten, som man inte ansåg kunna hållas tillräckligt i kontroll av regeringsmakten — är icke längre behöfligt på samma sätt. Vi ha fått andra samhällsförhållanden, så att hela den särskilda apparat för övervakande från riksdagens sida, som skapades 1809, redan i realiteten nästan alldeles förtorkat. Det har visat sig, att opinionsnämnden över huvud taget aldrig haft något att anmärka, och att det knappast ens gjorts något försök inom opinionsnämnden att komma till en utvotering av någon ledamot av högsta domstolen under många, många år. Såvitt jag kan erinra mig — jag har icke i det avseendet kontrollerat mina erinringar om nämndens verksamhet — har man endast en enda gång inom opinionsnämnden kommit så långt, att man voterat om huruvida votering för uteslutning från högsta domstolen skulle anställas. För övrigt har det icke ens gjorts något yrkande på votering. När nu så är förhållandet, att man ej alls haft behov av att använda de former, man nu har, ser jag ingen anledning att skapa nya former för detta ändamål, så mycket mindre som det i alla fall måste anses vara en ytterst ömtålig sak, att riksdagen direkt ingriper mot den dömande myndigheten, vilken bör hava en självständig och oberoende ställning.

Ang. ändrad
lydelse av
§§ 90 och 107
regerings-
formen.
(Forts.)

Utskottet har på dessa grunder varit av den enhälliga meningen, att ej heller den sista motionen kunde tillstyrkas.

På grund av vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att på en gång få tillkännagiva, att jag kommer att yrka bifall till utskottets hemställan angående samtliga de av herr Månsson väckta motionerna, och framställer till en början detta yrkande rörande den nu till avgörande föredragna.

Vidare anförde

Herr Lindhagen: Det tycks vara meningen, att vi på en gång skola diskutera alla tre betänkandena. Det är väl icke fullt grundlagsenligt, herr talman. Det är litet konstigt att i debatten motiveringen för ett beslut skall återfinnas under ett föregående ärende.

Vad angår det första av utskottets utlåtanden, så har herr Edén erkänt, att praxis för närvarande visserligen går i den riktningen, att man får under debatter beröra de saker, som eljest äro förbjudna i 90 §, men att talmännen ibland göra undantag därifrån. Redan ett sådant förhållande är ägnat att skapa osäkerhet, och jag har själv också erfarenhet av vad denna osäkerhet betyder. Det förhåller sig på det sättet, att när det är någon ömtålig fråga, som de styrande i landet och de stora majoriteterna i riksdagen icke tycka om, att den blir berörd, talmännen lätt bliva så känsliga, att de erinra sig 90 § på ett helt annat sätt än praxis fastställt densamma, och om då någon liten minoritetsmening, som är förarglig för de stora härskande massorna, tager sig uttryck, faller den gamla praxis ur bruk, och då börjar man på denna minoritets mening tillämpa en sträng tolkning av 90 § efter ordalagen. Alltså är det verkligen på tiden att denna paragraf blir klar och tydlig, så att man vet, vad man har att rätta sig efter. Jag yrkar alltså bifall till herr Månssons förslag i den delen.

Vad så de andra två frågorna angår, vill jag säga, att det nog är ganska lyckligt, att herr Månsson kommit fram med dessa saker nu, när vi stå inför en ny tid och en ny författningsrevision, ty det bringar oss i erinran, att de vackra tankar, som ur konstitutionell synpunkt nedskrevos av 1809 års grundlagsstiftare, ha visat sig vara blott vackra tankar, men att de hava, såsom även herr Edén erkände ifråga om en av dem, alldeles förtorkat, de ha icke blivit av någon som helst betydelse i det avseende grundlagsstiftarna menade, och det också just på grund av att det icke finnes något levande liv i dem i deras utförande, ehuru själva tanken var stark och mäktig. Sådana blindtarmar på författningen måste ju förr eller senare opereras bort och ersättas med kraftiga lemmar, som fungera tidsenligt och på ett livaktigt sätt. Det är denna nödvändighet, som Fabian Månsson fästat uppmärksamheten på. Det är givet, att den tid som går och som representeras av denna i dag sorlande församling, icke kan hava något intresse för en sådan sak, som den ej förstår och ej uppskattar. Men en kommande tid kommer att med uppmärk-

samhet gå till verket och undanröja alla sådana gamla verkninglösa antikviteter, som herrarna här slå sig till ro med och icke ha en tanke över för att bringa ur världen.

Jag skall icke göra något yrkande. Det är en så konstig föredragningsordning, att man skall tala om de följande betänkandena, men icke får göra något yrkande.

*Ang. ändrad
lydelse av
§§ 90 och 107
regerings-
formen.
(Forts.)*

Herr M å n s s o n: Herr talman! Först vill jag mot herr Edén bara säga, att det icke är skäl att vara mindre kritisk nu än förr. Jag har i min hand ett utdrag ur 1812 och 1815 års riksdagens konstitutionsutskottsbetänkanden. Jag skall bara be att få läsa ett utdrag ur ett 1812 års riksdags konstitutionsutskottsbetänkande. Konungamakten ville nämligen då kravså åt sig befogenheten att själv bestämma över högsta domstolen. Den ville icke vara med om att fortfarande låta opinionsnämnden få kontrollera. Det var naturligtvis domaremakten, som försökte mobilisera konungamakten till att taga bort opinionsnämnden. Om jag icke missminner mig satt då fortfarande Järta i konstitutionsutskottet, i varje fall var hans lärjunge Silfverstolpe sekreterare i utskottet. Det heter i detta betänkande, att den uppfattningen har utskottet icke kunnat godkänna. »Utskottet har trots, att vid avgörande av detta ämne torde jämte avseende på grundsatsen om domaremakts oberoende, förenas den, att denna makt, genom vissheten att utom för grova uppenbara förseelser i intet fall kunna skiljas från ämbetet, icke måtte utgöra en alldeles okontrollerad och oförbätterlig del av lagskipningen, att den igenom en sådan slags självständighet icke måtte uppresas till en stat inom staten, möjligtvis lika vådlig för enskildas välfärd som den styrande maktens verkningförmåga och samhällets lugn. Utskottet har trots, att möjligheten att undvika dessa olägenheter och att ändock bibehålla högsta domstolens ledamöter uti ett skäligt oberoende, gäves endast uti en inrättning, som satte dem blott i fara för allmänna omdömet; att denna inrättning vore så mycket nödvändigare för en domstol, vars utslag av ingen annan kunde överses eller ändras, och att, då mellan riksdagarna det vore omöjligt att förutse vem som en framtida prövningsrätt kunde tillkomma, skulle det för högsta domstolens ledamöter icke givas något säkrare medel att bevara sig för omröstningens följder än att göra alla rätt och att således lagen skulle finna det kraftigaste stöd i en inrättning, som icke skulle medgiva enskilda orättvisor.»

Vi se där, att det var icke bara under 1809 och 1810 års riksdagar man höll på detta. Om man går fram hela den tid de männen voro kvar i riksdagen, 1812 och 1815 års riksdagar o. s. v. ända tills den skolan kom ut ur riksdagen, finner man, att den uppfattningen gjorde sig med skärpa och styrka gällande. Hur mycket mer skulle icke denna uppfattning nu med förnyad skärpa och styrka tagas upp, när man ser sådana oformligheter, som att höga domareposter innehavas av människor, som hava 8, 10 eller 15 gånger större inkomst på kapitalistiska företag än av sin statstjänst! Det är ett förhållande, som är fullkomligt oeffterättligt och icke kan tolereras i ett

Ang. ändrad
lydelse av
§§ 90 och 107
regerings-
formen.
(Forts.)

något så när civiliserat samhälle. Man kan icke hindra domare att inneha en viss privat inkomst utöver sin statsavlöning, men när det, som ofta sker, går därhän, att denna privata inkomst långt, långt överskrider den av hans domareämbete, måste domaren naturligtvis göras så småningom, i allmänhet åtminstone, allt oskickligare att se med andra ögon än de rena kapitalistiska.

Herr B o l a n d e r: Herr talman! Jag skall icke mycket förlänga denna debatt. Var och en som känner mig närmare, kan väl icke misstänka mig för överdriven radikalism; men det oaktat kan jag icke underlåta att uttala min förvåning över att konstitutionsutskottet varit fullständigt enigt om att avstyrka herr Månssons m. fl. motion, i vad den avser förändring av bestämmelserna i 90 och 107 §§
regeringsformen. Nu är det ju ganska förklarligt, att herr Månsson och herr Lindagen kanske mer än andra äro angelägna om att få dessa bestämmelser förändrade. Det är möjligt, att de mer än de flesta haft obehag av dem. Jag vågar emellertid det påståendet, att flertalet ledamöter av denna kammare, särskilt de mer talföra, många gånger förbrutit sig mot föreskrifterna i 90 §
regeringsformen. ehuru talmannen kanhända blundat därför.

När konstitutionsutskottets ärade ordförande erkänner, att praxis står i strid med 90 §:s ordalydelse och då det är en allmänt erkänd regel, att grundlagen skall tolkas efter ordalydelsen, förefaller det mig ändå märkvärdigt, att konstitutionsutskottet i detta fall ej vill vara med om någon som helst förändring.

Jag har ansett det lönlöst att vid detta tillfälle framställa något yrkande, men jag vill till andra kammarens protokoll hava sagt, att jag finner det absolut nödvändigt, att det i en nära framtid åstadkommes en sådan förändring av särskilt 90 §
regeringsformen, att riksdagens ledamöter icke formligen tvingas att under debatterna göra sig skyldiga till brott mot grundlagens bestämmelser.

Herr L a r s s o n i Västerås: Herr vice talman! Jag föranledes att begära ordet av den siste talarens anförande, då han förvånade sig över att utskottet här kunnat bli enigt om att avstyrka motionen i vad den rör § 90
regeringsformen. Jag ber för min del att få säga, att jag skulle gärna ha sett, att det här varit möjligt att åstadkomma en formulering, som för denna kammares vidkommande varit tillfredsställande. Men det torde herrarna ha klart för sig allesammans, att under nuvarande förhållanden är detta icke möjligt. Och då så är förhållandet, har jag för min del, och jag tror även mina partikamrater inom utskottet, ansett det vara riktigast att stanna vid det uttalande, som utskottet här har gjort i sin motivering. Sedan får man se till, att praxis i denna kammare får utveckla sig ytterligare i den riktningen, att yttrandefriheten blir allt större och större i detta hänseende, och när vi hinna så pass långt, att vi ha utsikter att kunna få en bestämdare och klarare formulering av denna paragraf, då tror jag det kan vara skäl att försöka åstadkomma något i denna riktning. Nu är det som sagt, så vitt jag kan se,

icke möjligt att få en förändring i detta avseende till stånd. Jag vill alltså för min del ha sagt, att då jag gått med på utskottets utlåtande här, så har jag därmed icke velat säga, att icke en ändring härvidlag är av behovet påkallad. Men just med hänsyn till de förhållanden, som jag nyss nämnt, har jag icke kunnat komma till annat resultat än det, som här föreligger.

*Ang. ändrad
lydelse av
§§ 90 och 107
regerings-
formen.
(Forts.)*

Herr Månsson: Jag ber att få ändra mitt förra yrkande därhän, att jag yrkar, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till grundlagsändring i det huvudsakliga syfte, som i motionen avses.

Herr Lindhagen: Jag skall be att få instämma i detta herr Fabian Månssons yrkande. Det ligger ju nära till hands, att kammaren icke kan vara beredd att antaga en formulering i detta avseende; däri instämmer jag med herr Larsson i Västerås. Men så kom herr Larsson med det skälet, att i nuvarande läge kan man icke göra någonting. Ja, om man skulle resonera på det sättet jämt, så skulle ju världen få stå stilla på alla områden. Det måste ges fart åt den, och då man är ense om att här föreligger missförhållanden, så bör man väl också försöka att få dem rättade. Icke kan man slå sig till ro med att praxis mer och mer kommer att hävda yttrandefriheten. Vem vet, hur praxis kommer att utveckla sig? Skall man bygga representationens yttrandefrihet på så lösa grunder? Det beror ju helt och hållet på vilken talman Kungl. Maj:t utser, det beror på hurudan situationen är, och på vilken skräck talmannen har för de härskandes ovilja mot en minoritet, det beror på partiledningarnas sinnelag. Därpå beror det helt och hållet, hur praxis utvecklar sig, och de senare tidernas erfarenheter äro allt annat än uppmuntrande. Det kommer alltid att bli så, att om det är en liten minoritet, som på ett för de härskande olägligt sätt klandrar vissa förhållanden, så kommer också talmannen med stöd ofta av partidespoterna att taga intryck av de härskandes uppfattning och börja att rigoröst tillämpa § 90 på den minoritetens talare, under det att han däremot åt talesmännen för de mäktiga avdelningarna inom riksdagen lämnar ordet mera fritt och obeskuret. Ett sådant tillstånd kan ju icke få upprätthållas. Grundlagen måste slå vakt särskilt om de små och förtryckta, och ur den synpunkten, herr talman, yrkar jag bifall till herr Månssons förslag.

Herr Edén: Herr talman! Det kom igen ett ledmotiv i herr Lindhagens sista anförande, som han preluderade också i det föregående, nämligen talet om de små och förtryckta riktningarna inom kammarna samt antydningen att talmännen skulle vid tillämpningen av § 90 taga hänsyn till någon slags antagonism mellan vad herr Lindhagen kallade de härskande partierna i kammaren och de små minoriteterna. Sådana där reflexer av herr Lindhagens motsatsställning till ett parti, som han fordom tillhört, tycker jag verkligen icke kunde behövas för bedömandet av denna fråga. För så vitt jag

Ang. ändrad
lydelse av
§§ 90 och 107
regerings-
formen.
(Forts.)

förstår så är ju herr Lindhagens yttrandefrihet här i kammaren alldeles ovanligt obegränsad, och herr Lindhagen talar högeligen fritt om både det ena och det andra, även om det någon gång händer, att talmannen ingriper varnande eller korrigerande. I varje fall är det uppenbart att talmannens tillämpning av denna paragraf icke, så vitt jag begriper, har det bittersta att göra med partiställningen i kammaren, utan beror på hur vederbörande talman i varje särskilt fall uppfattar det ärende, som av en viss talare beröres.

Vad nu yrkandet om en skrivelse angår, så måste jag erinra därom, att det skulle vara mer än besynnerligt, om riksdagen eller andra kammaren beslöte i en skrivelse med anhållan om ändring av 90 §, utan att ha kunnat påvisa någon som helst utväg att göra denna ändring på ett rimligt sätt. Det är ju en gammal regel, att man icke brukar skriva utan att ha några riktlinjer att ange. I detta fall är denna regel så mycket mer viktig att iakttaga, som det gäller en paragraf, vilken har en viss plats i förhållandet mellan Konungens och riksdagens myndighetsområden. Man skulle vända sig till Konungen och be honom föreslå en ändring i § 90, som, om jag förstod yrkandet rätt, skulle bättre garantera yttrandefriheten inom riksdagen. Men man har icke på minsta sätt kunnat redogöra för i vilket avseende man anser, att denna yttrandefrihet skulle blivit träd för nära, eller på vilka linjer man tänkt sig, att avgränsningen mellan Konungens och riksdagens maktområden skall upprätthållas. Alltjämt, mina herrar, är det verkligen så, att hela detta resonemang om § 90, efter min mening, måste betraktas såsom alldeles ovanligt ofruktbart. Saken är verkligen så besvärlig, om man skall ge denna paragraf en ny lydelse, att jag anser, att det icke är mödan värt att åtminstone under nuvarande förhållanden ge sig in på det kapitlet. För övrigt vill jag upprepa, att praxis ovillkorligen går i rätt riktning, och det har den gjort ganska lång tid. Jag kan då verkligen icke finna, vad det skall tjäna till, att kammaren besluter en sådan skrivelse, som här föreslagits. Utskottet har, det vill jag ännu en gång markera, varit alldeles enhälligt om att något initiativ från riksdagens sida under nuvarande förhållanden icke behövs.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr B o l a n d e r: Herr talman! Den senaste ärade talaren framhöll såsom något synnerligen olämpligt och egendomligt, att riksdagen skulle göra en hemställan till Kungl. Maj:t utan att ange några riktlinjer. Jag ber att därvidlag endast få erinra om, att riktlinjer i detta fall finnas angivna i den av herr Månsson med flera väckta motionen.

Jag skall nu inskränka mig till att yrka bifall till det av herr Månsson senast framlagda förslaget.

Herr M å n s s o n: Ja, jag har blivit förekommen av den siste talaren. Gentemot herr Edén vill jag säga, att här föreligger ju en formulerad paragraf, som genomsetts av bekanta och kunniga ju-

rister och män på området. Vi ha här t. ex. utbytt det tvetydiga uttrycket »överläggningar och prövning»; vilket ju Hagman tolkar som beslut, ehuru, såsom jag sade, även en motsatt tolkning kan göras gällande, mot just ordet »beslut». Det är väl vägledning nog. Jag vidhåller mitt senaste yrkande.

Ang. ändrad lydelse av §§ 90 och 107 regeringsformen.
(Forts.)

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till det av herr Månsson under överläggningen senast framställda yrkandet; och fann herr vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Månsson under överläggningen senast framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 100 ja mot 43 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 18.

Vidare förekom till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 101 och 102 regeringsformen samt tillägg till § 68 riksdagsordningen.

Ang. ändrad lydelse av §§ 101 och 102 regeringsformen samt tillägg till § 68 riksdagsordningen.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 436, hade herr *Månsson m. fl.* hemställt att riksdagen måtte såsom vilande antaga

dels följande förslag till ändrad lydelse av §§ 101 och 102 regeringsformen, nämligen:

§ 101.

Skulle den oförmodade händelse inträffa, att regeringsrätten eller en eller flera av dess ledamöter finnas hava vid prövning av besvärsmål av egennyttan, vrångvishet eller försumlighet så orätt dömt, att därigenom, emot tydlig lag och sakens utredda och behörigen styrkta förhållande, någon lidit eller kunnat lida men eller

Ang. ändrad
lydelse av §§
101 och 102
regeringsför-
men samt
tillägg till § 68
riksdagsord-
ningen
(Forts.)

vare sig allmän eller enskild rätt blivit förfördelad vare justitieombudsmannen pliktig ävensom justitiekanslern berättigad att vid en domstol, som riks rätt skall kallas, den felaktige under tilltal ställa samt till ansvar efter rikets lag befordra.

Denna riks rätt skall bestå av presidenten uti Svea hovrätt, vilken däruti före ordet, presidenterna uti rikets övriga hovrätter, fyra de äldsta justitieråd, samt åtta av riksdagen på det sätt i riksdagsordningen säges valda ledamöter, av vilka två skola vara lagkunnige ordinarie domare och sex lekmän. Därjämte utser riksdagen åtta på samma sätt fördelade suppleanter. Ledamöter av riksdagen må ej till ledamöter eller suppleanter i riksrätten utses. Då justitiekanslern eller justitieombudsmannen finner sig befogad att en eller flera lödamöter under sådant tilltal ställa, äske han hos presidenten i Svea hovrätt, såsom riksrättens ordförande, laglig kallelse å den eller dem, som skola tilltalas. Presidenten i Svea hovrätt foga därefter anstalt om riksrättens sammanträde. för att kallelsen utfärda och målet vidare i laglig ordning behandla. Skulle mot förmodan han detta underlåta, eller någon av de övriga förenämnda ämbetsmän undandraga sig att uti riksrätten deltaga, stånde de för sådan uppsåtlig försummelse av deras ämbetsplikt till lagligt ansvar. Hava en eller flera av riksrättens ledamöter laga förfall, eller finnes emot någon av dem laga jäv, skall i stället för justitieråd inkallas närmast äldste justitieråd, i stället för hovrättspresident äldsta rådet inom samma hovrätt och i stället för de av riksdagen valda ledamöterna de av riksdagen likaledes utsedda suppleanter. allt efter de röstetal, varmed de valts, eller, vid lika röstetal, efter lottens utslag, dock att lekman blott må inkallas som ersättare för lekman och lagkunnig för lagkunnig. Är presidenten i Svea hovrätt av laga förfall eller jäv hindrad, tjänstgöre i dess ställe som ordförande rättens äldste lagkunnige självskrivne ledamot. Denna domstol äge att inför öppna dörrar rannsaka de tilltalade och, sedan domen efter lag är fälld, densamma inför öppna dörrar avkunna. Ingen have makt att sådan dom ändra, Konungen dock obetaget att göra nåd, vilken likväl icke må sträcka sig till den dömdes återinsättande i rikets tjänst.

§ 102.

Lagtima riksdag skall vart tredje år, på sätt riksdagsordningen stadgar, tillsätta en domstol, kallad landsrätt, vilken äger att, i enlighet med den instruktion som riksdagen för dess verksamhet utfärdat, efter gällande lag avdöma mål mot justitieråd, vilka tilltalats för att hava någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullfölja, ävensom att i högsta domstolens ställe såsom sista instans avdöma mål mot åklagare samt domare vid hov- och underrätterna, vilka å förenämnda skäl tilltalats.

Denna landsrätt skall bestå av femton ledamöter, därav nio lekmän och sex lagkunniga, dock ej sådana, vilka innehava domare- eller åklagaretjänst eller allt fort äro underkastade ansvar för sådan

tjänstgöring. Av de lagkunniga ledamöterna skola minst två vara professorer vid landets juridiska fakulteter samt minst två presidenter, direktörer, byråchefer, eller råd vid rikets centrala verk. Om suppleanter gälle detsamma. Suppleant må blott inkallas som ersättare för en ordinarie ledamot inom samma grupp eller undergrupp som han själv tillhör. Medlem av riksdagen må ej till bisittare i landsrätten väljas.

*Aug. ändrad
lydelse av §§
101 och 102
regeringsför-
men samt
tillägg till § 68
riksdagsord-
ningen.*

(Forts.)

Landsrätten skall sammankallas av den ledamot, som riksdagen därtill utser, och äge att själv utse sin ordförande. Ämbetsman, som utan laga förfall eller jäv undandraget sig att uti landsrätten deltaga stånde för försummelse av sin ämbetsplikt lagligt ansvar. Rannsakning skall äga rum och dom avkunnas inför öppna dörrar. Ingen have makt att sådan dom ändra, Konungen dock obetaget att göra nåd, vilken likväl icke må sträcka sig till den dömdes återinsättande i rikets tjänst.

Justitieombudsmannen vare pliktig ävensom justitiekanslern berättigad att inför denna landsrätt åtala den domare eller åklagare, som av egennytta, vrångvishet eller försumlighet så orätt dömt eller åtalat, att någon lidit eller kunnat lida allvarligt men eller vare sig allmän eller enskild rätt blivit förfördelad. Rätt att väcka åtal tillkommer ock den, som genom sådan dom eller sådant åtal förfördelad blivit;

dels ock följande tillägg till § 68 riksdagsordningen:

Till följd av regeringsformens § 102 skall lagtima riksdag vart tredje år tillsätta en domstol, kallad landsrätt, vilken äger att efter den instruktion, som riksdagen för dess verksamhet utfärdar, såsom högsta instans avdöma mål mot domare och åklagare, vilka tilltalats för att hava någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullfölja.

Landsrätten skall väljas av de valmän, som riksdagen nämnt i och för val av justitie- och militieombudsman. Valet skall förrättas inom 3 dagar efter valet av justitie- och militieombudsman, och må valmännen ej åtskiljas, förrän valet är fulländat. Vid omröstning, som skall äga rum med slutna sedlar, utses lekmännen och de lagkunnige särskilt för sig, och skall inom sistnämnda grupp varje valsedel för att godkännas upptaga namnen på minst två professorer vid landets universitet samt minst två administrativa ämbetsmän av den karaktär som i regeringsformens § 102 säges. Vid lika röstetal skilje lotten. De 15 suppleanter, vilka jämlikt regeringsformen § 102 skola väljas, utses samma dag och efter samma grunder som de ordinarie ledamöterna. Dessliques skall valnämnden samma dag utse sammankallande ledamot av landsrätten.

Skall den i regeringsformen § 101 omtalade riksrätten träda i verksamhet, då skola de ledamöter som riksdagen äger att däri tillsätta, utses av de valmän, som riksdagen nämnt i och för val av justitie- och militieombudsman, och skola även därvid lekmän och lagkunnige genom särskilda omröstningar utses. Vid lika röstetal skilje lotten. På samma dag och på samma sätt utses de suppleanter riksdagen äger tillsätta.

Ang. ändrad
lydelse av §§
101 och 102
regeringsfor-
men samt
tillägg till §68
riksdagsord-
ningen.
(Forts.)

Utskottet hemställde att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Larsson* i Västerås, *Hallén*, *Kropp* och *Törnkvist*.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Larsson* i Västerås, som yttrade: Herr talman! Till det nu föredragna utlåtandet ha jag och mina partikamrater från denna kammare inom utskottet fogat en så kallad blank reservation, och jag ber nu att med några ord få angiva, vad denna reservation innebär.

Motionen rörande de här föreliggande frågorna väcktes i slutet av april månad och inkom till konstitutionsutskottet i början av maj. På grund av den stora arbetsbörda, som i år vilat på detta utskott, har det icke varit möjligt för oss att på ett tillfredsställande sätt kunna tänka oss in i dessa frågor och bilda oss ett omdöme om, huruvida man här skulle kunna gå på en bestämd grundlagstext, eller en skrivelse. Det har därför för oss ej varit möjligt att framlägga något förslag då vi, som sagt, icke heller kunnat göra klart för oss, huruvida det av motionären framlagda förslaget skulle kunna läggas till grund för en skrivelse till Kungl. Maj:t.

I en del av dessa spörsmål hysa vi i huvudsak samma mening som motionärerna, särskilt beträffande riksrättens sammansättning. Att denna är i behov av omorganisation, det har varit erkänt även tidigare. Vi ha därför icke för vår del kunnat godkänna denna lilla del av utskottets motivering, vari utskottet förklarar sig icke finna vägnade skäl föreligga för att nu åter upptaga frågan om riksrättens omorganisation. För vår del äro vi ej övertygade om, att ej skäl föreligga i detta hänseende, men sättet för omorganisationen hava vi för vår del ej hunnit bli på det klara med, och därför ha vi för närvarande nödgats gå med på det beslut, vartill utskottet kommit, i all synnerhet som motionärerna här framlagt ett omfattande förslag till grundlagstext, som också visat sig i vissa stycken vara motsägende och oklar, jämförd med motionens motivering.

Jag ber därför att med detta korta anförande, herr vice talman, få yrka bifall till det slut, vartill utskottet kommit.

Vidare anförde

Herr *Månsson*: Herr talman! Att grundlagstexten skulle innebära motsägelser, det vågar jag bestrida, tills man kommer fram med handgripliga och klara, påtagliga fall rörande sådana motsägelser. Jag skall nu ej yttra mig vidare om detta utan, med hänvisning till det yttrande jag hade för en stund sedan, be att få yrka, att riksdagen ville ingå till Kungl. Maj:t med skrivelse alldeles som i föregående fråga.

Herr Edén: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att hänvisa till den motivering, som jag framlade redan i mitt första yttrande, då jag avgav utskottets ställning även i denna punkt. Denna motivering kan på intet sätt ändras därav, att herr Månsson nu också här ändrar sitt yrkande till avlåtande av en skrivelse. Det är, såvitt jag förstår, mer än annars olämpligt att i detta fall använda sig av en skrivelse. Observera, att det är fråga om att ändra en lagparagraf, som handlar om riksrikt över statsrådets ledamöter, Konungens rådgivare. Att då skicka i väg en skrivelse till regeringen med anhållan om en omarbetning av paragrafen, utan att riksdagen sagt ett ord om, på vad sätt ändringen skulle ske, anser jag alldeles oförsvarligt illa motiverat.

Ang. ändrad lydelse av §§ 101 och 102 regeringsformen samt tillägg till § 68 riksdagsordningen.

(Forts.)

Jag upprepar mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr Månsson har först yrkat bifall till sin formulering, och då kan man ej tänka sig, att den skulle vara bra. Och då det sedan i stället yrkas bifall till en skrivelse, så är det ej heller bra. Jag instämmer i herr Månssons yrkande om skrivelse. Jag ber att få yttra ett ord om herr Edéns särskilda motivering. Här har allt från republikmotionen och den lösen, som däremot utkastades, börjat spridas en uppfattning att alla människor, som ha någon makt och myndighet, äro alldeles otillgängliga för förnuftska, redbarhet och ärlighet, så att man ej kan tänka sig, att våra makthavare skulle kunna anlägga innehållssynpunkter eller allmänna synpunkter någon gång, så snart deras lilla makt, deras lilla egennytta för tillfället kan bli trädd för nära. Den nya sammanslutning jag tillhör har till en huvudpunkt i sitt program, att vi skola bryta oss ut ur detta fruktansvärda åskådningssätt. Detta har varit en av anledningarna till, att vi måst draga oss till en särskild gruppering, åtminstone har förhållandet varit så med mig. Vi vilja göra gällande, att hos våra myndigheter skall man väcka det mänskliga hos dem och förutsätta, att de kunna övervinna sig själva, särskilt i sådana saker åtminstone, där det är fråga om deras ämbetsutövning för allmänt väl. I detta fall gäller det ju ej deras avsättning, utan att endast att i fall de skulle bryta mot lag och författning, det skall föreslås en domstol, som effektivt beivrar ett sådant tilltag. Men icke ens så mycken storsinnet i sinnelaget kan herr Edén påfordra av dem, som skola styra oss allesammans. Då kan man också förstå, hur ruttet hela detta statsskick är, och begripa, att det ropas på revolution.

Herr Månsson: Herr talman! Gent emot herr Edéns yttrande, att ej ett dyft är sagt till ledning för Kungl. Maj:t, vill jag säga, att här föreligger ett utformat förslag till formulering av 101 och 102 §§ regeringsformen och likaså till ett tillägg till 68 § riksdagsordningen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr vice talmannen framställt propositioner å de därunder förekomna yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19.

Ang. ändringar
i § 104
regeringsfor-
men och § 69
riksdagsord-
ningen.

Efter härpå skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av väckt motion om ändringar i § 104 regeringsformen och § 69 riksdagsordningen yttrade

Herr Månsson: Herr talman! Även beträffande detta utlåtande skall jag be att få göra samma yrkande som i de båda föregående ärendena.

Vidare anfördes ej. Efter av herr vice talmannen givna propositioner i ämnet blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 20.

Ang. regleran-
de av den
inhemska pen-
ningmark-
naden.

Härpå förelåg till avgörande bankoutskottets utlåtande, nr 60, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en kraftigare reglerande verksamhet från statens sida på den inhemska penningmarknaden eventuellt genom en särskild statsbank.

I en inom andra kammaren väckt, till bankoutskottet hänvisad motion, nr 167, hade herr *Bogren* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, det Kungl. Maj:t behagade snarast möjligt låta utreda behovet av och sättet för en statens kraftigare reglerande verksamhet på den inhemska penningmarknaden, eventuellt medelst inrättande av en statsbank vid sidan av, men i intimaste samarbete med riksbanken, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, i vad mån ändringar i eller tillägg till gällande lagar och författningar eller åtgärder annorledes borde vidtagas till förhindrande av bankväsendets utveckling i en för staten och näringslivet skadlig riktning samt därefter till riksdagen inkomma med de framställningar, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *Carlson*: Herr talman, mina herrar! Såsom av den föredragna punkten framgår, är av bankoutskottet ifrågasatt, att från Kungl. Maj:ts sida skulle verkställas en utredning i syfte att utröna, i vad mån åtgärder böra vidtagas till förhindrande av bankväsendets utveckling i en för staten och näringslivet skadlig riktning.

I en till mig tidigare framställd interpellation från herr *Sommelius*, har herr *Sommelius* till mig ställt följande två frågor:

»1) Anser herr statsrådet, att de inbördes förhållandena banker-^{Ang. regleran-} emellan liksom ock deras ställning till industri och svensk före-^{de av den} tagsamhet kunna i någon mån regleras så, att handels- och närings-^{inhemaka pen-} verksamheten samt landsortens ekonomiska intressen icke må taga^{ningmär-} skada vare sig av banksammanslagningar eller av bank-(bankir-)^{naden.} väsendets ingripande i industriell företagsamhet;

2) Anser herr statsrådet, att åtgärder kunna vidtagas för att begränsa de redan allt för länge pågående banksammanslagningarna och i så fall vilka?»

Av de upplästa punkterna framgår, och vid en jämförelse mellan den motivering, som åtföljde herr Sommelius' interpellation, och de referat av uttalanden, som följde med utlåtandet, framgår än tydligare, att herr Sommelius' frågor och utskottets kläm med varandra ha en viss frändskap. Det är i samråd med interpellanten, som jag i detta sammanhang besvarar hans interpellation genom att förklara, att jag för min del kommer att, därest riksdagen beslutar en sådan skrivelse, som bankoutskottet föreslagit, omedelbarligen vidtaga åtgärder för att verkställa den i skrivelsen omförmälda utredningen och därvid till dem, som komma att verkställa utredningen, överlämna såväl bankoutskottets betänkande som ock interpellationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Söderberg: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att vi kunna vara herr statsrådet tacksamma för de ord, som han yttrade vid behandlingen av detta ärende, då han förklarade, att, i händelse riksdagen avlåter en sådan här skrivelse, vore han personligen intresserad av att vidtaga en omfattande utredning i detta ärende. Det utlåtande, som nu föreligger här, är, som herrarna säkerligen kunna förstå, frukten av en kompromiss inom utskottet. Denna fråga har ju flerfaldiga gånger varit uppe i riksdagen, men riksdagen har i all synnerhet ställt sig avvisande mot ett förslag som skulle utvidga riksbankens rörelse så, som motionären föreslagit. Men vid förlidet års riksdag var det åtskilliga reservanter från denna kammare i utskottet, som hade en avvikande mening, som ville gå till Kungl. Maj:t och begära utredning och förslag i motionens syfte, och denna kammare biföll deras reservation. Därigenom kom ju frågan i en mera aktuell ställning.

Emellertid se vi här av handlingarna, att det ej är bra som det är på detta område, utan att något bör göras. Då denna motion remitterades till bankoutskottet i början av riksdagen, överlämnades densamma till bankofullmäktige, som hade att avgiva utlåtande, vilket finnes intaget här i utskottets betänkande. Där säga dessa våra bankofullmäktige: »Överflöd på banker leder lätt till osund konkurrens. Tecken till sådan har icke saknats. Såsom exempel kan anföras den stanka tillväxten av avdelningskontor, vilka i många fall icke kunnat motiveras med något den allmänna rörelsens verkliga behov. För det genom nybildningar och fondökningar i bankverksamhet placerade nya kapitalen har hittills vunnits löande

Ang. reglerande av den inhemska penningmarknaden.
(Forts.)

sysselsättning. Huruvida detta kan bliva fallet, även sedan efter krigets slut normala förhållanden åter inträtt, kan måhända vara tvivelaktigt. Att under dessa förhållanden ytterligare öka konkurrensen bankerna emellan genom inrättande av en ny stor bank för statens räkning, måste väcka betänkligheter.

Av motionärens motivering framgår, att han anser, att den eventuellt ifrågasatta nya banken just genom konkurrens med privatbankerna skulle verka till åstadkommande av sundare förhållanden inom bankväsendet. Vid sidan av den kontroll staten för närvarande utövar genom riksbanken över landets penningväsen i dess helhet och genom bankinspektionen över privatbankerna skulle staten genom den ifrågasatta banken ingripa reglerande på penningmarknaden. Det synes fullmäktige föga sannolikt, att det skulle kunna lyckas den nya banken att på konkurrensens väg utöva något effektivt inflytande i reglerande riktning på privatbankerna. Även om den nya banken redan från början gjordes till en verklig storbank, torde den knappast förmå i någon avsevärd grad göra sig gällande i reglerande riktning gent emot privatbankerna, vilka säkerligen skulle hålla troget samman för att paralysera den nya, ovälkomna konkurrentens inflytande.

En överdrivet stark utveckling av bankväsendet kan emellertid leda därhän, att bankerna i stället för att som sig bör vara näringslivets tjänare bliva dess herrar. Att utvecklingen av det svenska bankväsendet under sista tiden tenderat i denna riktning, torde icke kunna bestridas.»

Utskottet har också upptagit denna tankegång på sid. 8 i betänkandet, där det säges: »Av de uttalanden i riksdagen, vartill vid olika tillfällen behandlingen av hithörande frågor givit anledning, synes det utskottet otvetydigt framgå, att den uppfattning vunnit vidsträckt spridning, att ej blott riksbankens utveckling fortskridit i en riktning, som icke ansetts tillfredsställande, utan även att bankväsendet i sin helhet tagit en utveckling, som kan komma att medföra fara för såväl staten som näringslivet».

Sedan utvecklar utskottet detta närmare och anser, att en utredning härutinnan bör komma till stånd. Men när man skulle välja någon utväg och se till, om man kunde komma fram på några riktlinjer, så gingo ju meningarna isär. Jag får bekänna, att jag hör till dem, som ville gå något mera positivt tillväga härvidlag, när man har konstaterat ett faktum, och jag ansåg, att man verkligen borde peka på några åtgärder. Så har ju motionären gjort, då han ju i sin motion framhållit, att man borde gå den väg, som en av bankofullmäktiges ledamöter i fjol pekade på, nämligen herr Thorsson, då han ansåg, att man vid sidan av riksbanken borde inrätta ett bankinstitut. Den saken borde man åtminstone utreda.

Nu har man emellertid sagt inom fullmäktige och i bankkretsar, att man därigenom skulle skapa fram en med privatbankerna konkurrerande bank, och det vore väl nästan omöjligt att ett Sveriges riksbanks bankinstitut skulle kunna upptaga konkurrensen med alla dessa starka privatbanker o. s. v. Men för min del tror jag, att

det vore någonting att tänka på, såsom förhållandet nu är. Om man särskilt tänker på våra avdelningskontor i landsorten, så är det verkligen så, att på många ställen deras tid icke är fullt upptagen med de egentliga bankgöromålen. Och det klagas också över på många håll, att det är icke mycket att göra. Vi ha ju byggt stora och ståtliga bankhus litet varstades i residensstäderna i landsorten. Mer när man ser årsberättelserna och redogörelserna från dessa bankkontor, så ser man också, huru deras verksamhet är efter år sjunkit och blivit allt mindre och mindre.

Nu säger man, att det bör vara främmande för riksbanken att bedriva inlåningsrörelse. Men då vill jag blott erinra om huru dessa privatbanker på allt sätt söka ute bland den stora allmänheten suga till sig dess sparpennningar för att centralisera kapitalet till vissa orter i landet och särskilt hit till huvudstaden. Vi se också, att det är icke nog med det, utan bankerna själva söka att äta upp varandra, sluka varandra och ingå i varandra, och det ena bankpalatset hinner knappt bli färdigt förrän ett annat bankpalats uppstår och övertrumfar det förra.

Jag tror därför, att utskottet har rätt i sin kritik över detta, och jag kan icke förstå annat än att man skulle kunna finna någon utväg här och att även staten kunde bedriva inlåningsrörelse. Det finns en punkt åtminstone, där man ser, att det går an. Det är postsparbanken, som icke har någonting med riksbanken att göra. Där bedrivs en viss inlåningsrörelse, där bedrivs sparkasserörelse av alla dessa postkontor och små poststationer överallt ute i landet, och trots att postverket över hela vårt land har utvecklats och utökats på alla håll, så har det ändå kunnat taga befattning med och fullgöra denna uppgift på ett tillfredsställande sätt.

Vidare behöver staten för att skaffa sig medel göra upplåningar i stor omfattning, och jag skulle bara vilja påpeka vissa behov, som borde fyllas och lämpligen kunde fyllas på sådant sätt, nämligen alla dessa fonder, egnahemslänefonden, odlingslänefonden, avdiktningfonden o. s. v. Det skulle vara mycket lämpligt att placera sparade medel i alla dessa företag.

Jag tror, att saken är mycket stor och viktig och verkligen behöver en allsidig utredning. Jag har som sagt velat gå något längre, något mera positivt tillväga, men för att det skulle bli enighet inom utskottet, så blev det så, att man enade sig om en helt och hållet förutsättningslös samt allsidig utredning.

Nu skulle jag vilja till herr finansministern uttala den förhoppningen, att när denna utredning igångsättes, då också fullt opartiska personer sättas in i densamma. Ty det är alldeles klart — och man har haft det på känn hela denna tid — att så fort privatintresset kommer in därvidlag, så reser man alla möjliga hinder för att komma fram på den vägen. Så jag tror, att det vore en synpunkt att taga fasta på. Men naturligtvis skola dessa personer vara fullt kvalificerade för detta uppdrag.

Då jag förstår, att det är åtskilliga andra, som vilja yttra sig i denna fråga och tiden är kort, så skall jag icke upptaga kammarens

Ang. reglerande av den inhemska penningmarknaden.
(Forts.)

Ang. regleran-
de av den
inhemska pen-
ningmark-
naden.

(Forts.)

tid längre. Jag har med dessa ord velat säga ifrån, att detta skrivelseförslag var på sätt och vis icke ett enigt utskotts förslag, utan det var olika meningar. Men för att det skulle bli ett samstämmigt beslut inom utskottet, så att man kunde ha utsikt att få fram frågan och få en skrivelse till stånd, så böjde man sig på olika håll, och därför blev utredningsförslaget sådant det är. Det är på grund av dessa skäl och grunder som jag också har velat vara med och biträda det-samma.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr S o m m e l i u s: Herr talman, mina herrar! Jag skall tillåta mig att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet frambära mitt vördsamma tack för hans beaktande av min interpellation, och jag är tillfreds i huvudsak med vad han ställt i utsikt. Dock har jag i min interpellation i visst avseende gått något vidare, än herr statsrådet i sitt interpellationssvar har antytt. Jag har icke nöjt mig blott med en reorganisation av riksbanken eller en undersökning rörande riksbankens angelägenheter, utan det är även andra intressen, som jag ansett vara hotade särskilt genom de företeelser inom banklivet, som under senare tider så ofta ha förekommit. Jag ber att i detta fall få uttala, att jag ingalunda är någon fiende till bankverksamheten. Tvärtom inser jag dess gagn och stora betydelse särskilt för näringslivet i dess helhet, ehuru den makt, som bankvärlden tillskansat sig, blivit kanske alltför betungande för dem, som kommit i beroende av densamma.

Det har dock — jag kan icke underlåta att säga det — varit egendomligt, att icke bankernas styrelser, som ju i sig inrymma personer av synnerligen stor talang och begåvning, icke själva ha insett, att någon dag måste det dock inträffa en begränsning i detta maktbegär och detta begär att behärska hela vårt lands ekonomiska tillvaro. Då så hittills icke skett, har jag ansett mig böra icke precis nöja mig med den torra utredning, som kan komma att falla riksbanken tillgodo, utan jag har här velat gå litet längre. Jag ville, att man skulle verkställa undersökningar dels om bankernas inre förhållanden sig emellan, dels om bankernas förhållande till näringslivet och om bankirväsendets förhållande till näringslivet. Vidare har jag också i min interpellation antytt nödvändigheten av en utredning om den pågående och sig alljämt utvidgande aktiespekulationen och så slutligen jämväl riksbankens verksamhet vid sidan om den allmänna affärsverksamheten.

Mitt syfte har varit att erinra om att landsortens näringsliv i förhållande till huvudstadens är så överväldigande stort och att utvecklingen av dess bankväsen är fullt tillräcklig, så att något bistånd från banksammanslutningslystna banker icke torde vara erforderligt, och det ännu mindre av det skälet, om mot förmodan landsortens bankinrättningar icke skulle räcka till att fylla kreditbehovet hos näringslivet i landsorten, i vilket fall reserver lätt kunna anorledes vara till finnandes. Det har varit mitt intresse att skydda landsortens näringsliv från att dragas in under huvudstadens bank-

politik och göras beroende av en för dess behov främmande bankledning och likaså att i landsorten söka bibehålla de penningverk, som där växt upp och utvecklats och vilkas försvinnande eller förminskande skulle åstadkomma direkta förluster och innebära en oberäknelig fara för hela provinsers näringsliv.

Ang. reglerande av den inhemska penningmarknaden.
(Forts.)

Sedan avgivandet av min interpellation, ha vi sett ytterligare ett par exempel på att banker uppslukat varandra, och jag tager för givet, att detta kommer att fortgå allt framgent.

Men jag ber att få upprepa, att det är nödvändigt, att någon gång en gräns sättes för denna expansion, som är för vårt land och dess näringsliv i högsta grad farlig och äventyrlig. Jag tager för givet, att herr statsrådet har i sina händer så mycken makt, att han kan åtminstone begränsa denna utveckling och giva den måttliga proportioner.

Jag talade nyss om att mitt syfte var att i någon mån förhindra, att vårt lands näringsliv och särskilt dess industri förlorar sin självständighet genom att dragas in under bankledningarnas inflytande, bankledningar som icke alltid ömma för idustriens sanna väl utan kanske snarare ömma för de källor, som därur kunna hämtas och användas för en ytterligare ökning av bankernas inkomster. Då jag i detta fall kanske tillåter mig att gå litet längre, än vanlig hovsamhet kräver, så skall jag be att få erinra om att det är icke mer än 6 månader sedan — jag anförde det också i min interpellation — ett av de största bolag, som finnas i vårt land, och det äldsta bolag i Europa blev övertaget på ett ganska våldsamt sätt av en stor svensk bankinstitution. Man går naturligtvis den vägen, att man undersöker, vilka dolda resurser, som möjligen kunna finnas hos ett industriellt företag, och på denna undersökning grundar man sina inköp av dess aktier. Aktierna i det bolag, som jag talade om, Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag, lyda på 1,000 kronor nominellt, och deras vanliga kurs var vid den tid, då överraskningen skedde — jag ber att få beteckna saken med detta ord — 4,000 kronor. Nu äro de uppjobbade till cirka 16,000 kronor. Man har, förmodar jag, gjort sig reda för bolagets stora malmfyndigheter och taxerat dem högre, än den förre försiktige ledaren av Stora Kopparberg uppskattade dem till, och man har beräknat, att skogarna äro långt värdefullare, än man trodde förut. Och det har visat sig att denna uppfattning är riktig. I dagens tidningar ser man, att t. ex. bolaget Söderfors bruk, vars alla aktier ägas av Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag, har en synnerligen gynnsam ställning och har under många, många år samlat betydande reserver, som gjort det möjligt för dem att nu kunna lämna aktieägarna gratisaktier till ett belopp av tre gånger aktiekapitalet eller tillsammans cirka 6,750,000 kronor.

Det är dylika förhållanden, man vill utnyttja. Det är denna verksamhet, det är industrien och företagsamheten och näringslivet här i landet, vars skördar man skall bärga. Och det kan också hända — det är icke uteslutet — att när en vacker dag företagen successivt utnyttjats, så gör man sig av med aktierna till dem, som

Ang. regleran-
de av den
inhemska pen-
ningmark-
naden.
(Forts.)

vilja köpa dem, och då äro vederbörande fria från sin risk. De ha skummat grädden och gå ifrån affären med lysande vinster.

Det finnes t. o. m. en bank här i Stockholm, som lär behärska 50 å 60 industriella företag. Det är naturligtvis icke riktigt, att näringslivet på detta sätt förlorar sin självständighet. Det måste förr eller senare sättas en gräns för denna expansion.

Men bankerna äro kanske icke de farligaste av näringslivets intressenter — ty det finnes andra företeelser inom affärlivet, som jag skulle vilja kalla parasiter på näringslivet. Jag känner ett bankirföretag i Stockholm, som ursprungligen, tror jag, jobbade i fastighetsaffärer. Men sedan föll man på den idén att undersöka, var det finnes industrier, som voro givande, och en vacker dag såg man denna bankirfirma, som det nu kallas, hava lyckats komma över Vargöns stora företag med alla dess olika verk. Det dröjde icke länge, förrän man också uppdagade, att Munksjö pappersbruk ägde stora skogar m. fl. nyttigheter. Och det är icke blott Munksjö pappersbruk, utan åtskilliga andra industriella företag, som firman nu behärskar. Till Munksjö hör en stor mängd företag t. ex. Ebbes bruk, Stödstorps sulfatcellulosafabrik, Lindefors kartongpappfabrik och Granfors sliperi. Allt lyckades det nämnda bankirföretag att slå under sig. Man skulle ju kunna tro, att ett sådant bankirföretag någon gång skulle bli tillfredsställt, men varje gång lystnaden väckes hos det, så ökas aktiekapitalet, som naturligtvis tillföres en riklig avkastning, när man får tag i så givande företag. Och nu nyligen har man också kommit underfund med att det gamla Laxå bruk var någonting att slå under sig. Det lyckades också.

Jag kan nämna för herrarna, att det är icke utan, att det härskar i hela mellersta Sveriges bruks- och industrikretsar en stor oro för att deras frihetstimma också kan vara slagen och bankirerna kasta sig över deras verksamhet och sedan hålla dem fångna.

Det är emot detta, som jag velat rikta mig, med en allvarlig hemställan tillika till herr statsrådet att ägna största möjliga uppmärksamhet däråt, så att vi för framtiden måtte lära oss förstå, att industrien måste arbeta fritt och självständigt, om densamma skall kunna lyckosamt utvecklas i vårt land.

Jag skall också be att få tala om en annan företeelse, som för ett tiotal år sedan befanns nödvändig för vårt näringslivs utveckling. Man önskade här i landet få ett verktyg, som kunde entusiasmera för och taga initiativ till åstadkommande av nya företag, särskilt industriella sådana. Man hittade då på att stifta emissionsinstitut, men såvitt jag förstått, har det gått med det på samma sätt som med många andra, att det gäller icke att blott sätta i scen företag, men det gäller att förvärva sig sådana eller delar av dem. Jag kan icke fatta annorlunda, än att så är förhållandet, då bland dessa emissionsbolag det finnes ett vid namn Centralgruppens emissionsaktiebolag, vilket existerat blott ett fåtal år, som kunnat genom utsläppande av aktier komma upp till ett aktiekapital av 12,000,000 kronor och en reservfond på 9,200,000 kronor, införtjänta på ett fåtal år. Detta vore naturligtvis fullständigt onaturligt, om man icke använde andras

arbete, andras intelligens, andras energi och förutsättningar, som man tillgodogör sig. Annars skulle detta vara absolut omöjligt. Detta bolag har dessutom, utom sin utmärkt lysande ställning, en icke så liten fond, s. k. dold fond, på det lilla nätta beloppet av 18,000,000 kronor. Och det är dock intet producerande företag, utan det är ett sådant företag, som håller sig uppe på andras verksamhet.

Ang. reglerande av den inhemska penningmarknaden.
(Forts.)

Det är nog skäl i, att en utredning även med avseende på dessa emissionsbolag göres, så att de hålla sig till vad de ursprungligen äro avsedda att vårda sig om, nämligen tillkomsten av ny verksamhet och ny industri.

Det har säkerligen icke undgått någon av herrarna här, att i allmänhet ha våra affärsbanker en betydlig inlåning. Det har kanske icke heller undgått eder, och kanske med viss förvåning, att man kan placera all denna inlåning jämte de ständigt ökade aktiekapitalen. Där finnes en företeelse, som kallas aktiespekulation, i dagligt tal kallad jobberi, som är för industrien och näringslivet en av de betänkligaste utväxterna på dess verksamhet. Och jag säger eder, att alla som uppmuntra denna verksamhet, de uppmuntra till någonting, som endast är en parasitföreteelse på den lovliga, aktningvärda och strävsamma industriella verksamheten. Det är denna företeelse, som suger till sig de ökade vinsterna och drager nytta av dem. De driva upp kurserna i höjden och tvinga fram högre utdelningar i stället för att överlämna näringsverksamheten åt den stillsamma och normala utveckling som den så väl behöver.

Men det är en annan fara med detta att i vårt land denna parasit så gripit omkring sig, så att man numera knappast kan träffa på ett hem, där icke någon sysselsätter sig med aktiespekulation. Man spekulerar i Höganäsare och Grängesbergare och allt vad det heter till överdrivna kurser, i syfte att på detta sätt draga sig fram i livet med förakt för det redbara, strävsamma, låt vara tunga arbetet. Förhoppningar om storartad tillfällig vinst skall befria spekulanten från det strävsamma arbetet, som sakta leder till målet, och därigenom kan man kanske kunna tillgodogöra sig livets alla njutningar utan det strävsamma livets ärliga underlag.

Och dessutom dragas pengar från landsorten till huvudstaden särskilt, och en belåning äger rum, kanske från bankernas sida i fullt lojalt syfte för att få en tillfredsställande utlåning. Men det är i varje fall en skadlig utlåning, som demoraliserar vår befolkning och vår uppväxande ungdom. Ja, det är oändligt många människor, som sysselsätta sig med aktiespekulation, unga studenter, gubbar och gummor, tjänstemän, officerare och annat folk ur samhällets alla lager. Allas hjärnor äro omtöknade av denna lystnad efter storartad vinst på aktiespekulation. Jag tycker det är ingen dag för tidigt, att sätta p för denna verksamhet i den omfattning åtminstone, som den tagit i detta land.

Så ha vi Sveriges riksbank, som naturligtvis har ställts fullständigt i skuggan inför den stora verksamhet, som de överdrivna bank-sammanslutningarna utveckla. Det är ju för övrigt icke blott genom sammanslutningar utan även genom nya emissioner, vari denna verk-

Ang. regleran-
de av den
inhemska pen-
ningmark-
naden.
(Forts.)

samhet yttrar sig. Och jag ber att få ytterligare betona nödvändigheten av att den hejdas innan det är för sent.

De åtgärder, som jag skulle vilja såsom en slutföljd av vad jag sagt rekommendera, äro en undersökning av redan gjorda sammanlutningar av banker och en undersökning av de industrier, som befinna sig under bankers ägandeskap, direkt eller indirekt och särskilt de, som stå under bankirers förvaltning. Likaså en utredning av storleken av det kapital, som av svenska banker redan är engagerat i belåning av värdepapper i spekulatiöns tjänst, och de räntor, som härå tillämpas.

Innan jag slutar, ber jag få säga, att om jag i vissa hänseenden varit något skarp, så är det därför, att jag anser, att för länge sedan borde denna samhällskraft ha blivit beskuren till styrka och gagn för vårt näringsliv, så att lugn och fred kunde komma över dess arbete, som det så innerligen väl behöver. Det finnes dock institutioner, som särskilt kommit till för att skydda näringslivet, och jag vill fråga Sveriges handelskammare, på vilken grund de visa bristande intresse på respektive orter, där man arbetar för att draga ifrån landsorten de banker, som där utvecklats till gagn för näringslivet och industrien. Så mycket mod skulle de väl kunna ha, att de reagerade en smula däremot. Jag skulle vilja göra samma vädjande fråga till Sveriges industriförbund, varför det icke låter vidtaga någon åtgärd för att hämma detta bankernas och bankiernas övertagande välde.

Herr talman! Jag har icke mera att yttra i denna fråga, men jag tror, att den ärade representanten på Skaraborgsbanken kommer att fortsätta angående riksbankens ställning till vårt lands ekonomiska liv.

Herr Bogren: Herr talman! Det är en sällsam tillfredsställelse jag nyss fått röna, då jag hörde den närmast föregående talarens anförande från denna plats. Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på, att han är dock en representant för Sveriges industri och är icke främmande för svensk bankpolitik.

Då jag förlidet år väckte min motion med yrkande om att åtgärder måtte från det allmännas sida vidtagas för att staten reglerande skulle kunna ingripa på landets penningväsende, så avvisades denna motion av bankofullmäktige och bankoutsittet samt första kammaren. I samma motion framhöll jag även faran av den pågående förtrustningen, i det att många banker uppgå i större bankenheter, dessa bankenheter, som utgöra en fara för Sveriges industris frihet. Då svarades det, att det föreligger ingen fara, och om den hotar skall staten finna medel att förekomma den. Det har av den föregående ärade talaren konstaterats, att faran icke endast hotar, utan vi stå mitt uppe i den, och vi hörde ett venkligt nödropp över att denna bankförtrustning är en sådan fara, en sådan väsentlig fara för den fria industrien, en makt, som lägger sin tunga och ofta döda hand på fri företagsamhet och fri konkurrens. Framför allt tål den icke fri företagsamhet och fri konkurrens.

Herr talman! Jag måste inför utskottet betyga min tacksamhet över, att utskottet i år så enhälligt tillstyrkt åtgärder i motionens syfte. Visserligen skulle man kunna beklaga, att då utskottet föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en allsidig utredning i hithörande frågor, utskottet har gjort detta utan att beakta de uppmaningar, som så många gånger hörts inom riksdagen, speciellt i första kammaren, att om riksdagen skriver till Kungl. Maj:t, skall riksdagen i detalj redogöra för vad riksdagen vill. Här talas icke alls i detalj. Här förekomma icke några riktlinjer, efter vilka utredningen skall gå, utan den skall vara fullständigt förut-sättningslös. Det är mig bekant, och litet var vet det, att orsaken till denna så att säga vaga motivering ligger i, att utskottet har ansett sådana åtgärder vara nödvändiga för att få fram ett enhälligt uttalande. Jag är mycket tacksam för denna taktik, ty det måste vara bäst att få fram ett betänkande utan att få en massa avvikande reservationer.

*Ang. regleran-
de av den
inhemaka pen-
ningmark-
naden.
(Forts.)*

Jag skall endast be att få taga fasta på ett par uttryck, som dock förekomma i detta vaga utskottsutlåtande, uttryck, som torde böra tjäna till ledstjärnor för den blivande utredningen. Först återfinnes ett yttrande på sidan 8 — jag vill minnas, att det är citerat redan förut: »att ej blott riksbankens utveckling fortskridit i en riktning, som icke ansetts tillfredsställande, utan även — — —». Jag är mycket tacksam för detta erkännande, men beklagar, att det kommit så sent. Jag beklagar, att sådant har måst inträffa, som har inträffat, för att detta erkännande skulle givas. Det är alldeles självfallet, att riksbankens utveckling gått i en riktning, som icke kan vara tillfredsställande, då den kontinuerligt och oupphörligt trängts tillbaka ur den allmänna rörelsen. Jag såg just penningställningen och utlåningen den sista april i år. Då utgjorde sammanlagda utlåningen i detta land, för såvitt uppgifter äro tillgängliga i statistiken, 4,478 miljoner kronor etc. I denna svindlande summa, 4,478 miljoner kronor, var riksbanken engagerad med den blygsamma summan av 373 miljoner kronor eller 8 % av det hela. Vilket inflytande kan riksbanken ha på utlåningen, då den icke deltagar i utlåningen med mera än 8 %? Inlåningen, ja, där äro riksbankens armar fängslade. Man ser t. ex. på ett par punkter, där riksbanken har frihet att taga emot penningar. I fråga om postremisser rör sig riksbanken med 1,763,000 kronor, medan privatbankerna röra sig med 48,890,000 kronor. I giroräkning rör sig riksbanken med 103 miljoner kronor, medan privatbankerna röra sig med 387 miljoner kronor. Så kommer den stora post, som riksbanken år 1897 berövades rätt att syssla med, nämligen att mottaga pengar på deposition och sparkasseräkning. Privatbankerna ha 1,229 miljoner kronor på deposition och riksbanken ingenting, jo, riksbanken har 300 kronor på deposition. På sparkasseräkning finnas 448 miljoner kronor i privatbankerna. Det är givet, mina herrar, att denna utveckling av riksbanken kan icke kallas sund eller god eller kraftig, jo, kraftig bakåt! Det är glädjande för oss att konstatera, att den blivande utredningen måste taga sikte på att »riksbankens utveck-

Ang. reglerande av den inhemska penningmarknaden.
(Forts.)

ling fortskridit i en riktning, som icke ansetts tillfredsställande». Jag hoppas, att utredningen skall ha det målet för sin strävan att giva möjlighet för en omläggning av riksbanken så, att den för framtiden kan uppehålla det mål, riksbankslagen utstakar, nämligen icke endast att förse landet med rörlig valuta till billigt pris utan också — och det är lika viktigt — att förekomma ocker och oskäligen intressen enskilda emellan. Sådant som ocker och oskäligen intressen florerar nu mycket, mycket ohejdat. Men därvid är det alldeles själfallet, att vår riksbankslag av år 1897 måste komma under mycket sorgfälligt omprövning. Vi ha så länge haft lagen i tillämpning, att vi må äga erfarenhet av hur den verkar och huru vi böra råda bot på de brister, som onekligen finnas i lagen. Vi må komma i håg, att den år 1897 tillkom genom en mycket energiskt hoptrumfad kompromiss mellan statens intresse och enskilda intressen.

Sedan kommer då den andra stora synpunkten, som utskottet rekommenderat till den blivande utredningen, nämligen att »bankväsendet i sin helhet tagit en utveckling, som kan komma att medföra fara för såväl staten som näringslivet.» Som kan komma att medföra fara heter det. Ja, det gläder mig att höra, att den talare, som närmast före mig stod här, säger: har medfört. Vi stå mitt i denna fara. Han pekar på stora industriföretag, som redan äro uppslukade av detta storbankskapital. Den utvecklingen går fort.

Herr talman! Jag skall icke alls förlänga denna debatt. Jag skall endast, eftersom jag har glädjen att se herr statsrådet och chefen för finansdepartementet närvarande, varmt be honom, att då regeringen får denna riksdagsskrivelse, den icke vilar för länge på den utan gör vad den finner omständigheterna kräva, och om regeringen finner sig föranlåten att skyndsamt tillsätta sakkunniga personer att utreda spörsmålet, sammansättningen må, såsom redan den förste talaren yttrade, bli sådan, att allmänhetens intressen i första hand inom denna kommitté bevakas och att privata intressen så långt möjligt är hållas utanför.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kristensson: Herr talman! Utan tvivel är detta ärende ett av dem, som förekommit under denna riksdag som är av den största betydelse för såväl statens som industriens ekonomiska liv i vårt land. Då jag inom utskottet deltagit i detta ärendes behandling och gjort vad jag kunnat för att vi skulle komma till något positivt resultat, därför att jag för min del anser, och i flera år ansett, att det är verklig fara å färde, om vi vänta längre och låta utvecklingen ha sin gång, som den gått de senaste åren, anser jag det, herr talman, icke vara ur vägen, att även jag yttrar ett par ord angående utskottets utlåtande.

Jag vill vitsorda vad här sagts förut, att detta utlåtande ju är en kompromiss. Det är ju givet, att man icke kan rättvisligen be-

gära av en utskottsmajoritet, att den i år skulle positivt uttala sig rakt motsatt vad denna majoritet uttalat vid föregående tillfällen och då vi varit till att börja med endast ett par reservanter och sedan några flera. Jag tycker för min del, att det är glädjande, att vi kommit så långt som vi i år kommit i denna sak, och genom den kläm, som föreligger, har detta problem drivits upp i ett högre plan än den ärade motionären ställt det på i sin motion.

Ang. reglerande av den inhemska penningmarknaden.
(Forts.)

Jag ber, då jag ser herr statsrådet och chefen för finansdepartementet närvarande, att han verkligen, innan han nu går att effektuera denna riksdagens skrivelse, måtte taga del »av de uttalanden i riksdagen» — som det heter på sidan 8 i utskottets utlåtande — »vartill vid olika tillfällen behandlingen av hithörande frågor givit anledning». Det har inom denna kammare vid åtskilliga tillfällen under de senaste åren sedan 1911 och 1912 förekommit debatter i detta ärende. Jag skall icke upptaga kammarens tid med att redogöra därför. Jag skall endast be att få fästa herr statsrådets uppmärksamhet på den reservation, som förekommer vid bankoutskottets utlåtande nr 25 vid förra årets riksdag, där reservanterna uttala och påvisa, att riksbanken håller på att förlora sin gamla ställning på kreditförmedlingens område. Det uppvisas, att under en kort tidsperiod har riksbankens totala utlåning nedgått med 23.91 procent, under det att privatbankernas ökat med 52,67 procent. Sedan den tiden veta vi ju, att utvecklingen gått i en mera svindlande fart i den vägen. I denna reservation — påpekas åtskilliga andra förhållanden som jag vore tacksam om herr statsrådet verkligen icke ville utestänga från utredningen och det ingick ingalunda i den överenskommelse som gjordes i utskottet, att något sådant begränsande direktiv skulle ges för denna utredning. Utredningen bör således å ena sidan omfatta riksbanken och dess ställning, huruvida den utveckling den undergått kan anses vara lycklig och vilka åtgärder och ändringar i senaste banklag som, om man icke anser, att det är bra som det är, böra vidtagas, och å andra sidan, såsom det står här i klämman, bankväsendets utveckling. Det gäller bankväsendets utveckling i hela dess vidd. Jag vill understryka, vad som förut sagts från denna talarstol här i dag, att på senare tiden inträffat en oerhörd kapitalkoncentration i detta land. Vilken makt som ligger i några få bankinstituts händer, kan man icke här i ett kort anförande framhålla. Hur skulle det bli, om icke denna rivalitet skulle finnas mellan de två främsta bankerna? Om de sloge sig tillsammans, så behärskade de rent av hela Sveriges ekonomiska liv. Såväl staten som de enskilda näringsgrenarna skulle då stå maktlösa. Det bör undersökas, huruvida det kan anses önskligt och lämpligt i detta lilla land, att denna oerhörda kapitalkoncentration allt mer får fortgå, huruvida det är önskligt och lämpligt, att statsmakterna hava överhöghet på detta område och på ett eller annat sätt ingripa och skaffa sig större reglerande makt, än vad de nu hava, till statens och de olika enskilda näringsgrenarnas gagn. Jag vill därför för min del till herr statsrådet rikta en vördsam erinran, att han, när han går till detta mycket ansvarsfulla uppdrag att sam-

Ang. regleran-
de av den
inkenska pen-
ningmär-
naden.
(Forts.)

mansätta denna utredningskommitté, måtte tillräckligt beakta de uttalanden som gjorts i denna kammare och beakta den ståndpunkt som denna kammare intagit och som bland annat yttrat sig i att kammaren enhälligt antog den reservation som vi, några stycken, framburo vid förut nämnda utskottsutlåtande. Jag vill vidare erinra om, att klämman den gången icke var så vidlyftig. Av formella skäl kunde man icke gå utom motionens ram, men i motiveeringen är sagt, vad man närmast åsyftade. Jag skall för min del med stor uppmärksamhet följa de dispositioner som herr statsrådet vidtager, och jag har den förhoppningen, att herr statsrådet i detta fall icke skall låta de stora bankintressenterna bli allenahärskande i denna utredningskommitté utan att utredningen måtte bli anordnad så förutsättningslös som utskottet begärt. Jag har icke rätt med den ställning jag intager i denna kompromiss att begära, att denna kammares synpunkter skola bli allenarådande i den kommitté som det här blir fråga om, men jag vill hoppas, att den opartiskhet som utskottet enat sig om skall bli företrädd i kommittén och att vi om möjligt skola få se dessa saker klarlagda från olika håll, så att man måtte kunna erfara, om och i så fall i vad mån en fara föreligger på detta område samt i vad mån det kan vara önskligt och möjligt för staten och de enskilda näringsgrenarna att skydda sig för en sådan eventuell fara, som bankofullmäktige visserligen med retire-rande från tidigare ståndpunkt dock, som man finner, om man uppmärksamt läser deras utlåtande i år, icke kunnat undgå att för sin del vitsorda, att den föreligger.

Jag vill sluta med att uttala den förhoppningen, att regeringen måtte motsvara de förväntningar som från denna kammares sida ställes på regeringen, då den nu har att vidtaga åtgärder för denna stora frågas utredning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr *Lindhagen* instämde häruti.

Herr *Henrikson*: Herr talman! Det är med mycket stort intresse jag här åhört herr *Sommelius*' anförande. Jag är övertygad om, att det är många i denna kammare och många i vårt land som känna sig tacksamma mot herr *Sommelius* för hans interpellation, därför att han därigenom bragt denna fråga på tal.

Man kan icke underlåta att lägga märke till dessa ständiga bank-sammanslagningar, hur de små bankerna alltmer försvinna och uppslukas av ett fåtal större banker. Det kan ju framhållas och har även framhållits, att de större bankerna i regel äro bättre skötta. Det vill jag icke förneka, men det är dock fråga om, huruvida så är förhållandet gent emot den stora allmänheten. Herr *Sommelius* har framhållit flera fall, då storindustrien icke alltid blivit särdeles väl behandlad av de stora bankinstituten. Jag trodde icke, att så var förhållandet, utan jag trodde, att det egentligen var de små af-färsmännen och den stora allmänheten som fick sitta emellan. I

närvarande tider är det gott om kapital i vårt land, och så länge är allt gott och väl. Men vi hava förr eller senare en kris att förvänta, och då kanske det blir något annorlunda. Jag erinrar mig från krisen 1907—1908, hur en större bank behandlade kunderna vid sina avdelningskontor i landsorten. Under det att den tidigare kanske rentav uppmuntrat låntagare, så vägrades nu många av bankens förutvarande kunder att diskontera. Omsättningarna skulle göras med betydligt större belopp än förut, och det värsta av allt var, att en mängd inteckningar på landsbygden som voro betalbara vid anfordran blevo uppsagda. Man gjorde sig den frågan, vad anledningen kunde vara för banken att uppträda på detta sätt, och man gissade, att det var så, att man behövde kapital för huvudkontoret, och man tänkte därvid också, att det var storindustrien som behövde kapital. Endast detta torde visa att det inte kan vara lämpligt att alla banker samlas i ett fåtal större med huvudkontor förlagda i Stockholm och i de större städerna.

Ang. reglorande av den inhemska penningmarknaden.
(Forts.)

Jag tror, att vi skola vara herr Sommelius tacksamma, för att han dragit fram denna fråga, och då jag ser en fara i denna banktrust, som vi redan se i perspektiv, tror jag, att vi böra i den mån vi kunna, reagera häremot. Jag ber således att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Vahlquist: Herr talman! Jag hade icke tillfälle att vara närvarande inom utskottet, när beslut fattades i denna fråga, men jag vill tillkännagiva, att om jag varit närvarande, skulle jag hava delat den uppfattning som från utskottets sida kommit till uttryck.

Jag vill erinra om, att jag vid flera föregående tillfällen, då riksbanken varit på tal inom kammaren, uttalat den meningen, att jag icke varit nöjd med att riksbankens utveckling icke gått i den riktning som 1897 års riksbankslag i § 13 angiver. Emellertid har motståndet mot en organisation av riksbankens verksamhet, varit synnerligen starkt, och först på senare tiden har motståndet minskats. Det visade sig redan förra året, att man nog inom utskottet var enig om, att något behövde göras för en utveckling av riksbankens verksamhet. Emellertid ville man icke gå med på den motion som då förelåg, icke ens på yrkandet i den reservation som här åberopats och som är bifogad 1916 års bankutskotts betänkande nr 25, emedan man ansåg frågan vara ganska ömtålig och det icke var så lätt att kunna bilda sig en fullt tydlig uppfattning av densamma med den utredning som då förelåg. Såvitt jag förstår, var det ingen olycka, att andra kammaren i fjol tog reservationen. Men å andra sidan tror jag, att det var lyckligt, att reservationen icke blev riksdagens beslut, utan att frågan uppsköts till i år. Nu har den fått en mycket större och vidare omfattning. Den omfattar nu icke blott riksbankens verksamhet utan bankverksamheten i dess helhet inom landet. Och efter vad vi hört i dag särskilt av herr Sommelius, få vi väl erkänna, att det är på tiden, att åtgärder vidtagas för att få ordning i hela vår bankverksamhet.

Ang. reglerande av den inhemska penningmarknaden.
(Forts.)

Här har av motionären herr Bogren uttalats såväl tillfredsställelse som även klander med utskottets utlåtande, tillfredsställelse med avseende på det resultat till vilket utskottet kommit men klander, därför att utskottet icke utstakat direktiv för den utredning som enligt utskottets förslag skulle komma till stånd. För min del tror jag, att utskottet därvidlag handlat fullt riktigt. Att giva bestämda direktiv i denna fråga är icke så lätt, och för de utskottsledamöter som framför allt önskade en skrivelse i motionens syfte stod det klart, att man för att komma någon vart måste, såsom förut framhållits, gå försiktigt fram, så att man icke stötte ifrån sig dem som hade en annan uppfattning i frågan än den som kommit till synes i nu föreliggande förslag. Jag tror, att när utskottet nu hänvisat till vad som förekommit i frågan icke blott förra året utan även längre tillbaka i tiden — ty det är vid åtskilliga föregående tillfällen som bankverksamheten, särskilt beträffande riksbanken, här varit på tal — och när utskottet vidare i motiveringen framhåller de uttalanden som rörande nu föreliggande motion gjorts, så finnes det många synpunkter som vid en blivande utredning böra tagas under omprövning. Det synes mig alltså finnas tillräckligt med direktiv för utredningen. Vad resultatet kan bli, är omöjligt förutsäga, men jag hoppas liksom de övriga talarna, att utredningen skall bli omfattande, opartisk och läggas så, att hänsyn tages till de uttalanden som hittills framkommit liksom ock till nya uppslag som under utredningen kunna framställas.

Herr talman, jag skall icke upptaga kammarens tid längre, utan sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olofsson i Digernäs: Herr talman! Jag vill icke förlänga debatten i denna fråga, men jag har icke kunnat avhålla mig från att begära ordet med anledning av herr Sommeliuss anförande. Det var ett briljant anförande han höll. Jag vill säga, att det be-tecknar en omvändelse hos herr Sommeliuss, att han verkligen kan framhäva sådana liberala åsikter som han gjort. Ja, jag tror verkligen, att herr Sommeliuss håller på att genomgå en pånyttfödelse och omvändelse, ty det var långt ifrån högerpolitik som han talade, och det står i skriften, att för den som sig omvänder och bättrar, för honom varder mycken glädje tillfinnandes i himmelriket. Jag vill tillämpa de orden och säga: välkommen herr Sommeliuss på vår sida, på den liberala sidan. Herr Sommeliuss har också för några dagar sedan i en annan fråga, i en jordbruksfråga, uttalat så liberala åsikter, att jag även därav finner anledning till att tro, att herr Sommeliuss håller på att komma på bättre vägar. Jag är icke säker på att herr Sommeliuss var på samma väg, när det gällde att konsolidera sockertillverkningen nere i Skåne. Nu har han verkligen kommit på den rätta vägen, och jag gratulerar honom och ber då också att få här i dag uttala den åsikten, att det måtte bli de av herr Sommeliuss framhållna riktlinjerna som måtte besjåla utredningen i denna fråga.

Herr Åkerlund: I anledning av den siste talarens anförande vill jag säga, att vi icke skola förebrå varandra, varken högern eller vänstern, för att vi stå på den ena eller andra sidan. Vi äro nog lika mycket syndare allihop såsom partier betraktade. Penningsnikenheten är sannerligen så stor inom alla partier i dessa tider, att den ene icke skall kasta sten på den andre. Jag har varit högerman i alla dagar, men herr Olofsson i Digernäs måste medgiva, att jag aldrig i bankfrågor ställt mig avvisande mot reformer, utan tvärtom, jag har själv väckt motion för att åstadkomma någon smula rättelse uti åtminstone detta ohyggliga aktiejobberi, som råder i vårt land.

Ang. reglerande av den inhemska penningmarknaden.
(Forts.)

Det var emellertid icke för att säga detta, som jag begärde ordet, utan jag ville framhålla, att det är bankernas övertagande av vårt lands industri, som jag anser vara en olycka, och på detta alltmera florerande aktiejobberi, som förstör moralen kanske mer än något annat i vårt land och ruinerar tusentals människor, nu är på tal, må det tillåtas mig att spörja de personer, som i anledning av en utav mig väckt motion emot aktiejobberiet fingo i uppdrag att söka komma med en hämsko emot detta, varför de icke, såvitt man vet, under den långa tid, som de haft denna fråga under behandling, gjort ett dugg åt saken. Jag vågar icke insinuera något sådant, men det skulle icke förvåna mig, om på sina håll även där det privata penninginflytandet gjort sig gällande.

Herr Sommelius: Jag ber att få framföra till herr Olofsson i Digernäs mitt värdsamma tack för de vänliga ord, han riktade till mig. Jag vill säga herr Olofsson, att jag icke delar i allt den uppfattning, som högern i regel synes vara besjälad av, att alltid undvika opposition emot vad som rättvisligen bör göras till föremål för kritik. Det är jag icke rädd för, även om jag skulle stöta ett och annat högerintresse. Det är högerns uppgift, liksom varje annat partis, ja, kanske i främsta rummet, att varhelst den finner, att några oegentligheter bedrivs, reagera emot dem, och det har jag tillåtit mig att göra i detta fall. Om jag vid detta tillfälle kanske med avseende på truster och sammanslutningar icke har samma uppfattning som för flera år sedan, beror det därpå, att jag fått större erfarenhet om skadligheten av de sammanslutningar, som äro tillfinnandes. Jag ber också att få erinra om, att Paulus, innan han omvände sig, hette Saulus.

Herr Sjöberg: Jag skall icke säga många ord. Jag kan icke neka till att under de år, jag suttit i andra kammaren, har det varit med förvåning, som jag märkt det ringa intresse, man ådagalagt, då riksbanksfrågor här kommit på tal. Om jag går tillbaka i tiden och tänker på det gamla lantmannapartiets dagar, finner jag, att då var det en annan lät. Då beslöt man, att riksbankskontor skulle inrättas i varje länsstad. Då beslöt man främtaga de enskilda bankerna deras sedelutgivningsrätt, och de uttalanden, som då gjordes och som kommit in i riksdagens protokoll, tyda på att meningen var,

Ang. reglerande av den inhemska penningmarknaden. (Forts.) att riksbankens verksamhet i landet skulle bliva av den beskaffenhet, att denna bank verkligen bleve konkurrerande med de enskilda bankerna. I stället har det ju gått därhän, att riksbanken nästan har frigjort sig från all direkt beröring med den stora allmänheten. Vad anledningen härtill kan vara, vet jag icke, men det ser ut, som om riksbankens verksamhet skulle vara omspunnen av ett spindelnät, så att den icke har någon rörelseförmåga.

Jag är emellertid nu glad över de uttalanden, som gjorts här i dag. Jag instämmer på det livligaste i vad herrar Sommelius och Bogren anfört, och jag vill hoppas, att andra kammaren skall se till att Sveriges riksbank kommer till sin rätt i affärlivet och lånerörelsen och till den ställning, som den bör intaga. Jag hoppas och tror, att andra kammaren också skall bidra till att riksbanken skall kunna få medel att stå ut i konkurrensen. Det är vad jag skulle vilja uttala, och jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Jag förstår, att något annat kan icke komma ifråga.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 21.

I fråga om rätten att använda sparbanks vinst.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört bankoutskottets utlåtande, nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande tillfälligt undantag från gällande inskränkningar i rätten att använda sparbanks vinst.

I en till riksdagen den 19 maj 1917 avlåten, till bankoutskottet hänvisad proposition, nr 371, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollen över finansärenden för den 12 och 19 maj 1917 samt av i lagrådet fört protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

innefattande tillfälligt undantag från gällande inskränkningar i rätten att använda sparbanks vinst.

Häri genom förordnas som följer:

Utän hinder av föreskrifterna i 15 § lagen angående sparbanker den 29 juli 1892 eller i fastställt reglemente må sparbanks huvudmän, efter det styrelsen yttrat sig i frågan, besluta, att högst en tredjedel av vinsten å den av sparbanken under föregående året drivna rörelse skall användas för annat i samma paragraf angivet ändamål än avsättning till reservfond, dock att till följd av sådant beslut reservfonden eller, där förbehåll om tillskjuten grundfonds återbärande icke i reglementet gjorts, sammanräknade beloppet av grund-

och reservfonderna icke må komma att understiga fem procent av insättarnas behållning enligt senaste bokslut.

I fråga om rätten att använda sparbanks vinst.
(Forts.)

Huvudmännens beslut i ärende, varom nu är sagt, skall underställas Konungens befallningshavande, som har att pröva, huruvida beslutet överensstämmer med föreskrifterna i denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då densamma, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 maj 1918.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade emellertid avgivits av herr *Söderberg*.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan begärdes ordet av

Herr Nilsson i Tånga, som yttrade: Som kammaren finner, har Kungl. Maj:t föreslagit och bankoutskottet tillstyrkt ett provisoriskt tillägg till sparbankslagen, som är avsett att giva sparbankerna befogenhet att i större utsträckning, än hittills varit fallet, för allmännyttiga och välgörande ändamål förfoga över eventuella vinstmedel i de fall, då sammanräknade beloppet av grund- och reservfonderna icke understiger 5 % av insättarnas behållning. Av herr finansministerns redogörelse för frågan i den kungl. propositionen framgår, att herr finansministern avser, att denna provisoriska bestämmelse skall vinna tillämpning även beträffande 1916 års rörelse. Nu lär det väl emellertid förhålla sig på det sättet, att de allra flesta sparbanker eller i alla händelser ett mycket stort antal redan fattat beslut om disposition av 1916 års vinstmedel. Det skulle därför vara önskligt att från herr finansministerns sida få ett uttalande, huru det eventuellt kan komma att ställa sig, i det fall att en sparbank, naturligtvis under iakttagande av reglementets bestämmelser i övrigt, beslutar att komplettera ett redan förut fattat beslut med tillämpning av dessa bestämmelser, ty blir det på det sättet, att bestämmelserna om detta provisoriska tillägg endast komma att tillämpas beträffande innevarande års rörelse, blir ju icke effekten av detta allt för betydelsefullt. Det skulle vara av ett visst värde att få höra herr finansministerns mening i denna sak.

Vidare anförde

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *Carlson*: Såsom herr Nilsson i Tånga framhöll, torde det i allmänhet vara förhållandet, att sparbankernas huvudmän redan hållit sina sammanträden för året och alltså redan kunnat disponera över vinsten för år 1916, i den mån som gällande sparbankslag medgiver huvudmännen att disponera över dessa vinster. Men i den mån som de icke redan med tillämpning av nu gällande bestämmelser i sparbankslagen och med tillämpning av gällande bestämmelser i vederbörande

*I fråga om
rätten att an-
vända spar-
banks vinst*
(Forts.)

reglemente hava beslutat en sådan disposition av vinsten för år 1916, att den återstående delen kommer under vad sparbanken enligt det nu föreliggande förslaget skulle få disponera, är det avsett, att den nya lagen skall undanröja hindren för, att huvudmännen på ett nytt sammanträde skola kunna i den ordning, som den nya lagen stadgar, disponera över vinsten för år 1916. Därmed tror jag mig hava besvarat herr Nilssons fråga.

Herr Söderberg: Jag hade icke tänkt begära ordet, oaktat jag vid detta utlåtande avgivit en blank reservation, men då herr finansministern uppträdde och sade, att i händelse detta betänkande bleve av riksdagen godtaget, man skulle kunna förändra ett beslut, som redan är fattat, genom att sammanträda och fatta en ny position rörande användningen av medel, om vilka man redan beslutat, får jag säga, att jag anser detta vara mycket betänkligt. Jag har i denna fråga varit mycket tveksam, därför att vi fått här i detta land så ofantligt många sådana provisoriska lagar, och man vet till sist knappast ut eller in för dessa provisoriska bestämmelser. Här är det nu igen fråga om en ny lag, som är avsedd att verka ett år allenast, men man gör ingen förändring i den nu gällande sparbankslagen, särskilt § 15, som bestämmer, att grund- och reservfonderna skola uppgå till 10 % av insättarnas belopp, innan huvudmännen och styrelsen få använda medel till andra ändamål än vissa angivna. En annan betänklig sak hava tre ledamöter av lagrådet pekat på, och det är den, att man icke inbjuder till den respekt för laga författningar, som man i landet verkligen bör hava, om man upphäver eller suspenderar en lag utan att säga ett ord om de ansvarsbestämmelser, som äro stadgade rörande överträdelser av gällande lag. I § 21 sparbankslagen förefinnas ansvarsbestämmelser för överträdelse av föreskrifterna i sparbankslagen och naturligtvis också av föreskrifterna i § 15, men det har man icke alls talat om.

Nu tror jag, att det icke är så stor fara med våra sparbanker. De hava fungerat väl i allmänhet, och jag har icke hört, att man gjort någon förlust. Det kan ju hava varit på ett och annat ställe, men i allmänhet har det gått mycket väl i lås. Men om man skulle gå fram på denna väg och kringskära bestämmelserna angående disposition av reservfonden, tror jag, att man därigenom i viss mån undergräver det förtroende, som allmänheten har för dessa banker. Vi kunna tänka oss, att detta kan gå mycket lätt, i händelse en och annan bank skulle därigenom taga skada, och då tror jag, att man gör bankerna en stor otjänst med detta. Nu har visserligen här framhållits i den kungl. propositionen, att det skulle vara endast en tredjedel av det, som överstiger 5 % av insättarnas belopp, som skulle kunna användas till vissa ändamål, sedan styrelsen framställt förslag därom och huvudmännen fattat beslut och allt detta underställts Konungens befallningshavandes prövning, och att man sålunda sörjt för, att något misstroende mot bankernas skötsel icke skall uppkomma.

Jag tycker icke, att det finns några egentliga skäl för att nu

vidtaga en sådan åtgärd. De skäl, som anförts av sparbanksföreningen, anser jag icke så vägande, att man bör för dessas skull stifta en ny lag för i år.

*I fråga om
rätten att an-
vända spar-
banks vinst.
(Forts.)*

Herr talman, då jag har den uppfattningen, att detta är något som är onödigt och kan vara skadligt eller undergräva förtroendet för gällande författningar, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *Carlson*: Här föreligger från sparbanksföreningens sida ett frivilligt erbjudande att i dessa för så stora delar av befolkningen trånga tider med överskott av sparbankernas medel bisträcka åtskilliga av våra medbröder här i landet. Det är icke fråga om annat än att tillfälligtvis medge, att den säkerhetsmarginal, som lagen kräver vid disposition av sparbanks medel, skall få suspenderas i viss mån, d. v. s. att, medan man hittills fordrat, att sparbanks egna medel, reservfond alternativt reservfond eller grundfond, tillsammans skola uppgå till 10 procent av insättarnas behållning, innan överskottet får disponeras, skulle nu tillfälligtvis få disponeras en viss del av det överskott, som redan ligger över fem procent av insättarnas behållning. För min del anser jag, att här föreligger ändå fortfarande en säkerhetsmarginal, som helt säkert också kommer, såsom jag hoppas, att i allt fall bli fullt tillräcklig, helst det icke föreligger någon skyldighet från sparbankernas sida att följa de anvisningar, som riksdag och Kungl. Maj:t eventuellt skulle ge genom denna lag.

Herr *Kristensson*: Herr talman! Efter herr finansministerns anförande skall jag inskränka mig och bli mycket kort. I likhet med honom delar jag för min del den uppfattningen, att ett bifall till den ifrågasatta lagändringen icke på något sätt kan äventyra sparbankernas soliditet. Över huvud taget tror jag icke på att det har någon inverkan härpå. Detta är en extraordinär åtgärd under rådande extraordinära förhållanden, och det synes mig obilligt, att icke i vissa kommuner, där det finns sparbanker med stora fonder och god vinst, dessa sparbankers huvudmän skola äga tillåtelse att under dessa allvarsamma tider få disponera en viss del av den vinst, som banken har, till exempelvis inköp av litet ved åt de fattiga inom kommunen. Jag vill uttala den förhoppningen, att sparbankerna så länge sig göra låter måtte följa den anvisning, som genom denna lag nu gives att kunna hjälpa den fattiga befolkningen, när nöden kräver det.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Vahlquist*: Principiellt har jag samma uppfattning som herr *Söderberg* i *Hobborn*. Jag anser nämligen, att sparbankerna å ena sidan icke böra taga högre ränta vid utlåning än som är nödvändigt, och å andra sidan böra de ge så hög ränta som möjligt till insättarna och således icke bilda fonder för att sedan kunna utdela på

*I fråga om
rätten att an-
vända spar-
banks vinst.
(Forts.)*

det ena eller andra sättet, det må nu heta till välgörande ändamål eller till annat. Jag har därför ställt mig tveksam till det föreliggande förslaget. Mina skäl för att nu kunna biträda Kungl. Maj:ts förslag äro, vad herr Kristensson sade, de nu rådande utomordentliga förhållandena, och att förslaget icke avser att omfatta mer än en kortare tid framåt och, såsom jag hoppas, icke kommer att behöva utsträckas vidare.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå blev berörda hemställan av kammaren bifallen.

§ 22.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 67, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om pension åt änkan Hedvig Axelina Gottfrida Olivia Levin, född Vestermark; och blev utskottets hemställan därvid av kammaren bifallen.

§ 23.

Bankoutskottets nu föredragna utlåtande, nr 68, i anledning av vissa framställningar rörande tionde huvudtiteln lades till handlingarna.

§ 24.

*Ang. försälj-
ning av
kronolägenhe-
terna Klädes-
holmen nr 1
samt Ko-
holmen nr 1.*

Härpå föredrogs jordbruksutskottets memorial, nr 120, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1, Stora och Lilla, m. m. i Göteborgs och Bohus län. Därvid yttrade

Herr H e l l b e r g i Ljungskile: Herr talman! Det är att beklaga lika mycket som det förvånar mig, att sammanjämningsförslaget skulle erhålla den form, i vilken det här föreligger. Andra kammarens beslut var ju resultatet av en ganska lång debatt, under det att första kammarens endast föregicks av några få minuters överläggning. Som frågan nu emellertid är lagd, torde ett bifall till utskottets sammanjämningsförslag vara det tjänligaste. Skulle nämligen samhället finna det för tungt att betala det pris, som därmed bestämmes, och därför ånyo vända sig till Kungl. Maj:t med anhållan om prisnedsättning, torde Kungl. Maj:t finna sig hava goda skäl att återkomma till riksdagen med proposition, varuti hänsyn tagits till de önsknings beträffande priset, som under frågans behandling i andra kammaren framstälts, och som vunnit andra kammarens bifall genom dess beslut i denna fråga.

Jag ber att till Kungl. Maj:t få rikta en vördsam anhållan att, om frågan återkommer, Kungl. Maj:t måtte behjerta den vid framläggande för kommande riksdag.

Ang. försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1.

Vidare anfördes ej. Utskottets i förevarande memorial gjorda hemställan blev av kammaren bifallen.

(Forts.)

§ 25.

Härefter föredrogs lagutskottets utlåtande, nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser mot oskäligen pris under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden; och yttrade därvid:

Ang. bestämmelser mot oskäligen pris under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

Herr Lithander: Herr talman! Därest mera hade återstått av riksdagens arbetstid, skulle jag under andra förhållanden än som nu råda ha yrkat återremiss på lagutskottets utlåtande nr 65 för att, med bibehållande av lagens syfte att träffa ocker och jobberi, giva den en avfattning, som inneburit större trygghet för den lojala handeln att icke utsättas för de obehag, som kunna bliva en följd av en oriktig tillämpning av den nu föreslagna lagtexten. Då ett återremissyrkande nu ej skulle leda till något praktiskt resultat, vill jag uttrycka den förhoppning, att det skall vara myndigheterna angeläget att vid tillämpningen av denna onekligen ganska otydligt skrivna lag se till, att dess syfte, som av alla gillas, nämligen att träffa ocker och jobberi, ernås, utan att samtidigt den fullt legitima och lojala handeln skadas.

Häruti instämde herr *Lingström*.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *Stenberg*: Herr talman! Den synpunkt, herr Lithander framhållit, är värd allt beaktande; den har också uppmärksamrats vid lagförslagets utarbetande. Det har stått klart för dem, som uppgjort förslag till dessa bestämmelser, att det är förenat med stora svårigheter att få lagen avfattad så att den endast kommer att drabba verkligt illojala förfaranden. Man försökte också att giva straffbestämmelserna en något mindre allmän avfattning, men det visade sig omöjligt, för den händelse man över huvud ville ha en lag, som kunde väntas bli någorlunda effektiv. Emellertid är det min övertygelse, att även med den avfattning, bestämmelserna nu fått, det skall bliva möjligt att från lagens tillämpning undantaga vad som ej är att hänföra till de verkligt illojala förfaringssätt, som i så stor utsträckning särskilt under senare tid förekommit i vårt land med avseende å affärer med livsmedel och andra förnödenheter. Jag tror, att man har skäl antaga, att de betänkligheter, herr Lithander uttalat, skola visa sig ogrundade; vad av honom framhållits synes mig därför icke vara av beskaffenhet att föranleda ändring i lagförslaget.

Ang. bestämmelser mot oskäligen pris under utomordentliga av krig för- anledda för- hållanden.
(Forts.)

Herr Åkerlund: Jag skulle också ha yrkat återremiss på detta förslag, ifall jag ansett, att det hade tjänat någonting till, men det gör det naturligtvis inte. Jag vill dock påvisa vad jag anser vara en synnerligen stor oegentlighet. Det står nämligen i lagförslaget: »livsmedel, vara, som är avsedd att genom sin förbränning alstra värme eller ljus, beklädnadsvara eller annan dylik för människors uppehälle erforderlig förnödenhet eller ock foder för kreatur eller gödningsämnen eller utsäde». Men alla de produkter, som erfordras för att tillverka dessa varor, gå fria, och för dem får man nästan ta så mycket betalt man vill, vilket inte kan vara rätt och billigt. Det borde även finnas bestämmelser rörande sådana artiklar, som äro erforderliga för att omarbete produkter till livsmedel och dylikt.

Jag har intet yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 26.

Ang. förbud mot vissa vilseledande varubeteckningar.

Vid nu skedd föredragning av lagutskottets utlåtande, nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående förbud i vissa fall mot användande av vilseledande varubeteckningar vid handel med födoämnen begärdes ordet av

Herr E. A. Nilsson i Örebro, som yttrade: Föreliggande förslag till kungl. förordning riktar sig mot vilseledande varubeteckning vid handel med födoämnen. Behovet av laga stadganden härutinnan är så allmänt erkänt, att jag endast vill uttala en förhoppning om att en sådan förordning måtte komma att utfärdas även beträffande andra varuslag än födoämnen. Men jag kan inte hjälpa, att jag finner, att förordningen lider av åtskillig oklarhet. Under gårdagens interpellationsdebatt fingo vi en kraftig erinran om vikten av att utfärdade författningar äro fullt tydliga och klara. Utskottet synes nu ha varit tveksamt rörande innebörden av § 3 och har i avseende på denna paragraf gjort en erinran. Men även i ett annat avseende råder ingalunda full klarhet. Sålunda fick jag i går av en person, som skall komma att tillämpa denna författning, om den kommer att utfärdas, en förfrågan rörande innebörden av § 2. Han frågade mig, om § 2 innebar ett absolut förbud att å förvaringskärl eller omslag eller dylikt ha anbragt där omförmälda bild eller teckning, även om det är tydligt angivet, att varan är ersättningsmedel allenast. Jag kunde för min del inte ge honom något som helst svar på den frågan. Jag ber för den skull nu att till lagutskottet få rikta en förfrågan härutinnan. Hade det varit så, att icke regeringsbanken vid detta tillfälle varit tom, skulle jag även till regeringsbanken velat rikta en förfrågan härutinnan. Jag vill emellertid för min del uttala den förhoppningen, att den förordning som kommer att utfärdas, måtte bli så klar, att de många tusen, som

skola komma att eventuellt drabbas av straffpåföljd enligt § 4 icke på grund av förordningens oklara avfattning måtte oskyldigt drabbas utav straffbestämmelserna.

*Ang. förbud
mot vissa
vilaeledande
varubeteck-
ningar.
(Forts.)*

Härpå anförde

Herr M a g n u s s o n i Skövde: På grund av den knappa tiden skall jag fatta mig möjligast kort. I det föreliggande ärendet har jag redan för ett par riksdagar sedan i viss mån motionerat. Jag väckte nämligen då en motion, som blev bifallen av bägge kamrarna, angående viss bestämd varubeteckning, då det gällde saft och läskedrycker med flera dylika varor.

Jag kan inte finna annat än att lagförslaget § 1 är så ofullständig, att även den behöver en omredigering, ty, enligt den nuvarande avfattningen i sjätte stycket, är där endast talat om saft i viss ordsammanställning. Men det gäller härvidlag att skydda allmänheten för den mycket utbredda förfalskning, varför den är utsatt, genom att det säljes saft, läskedrycker, marmelader, sylt och dylikt i en sammansättning, som är allt annat än tillfredsställande. Jag skall icke upptaga tiden med att rärmare motivera, varför härvidlag behöves ett ökat skydd och ett förtydligande av lagen, utan jag skall endast be att till protokollet få antecknad en uttalad önskan, att sjätte stycket i § 1 måtte omredigeras därhän, att det får denna lydelse: »Saft, läskedrycker, marmelad och sylt i ordsammanställning, som anger dessa såsom beredda av frukter eller bär.» Därigenom skulle man ernå, att det som utbjudes under denna beteckning verkligen är oförfalskad vara. Jag tillåter mig meddela, att vid en undersökning, som för något år sedan gjordes, befanns det, att bland alla fabriker, vilkas tillverkningar man undersökte — och det var en massa fabriker — fanns det blott en enda, som för resten nu upphört, som tillverkade oförfalskad vara av marmelad och saft. Det är sålunda synnerligen angeläget, att allmänheten skyddas för denna förfalskning och därför också givetvis att paragrafen i förevarande avseende kompletteras och förbättras.

Vidare yttrades ej. Kamraren biföll utskottets hemställan.

§ 27.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 1, angående regleringen av utgifterna under riksstatens första huvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hov- och slottsstaterna; och

nr 3, angående regleringen av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet;

från bankoutskottet:

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m., i vad densamma avser ändring i lagen den 4 juli 1910 angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar;

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggspension i visst fall till förste innehavaren av presidentbefattningen i försäkringsrådet;

nr 323, i anledning av väckta förslag om bemyndigande för Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa att upplägga ett premieobligationslån;

nr 324 om beredande åt prästerskapets änke- och pupillkassa av rätt till ytterligare ett års behållen inkomst av vissa befattningar; och

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till bestämmelser angående rätt till pension för vissa å extra stat upptagna befattningshavare vid statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk; samt

från jordbruksutskottet:

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den inom staden Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen m. m.;

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande till Aktiebolaget Porjus' smältverk av rätt att inom utmålet Valerius å Luossavaara malmfält bryta viss mängd malm ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård i Västmanlands län ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 329, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18, 33 och 59 §§ i stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911;

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av kronoegendomen Hunnebo nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att försälja tomter och områden från de under styrelsens förvaltning ställda fastigheter m. m.;

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående garanti för inköp av brännstovv för statens räkning;

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande vid Alnarps egendom av en institutionsbyggnad för professor N. H. Nilsson-Ehles ärftlighetsforskning m. m.;

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad användning av ett till anordnande av jägmästarbostäder av riksdagen anvisat belopp;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i villkoren för lån från lånefonden för inköp av ädla avelsston m. m.;

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av 1916 års avkastning av statens hästavelsfond;

nr 337, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning i vad angår jordbruksärendena ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av rörelsekapital för 1917 års bränslekommissions vedanskaffning under innevarande år ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående villkoren för lån från täckdiktningsslånefonden;

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående villkoren för lån från Norrländska nyodlingsfonden;

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat statsbidrag till lantbruksskolor ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts två särskilda propositioner angående driftkostnader under år 1918 för statens domäner ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 348 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till den lägre skogsundervisningen och skogshushållning i allmänhet m. m.;

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m.;

nr 350, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i punkt 11 under nionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående understöd åt elever vid lägre landsbruksundervisningsanstalter. dels ock i punkt 19 framställda förslag i fråga om utvidgningskurser för kvinnliga ladugårdsskötare i Norrland och Dalarna;

nr 351, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en extra tjänsteman hos lantbruksstyrelsen samt till jordbrukskonsulenter och jordförmedlingsbyråer;

nr 352, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för anordnande av spannmålslagerhus och frvshus; och

nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående villkoren för lån från allmänna nyodlingsfonden.

§ 28.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 83, angående omorganisation av fögderiförvaltningen och löneroglering för tjänstemännen därstädes m. m.;

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 81.

nr 84, angående brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande ävensom i samband därmed stående frågor;

nr 85, angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1917 åt befattningshavare i statens tjänst;

nr 86, angående ändrad lydelse av § 7 i förordningen den 2 juni 1911 angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande m. m.;

nr 87, angående förslag till lag om överflyttande å landsfiskal av kronofogde åliggande bestyr m. m.; och

nr 88, angående ändrad lydelse av 4, 34, 35, 44, 45, 50, 52, 55, 63, 64, 70, och 80 §§ i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

§ 29.

Härefter anmäldes ett från första kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 760, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 24, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förstatligande av de enskilda järnvägarna m. m.

Ifrågavarande ärende blev på begäran bordlagt.

§ 30.

Till bordläggning anmäldes:

Konstitutionsutskottets memorial, nr 40, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandling av utskottets utlåtande nr 35, angående Kungl. Maj:ts proposition, nr 286, med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen;

statsutskottets utlåtande, nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av kredit för bedrivande av statens verksamhet i fråga om meddelande av sjöförsäkring mot krigsfara jämte en i ämnet väckt motion; samt

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 7 §§ i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension; samt

nr 71, angående instruktion för nästa riksdags bankoutskott; och
nr 72, med förslag angående arvoden till de vid innevarande riksdag hos kamrarna, de ständiga och tillfälliga utskotten samt riksdagens kansli anställda tjänstemän och vaktmästare.

§ 31.

Justerades protokollsutdrag.

§ 32.

Ordet lämnades nu till

Herr vice talmannen, som yttrade: Jag hemställer, att kammaren behagade besluta, att å föredragningslistan för morgondagens plenum bland 2 gånger bordlagda ärenden först måtte uppföras statsutskottets utlåtande nr 202, som andra ärende statsutskottets utlåtande nr 203, som tredje ärende statsutskottets utlåtande nr 204, som fjärde ärende statsutskottets utlåtande nr 205, som femte lagutskottets memorial nr 70, och därefter övriga ärenden i den ordning de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,57 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
